

ברכות פרק ראשון
תורה פרשה ראשונה

(א) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: (ב) והארץ הייתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים: (ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: (ד) וברא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: (ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:
קריאת שמע (דברים ו')

(ד) שמע ישראל יהוה יהוה אחד: (ה) ואתהב את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: (ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: (ז) ושוננתם לבניך ודברתם בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרכך ובשכבך ובקומך: (ח) וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך: (ט) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:
פרק ראשון

משנה א' הלכה א'

מאימתי ממתי קורין את שמע קריאת שמע כנאמר בפרשת שמע ישראל בערבית[ו] בערב. משעה שהפנהגים נכנסים[ו] לא[ו] כל בתרומתן כהנים העובדים בבית המקדש, ושומרים על טהרת הגוף, טובלים בערב ואוכלים תרומה לאחר צאת הכוכבים,, עד סוף האשמורה[ת] הראשונה שליש הלילה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עד חצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עמוד כוכב השחר. מעשה [ו] שבאו בניו של רבן גמליאל מבית המושבה, [ו] אמרו לו, לא קרינו הערב את שמע. אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר, תיבין אתם לקרות. ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים שזמנו עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. כגון הקטר חלבים ואפרים שריפת אותו חלק של הקרבנות שאינו נאכל ולא נשרף ביום, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הקרבנות הנאכלין ליום אחד בין על ידי הכהנים ובין על ידי ישראלים טהורים, מצותן זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר. אם פן, למה אמרו חכמים עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה שלא יכשל:

<p>ושו</p>	<p>בבלי ברכות ב. (גמרא) תנא היכא קאי, שואל, הלימוד הזה היכן מתחיל דקתני שכבר יודע מצוות קריאת שמע ושואל מאימתי? ותו ועוד שואל, מאי שנא, מדוע זה דתני בערבית ברישא, לומד דיני קריאת שמע של ערבית בראשונה לתני ילמד דיני קריאת שמע דשחרית ברישא, ועונה תנא אקרא קאי, הלומד נמצא בלימוד התורה דכתיב דברים ו' (ז) ושוננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרכך ובשכבך ובקומך: והכי קתני וכך שואל, זמן קריאת שמע דשכיבה אימת? ועונה משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, ואי בעית אימא ואם תרצה אומר בדרך אחרת, וכאן עונה לשאלה השניה, יליף לומד מברייתו של עולם, דכתיב: בראשית א' (ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד: ושואל אי הכי אם כך סיפא דקתני במשנה ד' נלמד בשחר בבוקר מברך שמים לפניך ואסת לאחריה, ובערב שמים לפניך ושמים לאחריה. אחת ארצה ואחת קצרה. לתני ילמד דיני דערבית ברישא, כפי שהקדים בביראת העולם ערב לבוקר, ועונה תנא, הלומד פתח בערבית כמעשה בראשית והדר תני ואחר כך למד בשחרית, עד דקאי וכשגיע בשחרית פריש מילי מסביר ומרחיב בדיני דשחרית, והדר ואח"כ יחזור לפריש מילי, דיני תפילת דערבית: וחזור אמר מר במשנה משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן" ושואל, מכדי נבדוק כהנים אימת קאכלים תרומה משעת צאת הכוכבים בלילה לתני, ילמד בפשטות משעת צאת הכוכבים, ועונה מלתא אגב אורחיה, דרך אגב קמשמע לן, משמיע לנו דבר נוסף, כהנים שנטמאו וטבלו אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים. והא קמשמע לן, וכאן רוצה ללמד אותנו, דכפרה לא מעכבא, יש פעמים שאדם נטמא ועליו לטבול בערב ולמחרת בבוקר עליו להביא קרבן ורק אז הוא רשאי לבוא לבית המקדש, פרק זמן זה מאז טבילתו עד להבאת קרבנו הוא נקרא "מחוסר כיפורים". ובהודמנות זו מלמדת אותנו המשנה כי אכילת תרומה מותרת גם לפני הבאת הקרבן, כדתניא כנאמר ויקרא כב' (ז)</p>	<p>ירושלמי ברכות א. גמ' שואל אנן תנינן אנחנו למדנו במשנה משעה שהכהנים נכנסין לוכל לאכול בתרומתן. ואילו תני רבי חייא למד משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבת והדברים נראים כסותרים. ותני עלה ולמדנו על זה כי בכל זאת קרובים דבריהן להיות שוין. ושואל איתא חמי בא וראה משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן יממא הוא עדיין יום ועם כוכביא הוא או התחלת הלילה בצאת הכוכבים, ואילו משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת שעה ותרתי שעה או שעתיים בתוך ליליא לילה הוא, ואתה אמרת קרובים דבריהן להיות שוין? ועונה. אמר רבי יוסי תיפתר הדבר יוסבר באילין כופרניא דקיקיאי לא כולם, אלא הכפריים במקומות הקטנים אשר דאורחיהון מסתלקא שעבודתם מסתיימת עד דהוא</p>
------------	--	---

יממא מוקדם ביום דצדי לון ואוכלים מיקמי חיותא לפני הלילה, כמו הכוהנים אוכלי התרומה. תני למדנו הקורא קריאת שמע קודם לכן לפני צאת הכוכבים, לא יצא ידי חובתו, ושואל אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת? ועונה אמר רבי יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת בשביל לצאת ידי חובתו אלא כדי לעמוד בתפילה תפילת העמידה, מה שאנו קוראים היום תפילת "שמונה עשרי" מתוך דבר של תורה וקריאת שמע הוא פרק מן התורה. ר' זעירא אמר בשם רב ירמיה ספק בירך על מזונו ברכת המזון ספק לא בירך, צריך לברך דכתיב כי כתוב בתורה דברים ח'יני) וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: זה לגבי ברכת המזון שהוא כתוב בתורה אבל ספק התפלל ספק לא התפלל והכוונה לתפילת העמידה אל יתפלל ודלא זאת בניגוד לדעתו כרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן, ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו, ומסביר דעתו של ר' יוחנן למה שאין תפילה מפסדת אובדת לריק מכל מקום אנו יודעים כי לדעת הציטוט הנ"ל ספק התפלל אינו חוזר. ועכשיו נברר דבר אחר ספק קרא ספק לא קרא קריאת שמע נישמענה מן הדא ועל זה נקבל תשובה מן הדברים הבאים הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו, ושואל וקודם לכן לאו ספק הוא? ואתה אמרת צריך לקרות, הדא אמרה זאת אומרת ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות שנית. ומרחיב סימן לדבר משיצאו הכוכבים. ואף על פי שאין ראיה לדבר

ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים פי לחמו הוא: ולמד ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה, ועל לימוד זה מערר ושואל, וממאי דהאי ובא השמש פירושו שקיעת ביאת השמש והאי וטהר - טהר יומא, פירושו- גמר היום?, דילמא, אולי ביאת אורו הוא, פירושו עליית הבוקר למחרת ומאי וטהר, ומה שכתוב וטהר, טהר גברא, האדם נטהר, אמר רבה בר רב שילא, דוחה פרשנות זו לפסוק, אם כן לימא יכתב קרא ויטהר בעתיד, מאי והפירוש הנכון, וטהר- טהר יומא, כדאמרי אינשי, כמאמר המקובל בין אנשים, איערב שמשא ואדכי יומא, שקעה השמש ועבר היום, במערבא בארץ-ישראל הנמצאת במערב בבל הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו לא שמעו דרשתו של רבה, ובעו לה מיבעיא, ושאלו, האי ובא השמש ביאת שמשו הוא, "ובא השמש" משמעותו שקיעה?, ומאי וטהר טהר יומא, ו"טהר" משמעותו סוף היום, או דילמא, או אולי, ביאת אורו הוא, עליית הבוקר, ומאי וטהר, טהר גברא, ואז בבוקר האדם מביא קרבנותיו וטהר? והדר פשטו לה, ומצאו סימוכין לדבר מברייתא, משנה שלא כלולה בסדר המשניות שסידר רבי יהודה הנשיא ונחשבת למשנה חיצונית, מדקתני בברייתא, היות ושם למדנו, סימן לדבר צאת הכוכבים שמע מינה מובן ביאת שמשו, שמדובר בעת שקיעת השמש הוא. ומאי וטהר, טהר יומא, נגמר היום, אמר מר למדנו במשנה "משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן". ורמינהו, ושואל למדנו במקום אחר "מאימתי קורין את שמע בערבין משהעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו" ומבהיר, סיפא ודאי פליגא אמתניתין, הקטע האחרון סיום שעת קריאת שמע ודאי חולק על המשנה. אבל הקטע הראשון האמנם חולק, רישא מי לימא פליגי אמתניתין? ומניח שאין הכרח לקבוע שאלו שני זמנים שונים, לא, עני בשבחות, וכהן ביום חול, חד שיעורא הוא, הם אותו הזמן, ורמינהו, ושואל ומצטט ממקום אחר, "מאימתי מתחילין לקרות קריאת שמע בערבית משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן" ומסביר, סימן לדבר צאת הכוכבים, ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר מן הכתוב בספר נחמיה, שנאמר: פרק ד' (טז) וְאֶנְחֵנוּ עֹשִׂים בְּמִלְאָה וְחֻצִים מְחֻזְקִים בְּרִמְתִּים מְעֻלּוֹת הַשָּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים: ואומר, ובהמשך בפסוק הבא, (טז) גַּם בָּעֵת הַהִיא אֶמְרָתִי לְעַם אִישׁ וְנִעְרוּ יְלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וְהָיוּ לָנוּ הַלִּילָה מְשַׁמֵּר וְהַיּוֹם מְלָאָה: ושואל, מאי ואומר, לשם מה מוסיף את הפסוק הנוסף, וכי תימא, אולי תרצה לאומר, מכי ערבא שמשא ליליא, משקיעת החמה לילה הוא, ואינהו והם דמחשכי ומקדמי, הקדימו מוקדם יותר בעבודת הקודש של ביצור החומה ואחרו עד מאוחר בלילה, לכן אומר תא שמע "והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה" ועכשיו מסביר קא סלקא דעתך, האם עולה על דעתינו- יכולנו לחשוב, דעני ובני אדם חד שעורא הוא, הם זמן זהה, ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא חכמים האומרים שזמן קריאת שמע הוא משעת אכילת תרומה, היינו רבי מאיר, האומרים משעת אכילה של עני בערב שבת ואם כן במה חולקים?, אלא שמע מינה, עני שעורא לחוד, זמן אחר, וכהן שעורא לחוד זמן אחר וכאן מוסיף מהלך אחר-שונה נכון, לא עני וכהן חד שעורא הוא ולא ועני ובני אדם לאו חד שעורא הוא, ומה תרצה לומר ועני וכהן חד שעורא הוא ורמינהו, גם על זה יש לי שאלה, מצטט, מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקדש היום בערבי שבתות" דברי רבי אליעזר, רבי יהושע אומר משעה שהכהנים מטוהרים לאכול בתרומתן, רבי

זכר לדבר ולפנינו פסוק מנחמיה ד' שאמנם אינו יכול להיחשב כראיה גמורה (טו) וְאַנְחֵנו עֲשִׂים בְּמִלְאָכָה וְחֻצִים מִחֻזְקִים בְּרִמְחִים מַעֲלֹת הַשָּׁחַר עַד צֹאת הַכּוֹכְבִים: וכתוב (טז) גַּם בָּעֵת הַהִיא אָמַרְתִּי לָעָם אִישׁ וְנָעְרוּ יְלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ לָנוּ הַלֵּילָה מְשֻׁמָּר וְהַיּוֹם מְלֹאכָה: ושואל. כמה כוכבים יצאו ויהא לילה? ועונה רבי פינחס אמר בשם רבי אבא בר פפא כוכב אחד ודאי יום. שנים ספק לילה. שלשה ודאי לילה. וחזור ושואל שנים ספק והכתיב עד צאת הכוכבים, כוכבים אפילו שנים משמע ומאשר אלא מיעוט כוכבים שנים אבל קדמיה הראשון לא מתחשב לא נחשב. ומדייק מהדברים האמורים משמע, בערב שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה פטור, כי עדיין לא לילה, שנים מביא קרבן אשם תלוי איל לקרבן על ספק חטא. שלשה מביא חטאת קרבן המביא לכפרת עוון. במוצאי שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה מביא חטאת. שנים מביא אשם תלוי. שלשה פטור כי השבת כבר יצאה, ושואל, רבי יוסי בר' בון בעי, אין תימר אם תאמר שנים ספק, ראה שני כוכבים בערב שבת, והתרו בו, ועשה מלאכה, ושוב ראה שני כוכבים במוצאי שבת והתרו בו ועשה מלאכה, ויש לנו כלל "אין עונשין אלא אם מזהירים" לכן כדי לחייב יש להתרות מה נפשך איך שלא יהיה אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן, ויהא חייב על האחרונים. אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויהא חייב על הראשונים. אבל ראה שני כוכבים בערב שבת וקצר

מאיר אומר משעה שהכהנים טובלין לאכול בתרומתן, אמר לו רבי יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים? רבי חנינא אומר, משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח, רבי אחאי ואמרי לה, ויש הגורסים, רבי אחא אומר, משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב לסעודתם. ושואל, ואים אמרת עני וכהן חד שעורא הוא רבי חנינא, האומר שהזמן הוא שעני נכנס לאכול, היינו רבי יהושע, האומר משעה שהכהנים מטהרים, אלא לאו שמע, ואם הם חולקין משתמע מינה, שעורא דעני לחוד אחר, ושעורא דכהן לחוד אחר, ומסכם, שמע מינה, אכן כך הדבר. ונשאר עוד לברר, הי מנייהו, איזהו מאוחר, ועונה מסתברא דעני מאוחר, דאי אמרת דעני מוקדם רבי חנינא, האומר משעה שהעני אוכל, היינו רבי אליעזר, האומר משעה שקידש יום השבת, אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר, ומסכם שמע מינה, כך הדברים: חוזר לעניין הקודם, אמר מר: אמר ליה רבי יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים ושואל, שפיר קאמר ליה, שאלה טובה שאל רבי יהודה לרבי מאיר, ועונה ורבי מאיר הכי קאמר ליה, כך עונה לו, מי סברת דאנא, וכי חשבת אני אבין השמשות דידך שלך קא אמינא מייחס, אנא אבין השמשות דרבי יוסי קא אמינא מתייחס, דאמר רבי יוסי בין השמשות כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו, ואם טובלים סמוך ללילה זה כבר זמן שכיבה, קשיא דרבי מאיר האומר זמן קריאת שמע משעת אכילה בערב שבת, אדרבי מאיר האומר, משעת טבילה, ועונה, תרי תנאים קבלו גרסאות שונות, אליבא משמו דרבי מאיר. וכן קשיא דרבי אליעזר במשנה "משעה שהכהנים נכנסים לאכול" אדרבי אליעזר האומר משעה שקדש יום השבת, ועונה כתירוץ הקודם בבתי תנאי אליבא דרבי אליעזר ואיבעית אימא ועוד אפשר לומר רישא לאו רבי אליעזר היא, ודברי רבי אליעזר הנאמרים במשנה מתייחסים רק לזמן עד מתי אפשר לומר קריאת שמע עד סוף האשמורה: ושואל ומה דעתו מאי קסבר רבי אליעזר? אי קסבר, אם חושב שלש משמרות הוי הלילה לימא עד ארבע שעות, ואי קסבר ואם חושב ארבע משמרות הוי הלילה לימא עד שלש שעות? ועונה, לעולם באמת קסבר שלש משמרות הוי הלילה, והא קא משמע לך, וכאן רוצה ללמדנו, דאיכא שיש במקביל משמרות ברקיע, ואיכא ויש משמרות בארעא, בכדור הארץ, דתניא, וכך למדנו רבי אליעזר אומר: שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי ומתאונן שנאמר: ירמיהו כה' (ל) וְאִתָּה תִּנְבֵּא אֶלֵיהֶם אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, הֲנִיָּה מְמָרוֹם? יִשְׁאָג וּמִמְעוֹן קִדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שְׁאָג יִשְׁאָג עַל נְהוּי הַיָּדוּד כְּדוֹרְכִים יַעֲנֶה אֵל כָּל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ: וסימן לדבר, משמרה ראשונה חמור נוער, משמרת שניה - כלבים צועקים לשלישית הסימן הוא - תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת משוחחת עם בעלה. ומברר מאי קא חשיב רבי אליעזר, כשנותן סימנים למשמרות, אי תחלת משמרות קא חשיב, תחלת משמרה ראשונה סימנא למה לי? אורתא עכשיו ערב הוא, אי סוף משמרות קא חשיב סוף משמרה אחרונה למה לי סימנא, יממא יום הוא? ועונה, אלא חשיב אלא הסימנים הם לסוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה אחרונה ואמצעית דאמצעיתא ובאמצע חצות לילה, ואיבעית אימא ועוד אפשרות כולהו סוף משמרות קא חשיב, וכי תימא ואם תשאל אחרונה לא צריך, אענה לך שצריך, למאי נפקא מינה ולדעת זמן למיקרי קריאת שמע למאן דגני בבית אפל והסימן לאדם הנמצא בחדר חשוך, ולא ידע זמן קריאת שמע אימת, ועכשיו כיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו ליקום וליקרי, יקום ויקרא קריאת שמע, אמר רב יצחק בר שמואל משמיה משמו

כחצי גרוגרת, חצי דבילה שיעור קטן שלא מחייב הבאת קרבן ולמחרת בשחרית בבוקר וכאן לגבי הזמן אין לנו ספק אבל ספק לנו האם נוכל לצרף את של בוקר עם הספק של אחד הערבים הראשון או השני וקצר כחצי גרוגרת, או ראה שני כוכבים במוצאי שבת וקצר כחצי גרוגרת, האם גם כאן נגיד מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן ויצטרף של שחרית עם של מוצאי שבת ויהא חייב על האחרונים, אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויצטרף של שחרית עם של לילי שבת ויהא חייב על הראשונים. ונשארנו עם ספק זה, ומרחיב רבי יוסי הדא דתימר הספק האמור באילין באלו כוכבים דלית אורחתהון מתחמיא ביממא שאורם אינו נראה ביום ברם אבל באילין דאורחתהון מתחמיא ביממא בכוכבים שאורם נראה ביום לא משערין בהון אינם נחשבים ככוכבים לצורך חיוב או פטור במלאכת שבת. א"ר יוסי בר' בון ובלחוד בנוסף דיתחמון תלתא כוכבין שיראו שלוש כוכבים בר חוץ מן הדא כוכבתא מכוכבי יום אלו. רבי יעקב מן דרומנה אמר בשם רבי יהודה בן פזי, כוכב אחד ודאי יום שנים לילה. ושואל ולית ליה וכי ר' יהודה בן פזי אינו סבור כי יש זמן של ספק? ועונה זמן זה הוא: ספק בין כוכב ראשון לכוכב שני. תני למדנו כל זמן שפני מזרח מאדימים זהו יום, הכסיפו זהו בין השמשות השחירו וכתוצאה מכך נעשה הרקיע העליון שוה לתחתון זהו לילה. רבי אומר הלבנה בתקופתה בשיאה באמצע החודש התחיל גלגל חמה

של דרב, שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי ואומר אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי, בית המקדש, ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם: ומספר, תניא, אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, בא אליהו הנביא, זכור לטוב ושמר לי עני על הפתח, (והמתין לי) עד שסיימתי תפילתי, לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי, שלום עליך רבי, ואמרתי לו, שלום עליך רבי ומורי, ואמר לי, שאל אותי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו? אמרתי לו להתפלל, ואמר לי, היה לך להתפלל בדרך בחוץ, ואמרתי לו, מתיירא מיוחד הייתי שמא אולי יפסיקו בי עוברי דרכים, ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה, ואומר רבי יוסי באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים, למדתי א' שאין נכנסין לחורבה, ולמדתי ב' שמתפללין בדרך, ולמדתי ג' שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה, ואמר לי, והמשיך אליהו לשאול, בני, מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו, שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואמרתי, אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי, והגליתים לבין האומות ואמר לי חייך וחיי ראשך (דרך שבועה) לא שעה זו בלבד אומרת רוח הקודש כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים, בשלושת המשמרות, אומרת השכינה כך, ולא זו בלבד, אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין, יהא שמייה רבא הגדול מבורך, הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו להסכמה ואומר: "אשרי המלך שמקלסי, ומשבחים אותו בבית הכנסת כך, ומצטער הקב"ה מה לו לאב שהגלה את בניו? ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם: תנו רבנן: (חוזר לעניין האיסור להיכנס לחורבה) מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה, מפני חשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין, ושואל, מדוע נצרך לשלוש סיבות יסתפק באחד, "מפני חשד" ותיפוק ליה, תספיק הסיבה משום מפולת, ועונה, בחדתי בחורבה חדשה שכרגע אין פחד ממפולת נוספת, ושואל ותיפוק ליה יסתפק בסיבה משום מזיקין, ועונה בתרי שני אנשים השדים אינם מצויים ביניהם, ושואל, אי בתרי חשד נמי ליכא, אין לחשוד לפריצות כאשר שני גברים מצויים, ועונה, בתרי ופריצי קיים חשד, השלישית "מפני המפולת" ושואל ותיפוק ליה נסתפק משום חשד ומזיקין, ועונה בתרי וכשרי, בשני יהודים כשרים, "מפני המזיקין" ותיפוק ליה ונסתפק בשני סיבות מפני חשד ומפולת ועונה, בחורבה חדתי חדשה ובתרי וכשרי, ושואל אי בתרי אנשים, מזיקין נמי ליכא? ועונה במקומן במרתפים חיישינן מפחדים משדים גם כאשר נמצאים שני אנשים בחורבה ובמקומות עזובים, ואיבעית אימא, אפשרות אחרת לעולם באמת מדובר בחד באדם אחד ובחורבה חדתי, וגם בחורבה חדשה שאין פחד מפולת נוספת אבל כל זה, דקאי שהאדם נמצא במדבר במרחקים – בדברא, דהתם ששם משום חשד ליכא אין דהא אשה בדברא לא שכיחא, אישה במדבר לא מצויה ולכן אנו זקוקים גם לסיבה של ומשום מזיקין איכא: תנו רבנן, למדנו בתוספתא, ארבע משמרות הוי הלילה דברי רבי, רבי נתן אומר שלש, ושואל מאי טעמא, מהיכן למד דרבי נתן? ועונה דכתיב שופטים ו' (יט) ויבא גדעון וימאה איש אשר אתו בקצה המחנה ראש הקאשמרת התיכונה אף הקם הקימו את השמרים ויתקעו בשופרות ונפיק הפדים אשר בידם: תנא ומסביר אין תיכונה אמצעית אלא שיש לפניה ולאחריה ואם כך יש שלוש משמרות, ושואל ורבי איך יסביר? ועונה מאי תיכונה, אחת מן התיכונה שבתוכנות באחת מן שני האמצעיות, ורבי נתן עונה לו לרבי מי כתיב תיכונה שבתוכנות? תיכונה כתיב. ועכשיו

לשקע במערב ותחילת גלגל לבנה לעלות במזרח זהו בין השמשות, רבי חנינה חולק על רבי (רבי יהודה הנשיא עורך המשנה) אמר רבי חנינא שעת בין השמשות הוא כאשר התחיל סוף גלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה ירח לעלות. ותני שמואל כן וכך גם סובר שמואל האומר: אין הלבנה זורחת בשעה שהחמה שוקעת, ולא שוקעת בשעה שהחמה זורחת, ולכן רק אחר שקיעת סוף גלגל השמש עולה הלבנה. רבי שמואל בר חייא בר יהודה אמר בשם רבי חנינא אם בשעה שהתחיל גלגל חמה לשקע, אדם עומד בראש הר הכרמל ויורד וטובל בים הגדול כדי להיטהר ועולה ואוכל בתרומתו, חזקה ביום טבל. הדא דתימר בההוא וכל זה מתאים רק במי דאזיל ליה בקפונדרא שהולך בדרך הישרה והקצרה ביותר ברם ההוא דאזל ליה באיסרטא ההולך בדרך מעוקלת (עוקפת מכשולים) לא בדה זה לא נאמר. גישה אחרת לעניין איזהו בין השמשות אמר רבי תנחומא הדבר דומה לטיפה של דם שהיא נתונה על גבי חדה חודה של סייף חרב, הזמן העובר עד שנחלקה הטיפה לכאן ולכאן זהו בין השמשות, דעה אחרת איזהו בין השמשות מרגע משתשקע החמה כדי שיהלך אדם חצי מיל כחצי קילומטר דברי רבי נחמיה, רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין שניה אחת, ולא יכלו לעמוד עליו חכמים ולא יכלו החכמים לקבוע את המעבר בין יום ללילה מתי הוא מתרחש. ומספר רבי יוסי ורבי אחא הוו יתבין היו יושבים אמר רבי יוסי לרבי

שואל מאי טעמא דרבי, ומה מסביר, ועונה אמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי, יש לרבי אסמכתאות כתוב אחד אומר תהילים קיט' (סב) חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך: וכתוב אחד אומר: שם (קמח) קדמו עיני אשמרות לשית באמרתך: והדברים סותרים או חצות לילה או באשמורת אלא הא כיצד איך זה מסתדר? ועונה ארבע משמרות הוי הלילה, ורבי נתן סבר לה כרבי יהושע מסביר את "חצות לילה" כדתנן, רבי יהושע אומר המשמרת האחרונה נמשכת עד שלש שעות ביום שכן דרך מלכים לעמוד לקום בשלש שעות לפני הצהרים ולכן שית דליליא ותרתי דיממא הוו להו מתחלקות שתי משמרות. רב אשי אמר משמרה ופלגא, וחצי נמי, גם כן משמרות קרו לה, ודוד המלך יכול היה לומר "קדמו אשמורות", וממשיך בדברים שנאמרו על ידי ר' זריקא. ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי, אין אומרין מספידים בפני המת אלא דבריו שבחיו של מת, אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרין, הדברים אמורים רק, אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא בדברי חכמה לית לן בה, ואפשר לחפליג ולהגנים, ואיכא דאמרי, ויש אומרים, אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרין אלא [אפילו] בדברי תורה וכל שכן מילי דעלמא, בכל מקרה רק בשבחו של הנפטר, וחוזר לדוד המלך, ושואל ודוד בפלגא דליליא בחצי הלילה, הוה קאי, היה קם? מאורתא, הרי מערב הוה קאי היה ער, דכתיב שם (קמז) קדמתי בנפש ונאשנעה לדברך יחלתי ושואל וממאי ומי אומר דהאי נשף אורתא שהמילה נשף משמעותה ערב הוא, דכתיב. משלי ז' (ט) בנשף בערב יום באישון לילה ונאפלה: אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר כך אמר (דוד) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. רבי זירא אמר, עד חצות לילה היה דוד המלך מתנמנם כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי. רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך בשירות ותשבחות. ומברר עכשיו, ונשף אורתא ערב הוא? הא נשף צפרא בוקר הוא! דכתיב: שמואל א לניזו) ויפם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם ולא נמלט מהם איש כי אם ארבע מאות איש נער אשור רכבו על הגמלים וינסו: מאי לאו, מצפרא ועד ליליא, מבוקר עד ערב – ואם כן נשף הוא בוקר, ועונה לא מאורתא ועד אורתא, דוד הכה מערב עד ערב 24 שעות מלחמה, ושואל אי הכי, אם כך לכתוב מהנשף ועד הנשף, או מהערב ועד הערב? ועונה אלא אמר רבא באמת דוד הכה מבוקר עד ערב, אבל תרי נשפי הוו- נשף ליליא ואתי ובא יממא, נשף יממא ואתי ליליא. ושואל שאלה אחרת, ודוד מי הוה ידע וכי ידע פלגא דליליא אימת חצות לילה מתי במדויק, קל וחומר השתא אם, משה רבינו לא הוה ידע דכתיב שמות יא' (ד) ויאמר משה פה אומר יהוה פחצת הלילה אני יוצא בתוף מצרים מאי ולמה נאמר כחצות? אילימא האם נחשוב דאמר ליה קודשא בריך הוא כחצות, לא יתכן מי איכא ספיקא קמי שמיא? האם יש לפניו כביכול ספק אלא דאמר ליה (למחר) בחצות (כי השתא) ואתא איהו ובא משה ואמר על דעת עצמו כחצות, אלמא מספקא ליה זאת אומרת משה לא ידע לקבוע בברור מתי חצות הלילה, ואם משה לא ידע ודוד הוה ידע? ועונה דוד סימנא הוה ליה סימן היה לו דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן הכינור מאליו, מיד היה דוד קם עומד ועוסק בתורה, עד שעלה עמוד השחר, כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמרו לו, אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה, אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה, אמרו לו, אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא

אחא, לא מסתברא האם אין זה סביר לאומר סוף חצי מיל דרבי נחמיה כהרף עין דרבי יוסי, אמר ליה לו, אוף אנא סבר כן גם אני חושב כמוך. רבי חזקיה לא אמר כן לא חושב כך אלא הוא סבור כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דרבי נחמיה כל שניה ושניה במהלך החצי מיל אותם חמש דקות ספק הוא. אמר רבי מנא קשייתה שאלתי קומי את היושבים לפני דרבי חזקיה כד תנינן תמן מה שלמדנו שם, וכאן צריך להסביר את דרשת חז"ל בנושא בעל קרי זב נאמר בתורה ויקרא טו: ב דברו אל בני ישראל ואמרתם אליהם איש איש פי יהיה זב(ראה אחת) מבעורו זב(עוד שני ראיות) טמא הוא: ולמדו מכך: ראה אחת בעל קרי טומאת יום, שני ראיות טומאת שבעה והבאת קרבן. ומצאנו במשניות זבים פרק א משנה ו: (ו) ראה אחת היום ואחת בין השמשות, אחת בין השמשות ואחת למחר, אם ידוע שמשקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר, ודאי לקרבן ולטמאה. אם ספק שמשקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר, ודאי לטמאה וספק לקרבן. ראה שני ימים בין השמשות, ספק לטמאה ולקרבן. אחת בין השמשות, ספק לטומאה." וממשיך לספר רבי חייא בר יוסף בעא קומי שאל את רבי יוחנן מאן תנא מי זה היכול לסבור ראה נחלקת לשנים ודאי רבי יוסי, ועונה אמר לה קשתה וקשה על דעתך דאתה אמרת כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל סבור דרבי נחמיה ספק הוא למה זה ספק אמר ליה קשתיה נכון הדבר שהעניין קשה, אבל לכשיבא אליהו הנביא ויאמר

מחוליתו, אין מספיק משאבים לכלכלת העם, אמר דוד להם, לכו ופשטו ידיכם בגדוד צאו למלחמת הרחבת גבולות ישראל, מיד יועצים באחיתופל ונמלכין ומקבלים הרשאה בסנהדרין, ושואלין באורים ותומים, באורות שעל לב הכהן הגדול, אמר רב יוסף מאי קרא (דכתיב), וכל זה תואם את הנאמר דברי הימים א כו' (לד) ואחרי אחיתופל {יהודע בן בניהו} בניהו בן יהודע ואביתר ושר צבא למך יואב, ומסביר אחיתופל זה יועץ, וכן הוא אומר: שמואל ב טו' (כו) נעצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם פאשר ישאל איש בדבר האלהים בן כל נעצת אחיתופל גם לדוד גם לאבשלום: בניהו בן יהודע זה סנהדרין ואביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר, שמואל ב כ' (כו) ויואב אל כל הצבא ישראל ובניהו בן יהודע על הפרי {הפרתיה} ועל הפלתי: ולמה נקרא שמם כרתי ופלתי? "כרתי" שכורתים דבריהם שאורים ותומים מראים דברים קצובים, "פלתי" שמופלאים בדבריהם, וזה דבר פלאי, ואחר כך שר צבא למך יואב. אמר רב יצחק בר אדא ואמרי לה אמר רב יצחק בריה דרב אידי מאי קרא, מהיכן יודעים כי כינור מעל מימת דוד המלך כתוב תהילים נו', (ט) עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר: רבי זירא אמר, חוזר בו ממה שאמרנו שמשנה רבנו לא ידע לכוון במדויק שעת חצות, משה לעולם כן הוה ידע, ודוד המלך נמי הוה ידע, ושואל אם כן, וכיון דדוד הוה ידע, כנור מעורר להשכמה למה ליה מה תפקיד הכינור, ועונה פשוט לאתעורי משנתיה, להעיר אותו משנתו, עכשיו שאמרנו כי גם משה וגם דוד ידעו לכוון את שעת חצות שואל וכיון דמשה הוה ידע, למה ליה למימר "כחצות", ועונה משה קסבר חשב שמא יטעו אצטגניני מכשפי פרעה ויאמרו משה בדאי, בודה דברים - שקרן הוא, דאמר מר "למד לשונך לומר איני יודע" - שמא תתבדה ותאחו "ותמצא מתעה, רב אשי אמר, בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר, בחצות לילה בין שלושה עשר לארבעה עשר לניסן משה הוה קאי, והכי קאמר משה לישראל, אמר הקדוש ברוך הוא, למחר "כחצות הלילה" כי האידנא, כמו עכשיו אני יוצא בתוך מצרים, תהילים פו' "לדוד" (ב) שמה נפשי פי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך: לוי ורבי יצחק מסבירים אחד אמר כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך. ואידך והשני אומר, כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם - ואני ידי מלוכלכות בדם נשים ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה. ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך מתייעץ במפיבשת רבי, ואומר לו מפיבשת רבי, יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה טהרתי יפה טמאתי, ולמרות שאני מלך ישראל, ולא בושתי. אמר רבי יהושע בריה בנו דרב אידי, מאי קרא? נלמד מתהילים קיט' (מו) ואדברה בעדוטיך נגד מלכים ולא אבוש: תנא, לא מפיבשת שמו, אלא איש בשת שמו, ולמה נקרא שמו מפיבשת שהיה מבייש פני דוד בהלכה. לפיכך ששתק דוד וקבל הערותיו באהבה זכה דוד ויצא ממנו כלאב, ואמר רבי יוחנן: לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה עלה עליו בחכמה ודעת, ועליו אמר שלמה בחכמתו משלי כו' (טו) בְּנֵי אִם חָכֵם לִבָּךְ יִשְׁמַח לְבִי גַם אֲנִי: ואומר ועוד כתוב במשלי כו' (יא) חָכֵם בְּנֵי וְשִׂמְח לְבִי וְאֲשִׁיבָה חוֹרְפֵי דְבָר: ושואל, ודוד מי קרי לנפשיה קרא לעצמו "חסיד"? והכתיב בתהילים כו' (יג) לולא האמנתי לראות בטוב יהוה בארץ חיים: ותנא משמיה דרבי יוסי, למה נקוד על לולא, אמר דוד לפני הקדוש

לנו זהו בין השמשות יתבררו הדברים, חוזר לעניין הקודם ושואל מאן פליג מי חולק בדבר, כוכב אחד יום שנים ספק שלווה לילה, ועונה רבי חנינא חברהון דרבנן, דבעי ששאלו כמה דאת אמר כמו שאתה אומר בערבית נראו שלשה כוכבים אע"פ שהחמה נתונה באמצע עובי הרקיע לילה הוא. ואמר אמור אף בשחרית כן והיום יתחיל רק כאשר השמש תצא במלואה? ואנו לא כך נוהגים, ומעלות השחר נחשב ליום.. א"ר אבא במקום אחד כתיב בראשית י"ט (כג) הַשֶּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֶעֱרָה: וכתוב ובמקום אחר כתוב ויקרא כב' (ז) וְכֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחַר יֵאָכַל מִן הַקֶּדָשִׁים כִּי לַחֲמוֹ הוּא וּמְקִישׁ מַדְמָה יִצְיָאוּ בְּבוֹקֵר לְבִיאוֹתוֹ לְשַׁקֵּיעַת הַשֶּׁמֶשׁ מֵהָאֵת, וְהַשְּׁקִיעָה נִחְשַׁבְתָּ מִשְׁעָה מִשִּׁיתְכֶסֶה מִן הַבְּרִיּוֹת וְלֹא נִרְאִית עוֹד, אִף יִצְיָאוּ גַם הַבּוֹקֵר נִחְשַׁב לְכַשִּׁיתוֹדֵעַ לְבִרִית כְּאִשֶּׁר הַשֶּׁמֶשׁ נִרְאִית לַעֲיִן, וְהַדְּבָרִים מְחֻזְקִים אֶת הַשְּׁאֵלָה מִמֵּתִי נִחְשַׁב בּוֹקֵר. אִמֵּר רַבִּי אַבָּא כְּתִיב בְּרֵאשִׁית מִד' (יוֹסֵף וְאַחִיו) (ג) הַבֶּקֶר אֹרֶר וְהָאֲנָשִׁים שִׁלְחוּ הַמֶּה וְחִמְרֵיהֶם: מִסְבִּיר מִכָּאן הַתּוֹרָה קִרְאָה לְאוֹר בּוֹקֵר גַּם כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עֲדִיין לֹא נִרְאִית. תְּנִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת לְהַסְבִּיר אֶת הַפְּקוּק מִתִּי הוּא בּוֹקֵר כְּתוּב: וִיקְרָא ו' בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרִבְנוֹת (ה) וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וְיִבְעַר עָלֶיהָ הַפֶּה עֵצִים עֲבָרִים בְּבֶקֶר וְעֵרֶף עָלֶיהָ הָעֵלָה. כְּדִי לִיתֵן תַּחֲוֹם לְבוֹקֵרוֹ שֶׁל בּוֹקֵר. וּמִכָּאן לְמִידִים כִּי לַעֲנִיין הַקְּרִבְנוֹת יֵשׁ הַקְּדָמָה שֶׁל שַׁעַת הַבּוֹקֵר. אִמֵּר רַבִּי יוֹסֵי בִי ר' בּוֹן עוֹד הוֹכַחָה

ברוך הוא, רבונו של עולם מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, בזה איני מטיל ספק, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, שמא יגרום החטא. וכך גם אצל יעקב אבינו, כדברי יעקב בר אידי - דרבי יעקב בר אידי רמי שאל, כתיב בראשית כח' (טו) וְהָיָה אֲנֹכִי עֹמֵד וְשֹׁמֵר תִּיךָ כָּל אֲשֶׁר תִּלְךָ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ: וְכַתִּיב, וּפְרַק לְבִי (ז) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיִּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְשְׁנֵי מַחֲנוֹת: אִמֵּר יַעֲקֹב לַעֲצוּמוֹ, שְׁמָא יִגְרוּם הַחֲטָא. כְּדַתְּנִיא, וְכִךְ גַּם לְמַדְנָא בְּמִקּוּם אַחֵר שְׁחַטָא גוֹרֵם, כְּתוּב בְּשִׁמּוֹת טו' - בְּשִׁירַת הַיָּם (טז) תִּפְּלַ עֲלֵיהֶם אִימָתָה וּפְחַד בְּגִדְלָא זְרוּעָה יִדְמוּ כְּאֶבֶן עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קְנִיָּתָ: וְדוֹרֵשׁ " עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם " זֶה בִּיאָה רֵאשׁוֹנָה כְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, " עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קְנִיָּתָ " זֶה בִּיאָה שְׁנִיָּה בִּימֵי כּוֹרֵשׁ עוֹרָא וְנַחֲמִיָּה מִכָּאן אִמְרוּ חֲכָמִים, רֵאוּיָם הֵיךְ יִשְׂרָאֵל לִיעֲשׂוֹת לְהֵם נִס בִּימֵי עוֹרָא, כְּדֶרֶךְ שְׁנַעֲשָׂה לְהֵם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, אֲלֵא שְׁגֵרֵם הַחֲטָא: חוֹזְרִים לְמַשְׁנָה וְשׁוֹאֵל " וְחֲכָמִים אֹמְרִים עַד חֲצוֹת ": וְשׁוֹאֵל חֲכָמִים כְּמָאן סְבִירָא לְהוּ, מָה דַּעֲתָם, אִי כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר סְבִירָא לִימְרוּ, יְגִידוּ כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר עַד סוּף אֲשִׁמּוּרָה רֵאשׁוֹנָה, וְאִי כְּרַבֵּן גַּמְלִיאֵל סְבִירָא לְהוּ לִימְרוּ כְּרַבֵּן גַּמְלִיאֵל, מִצְוֹתֵן עַד שִׁיעֲלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, וְעוֹנָה לְעוֹלָם, הַאֲמַת, כְּרַבֵּן גַּמְלִיאֵל סְבִירָא לְהוּ וְהָא דְקָא וְאִם כֵּן לְמָה אִמְרִי עַד חֲצוֹת, כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעִבְרִיָּה, כְּדַתְּנִיא " חֲכָמִים עָשׂוּ סִיג לְדַבְרֵיהֶם " וּמְסַבִּיר כְּדִי שְׁלֹא יֵהָא אָדָם בָּא מִן הַשָּׂדֶה בְּעֵרֵב וְאוֹמֵר לַעֲצוּמוֹ, אֲלֵךְ לְבֵיתִי וְאוֹכַל קִימְעָא, וְאַשְׁתָּה קִימְעָא, וְאִישָׁן קִימְעָא מַעֲטָ מַעֲטָ, וְאַחַר כֵּךְ אִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְאַתְפַּלֵּל, וְאִז מָה קוֹרָה וְחוֹטְפָתוֹ שִׁינָה וְנִמְצָא יֵשֵׁן כָּל הַלַּיְלָה, לֹא קְרִיאַת שְׁמַע וְתַפִּילָה, אֲבָל אָדָם בָּא מִן הַשָּׂדֶה בְּעֵרֵב - נִכְנַס לְבֵית הַכְּנַסָּת, אִם רִגִּיל לְקְרוֹת, קוֹרָא שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוּם. וְאִם רִגִּיל לְשְׁנוֹת, שׁוֹנָה מִשְׁנָה יוֹמִית אוֹ דַּף הַיּוֹמִי, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְתַפִּילָה, וְאוֹכַל פֶּתוֹ וּמְבָרַךְ. וְכָל הָעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים חַיִּיב מִיתָה, וְשׁוֹאֵל מֵאִי שְׁנָא בְּכָל דּוֹכְתָא מָה זֶה שׁוֹנָה מְכַל מִקּוּם דְּלֹא קְתַנִּי חַיִּיב מִיתָה, וּמֵאִי שְׁנָא הַכָּא, כָּאֵן שְׁלֹא קְרָא דְקַתְּנִי חַיִּיב מִיתָה? וְעוֹנָה, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת, אִיבְעִית אִימָא א' מְשׁוּם דְּאִיכָא אֹנֵס שִׁינָה זֶה לֹא כָל כֵּךְ בְּשִׁלְיַת הָאָדָם, וְאִיבְעִית אִימָא ב' לְאַפּוֹקִי מִמָּאן דְּאִמֵּר, שְׁלֹא תִחְשׁוּב תַּפְלַת עֲרַבִּית רִשׁוּת, קָא מְשַׁמַּע לֵן דְּחֻבָּה הִיא: אִמֵּר מֵר לְמַדְנָא, קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְתַפִּילָה, מְסִיעֵה לִיהָ לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן אִיזְהוּ בֶן הָעוֹלָם הַבָּא זֶה הַסּוּמֵךְ גְּאוּלָּה, בְּרַכַּת גְּאוּלָּה יִשְׂרָאֵל, לְתַפְלָה שֶׁל עֲרַבִּית. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי חוֹלֵק וְאוֹמֵר תַּפְלוֹת בְּאִמְצַע תְּקִנּוּם, וּמִיד נְבִין, בְּמֵאִי קָא מְפַלְגִי אִי בְעִית אִימָא קְרָא, אִי בְעִית אִימָא סְבֵרָא, וּמְסַבִּיר אִי בְעִית אִימָא סְבֵרָא, מְסַבִּיר דְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבֵר גְּאוּלָּה מְאוֹרְתָא בְּעֵרֵב נְמִי הוּי אֲלֵא גְּאוּלָּה מְעַלְיִיתָא מְשׁוּבַחַת לֹא הוּיָא אֲלֵא עַד צְפֵרָא בּוֹקֵר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי סְבֵר, כִּיּוֹן דְּלֹא הוּיָא אֲלֵא מְצֵפְרָא, סוּף סוּף הַגְּאוּלָּה תְּהִיָּה וְהִיָּתָה רַק בְּבוֹקֵר לֹא הוּיָא גְּאוּלָּה מְעַלְיִיתָא, בְּעֵרֵב הַגְּאוּלָּה אִינָה מְשׁוּבַחַת, וְאִיבְעִית אִימָא, אִם תְּרַצָּה אֹמֵר, הַמְחַלּוֹקַת בְּפִרְשׁוֹנוֹת הַמְקָרָא, וְשְׁנִיָּהֶם מְקָרָא אַחַד דְּרִשׁוּ דְּכְתִיב " בְּשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ " רַבִּי יוֹחָנָן סְבֵר מְקִישׁ, מְדַמָּה שְׁכִיבָה לְקִימָה, מָה קִימָה, בְּבוֹקֵר קְרִיאַת שְׁמַע וְאַחַר כֵּךְ תַּפִּילָה, אִף שְׁכִיבָה נְמִי, גַּם כֵּן קְרִיאַת שְׁמַע וְאַחַר כֵּךְ תַּפִּילָה, נִמְצָא שְׁנַיִם בְּעֵרֵב מְסַמִּיכִים גְּאוּלָּה לְתַפִּילָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי סְבֵר מְקִישׁ מְדַמָּה שְׁכִיבָה לְקִימָה, מָה קִימָה קְרִיאַת שְׁמַע סְמוּךְ לְמַטְתּוֹ, מִיד שְׁהוּא קָם מִתְחִיל הַיּוֹם עִם קְרִיאַת שְׁמַע, אִף שְׁכִיבָה בְּעֵרֵב נְמִי קְרִיאַת שְׁמַע סְמוּךְ לְמַטְתּוֹ מְקִדִּים תַּפִּילָה לְקְרִיאַת שְׁמַע. וְשׁוֹאֵל, מִתִּיב מֵר בְּרִיָּה

הגיונית אם נומר ליתן עוביו של רקיע ללילה, אם נגיע למסכנה שזמן המעבר של השמש נחשב כלילה, בין בערבית בין בשחרית, נמצאת אומר המסכנה הפשוטה היא שאין היום והלילה שוין, ושואל זה לא יתכן ותני הרי למדנו באחד בתקופת ניסן ובאחד בתקופת תשרי היום והלילה כן שוין ועונה אמר רבי הונא ומסביר ר הונא איך בכל זאת הדברים ניתנים להסבר, לישוב אנלפינה נלמד, נשווה מדרך הארץ מנימוסי העולם שרי מלכא נפק אף על גב דלא נפק המלך מתכונן לצאת מכרזים המלך יצא, וכן השמש, אבל אמרין דנפק שרי עליל לא אמרין דעל עד שעתה דייעול אבל לא אומרים המלך חזר לארמונו עד שיחזור למעשה - וכן גם בערב, מתחיל ענין חדש, זהו הסיבה שעומד ומתפלל צריך להשוות לישר את רגליו, בזמן תפילת העמידה תרין אמורין שני אמוראים מסבירים רבי לוי ורבי סימון אחד אמר בדומה כמלאכים וחד אמר ככהנים. מאן דאמר ככהנים מסתמך על פסוק בתורה שמות כ' (כג) וְלֹא מַעֲלָה בְּמַעַלְתָּ עַל מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֲרוֹתָ עָלָיו: שהיו מהלכים עקב בצד אגודל ואגודל אצל עקב בפסיעות קטנות מאוד רגליהם צמודות. ומאן דאמר כמלאכים לומד מפסוק ביחזקאל א' (ו) וּרְגְלֵיהֶם רְגַל רְגַל יִשְׂרָהּ וְכַף רְגְלֵיהֶם כְּכַף רְגַל עֵגֶל וְנוֹצָצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלֵל. ר' חנינא בר אנדריי אמר בשם רבי שמואל בר סוטר המלאכים אין להן קפיצין פרקים ומה טעמא, וזה נלמד מפסוק בדניאל ז' (טז) קַרְבַּת עַל סֵד מִן קְאָמִיא (קורא

דרבינא "בערב בתפילת ערבית מברך שתים לפניה ושתים לאחריה" ואי אמרת בעי לסמוך, הא לא קא סמך גאולה לתפלה, דהא בעי למימר השכיבנו? הרי אומר תפילת "השכיבנו" ועונה, אמרי כיון דתקינן רבנן ברכה נוספת של השכיבנו, כגאולה אריכתא דמיא, נחשבת ברכה זו לחלק מברכת גאל ישראל. דאי לא תימא הכי, בתפילת שחרית היכי מצי סמך והא אמר רבי יוחנן בתחלה בהתחלת תפילת העמידה אומר פסוק תהילים נא' (יז) אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ: ולבסוף וכשיסיים את התפילה הוא אומר פרק יט' (טו) יְהִי לְרִצּוֹן אֲמָרֵי פִי וְהִגִּיזוֹן לְבִי לְפִנֶּיךָ יְהוָה צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי: אלא התם כיון דתקינן רבנן למימר "ה' שפתי תפתח" כתפלה אריכתא דמיא, כחלק בלתי נפרד מן התפילה, הכא נמי כיון דתקינן רבנן למימר "השכיבנו" כגאולה אריכתא דמיא, כהמשך הברכה של גאולה, אמר רבי אלעזר אמר רבי אבינא, כל האומר תהלה לדוד תפילת "אשרי יושבי" פרק קמד בתהילים בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא זוכה לחיים הנצחיים של בן העולם הבא, ומברר מאי טעמא אילימא האם משום דאתיא באל"ף ב"ת, שמסודר באקרוסטיכון נ"מא יתפללו פרק קיט' (א) אֲשֶׁרֵי תְּמִימֵי דְרָךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: דאתיא בתמניא אפין, ושם ימצא אלפא ביתא שמונה פעמים? ועונה, אלא משום דאית ביה פסוק משפט (טז) פוֹתַח אֵת יְדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן: ושואל אם כך נימא הלל הגדול תהילים פרק קלו' דכתיב ביה (כה) נָתַן לָחֶם לְכָל בְּשָׂרִי לְעוֹלָם חֶסֶד: ועונה, אלא - משום דאית ביה תרתי שני הדברים גם אלפא ביתא וגם שבח ותודה על מזונו של כל בעור, אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן הפרק מדלג על האות "נ" בתפילה זו, "באשרי" מפני שיש בה מפתח של "שונאי ישראל" דכתיב בעמוס ה' (ב) נִפְלֵה לֹא תוֹסִיף קוֹם בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל נִפְשָׁה עַל אֲדָמְתָהּ אֵין מְקִימָה: במערבא, בארץ ישראל, הנמצאת ממערב לבבל, מתרצי לה הכי מסבירים כך, נפלה, אבל ולא תוסיף לנפול עוד - קום תקום בתולת ישראל. אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי, למרות שדלג דוד על ה"נון", חזר דוד וסמכן ברוח הקדש. שנאמר שם (יד) סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל הַנְּפִלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: סומך ה' לכל הנופלים, - לבתולת ישראל: אמר רבי אלעזר בר אבינא, גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתיב ישעיה ו' (ו) וַיַּעַף אֱלִי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים וַיְבִדּוּ רִצְפָה בְּמִלְקָחִים לְקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: במעוף אחד, ואלו גבי גבריאל כתיב דניאל ט' (כא) וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בְּתַפְלָה וְהָאִישׁ גְּבַרְיָאֵל אֲשֶׁר רְאִיתִי בְּחִזּוֹן בְּתַחֲלָה מְעַף בֵּיעַף נֹגַע אֱלִי כְּעַת מְנוּחַת עֲרֵב, בשני מעופים, ושואל מאי משמע והיכן נרמו דהאי אחד מן המלאכים "מיכאל" הוא? ועונה אמר רבי יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא "ויעף אלי אחד מן השרפים" וכתב התם פרק י' (יג) וְשֵׁר מִלְכּוֹת פָּרַס עֵמֶד לְגַנְדֵי עֲשָׂרִים וְאֶחָד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל אֶחָד (מן השרפים ה'ראשנים ב'א לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלכי פָּרַס: תנא, מיכאל במעוף באחת, גבריאל בשתיים מעופים, אליהו בארבע מעופים, ומלאך המות בשמונה מעופים, ובשעת המגפה השם ישמור, באחת: אמר רבי יהושע בן לוי, אף על פי שקרא אדם קריאת שמע ערבית בבית הכנסת, מצווה לקרותו פעם נוספת, על מטתו. אמר רבי יוסי מאי קרא וזה נלמד מתהילים ד' (ה) רָגְזוּ וְאֵל תִּחַטְּטְאוּ אֲמָרוּ בְּלִבְכֶם עַל מִשְׁפָּכְכֶם וְדַמּוּ סֵלָה: אמר רב נחמן, אם תלמיד חכם הוא אין צריך לקרות פעם נוספת כי מחשבותיו בדברי תורה, אמר אביי אף תלמיד חכם מיבעי ליה, גם כן צריך למימר לפחות אחד פסוקא דרחמי של בקשה, כגון תהילים לא' (ו) בִּינְדֵךְ אֶפְקִיד רוּחֵי פְדִיתְ אוֹתִי יְהוָה אֵל אֲמַת: אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם

להם עומדים-אינם יכולים
לכפל רגליהם) וַיִּצְיָא אֲבֵנָא
מִנָּה עַל כָּל דְּנָה וְאָמַר לִי וּפְשַׁר
מִלְּיָא יְהוּדְעֵינִי: והיות ודברנו
על כהנים, אמר רבי הונא זה
שרואה את הכהנים בבית
הכנסת עולים לדוכן לברך את
העם ראה במדבר ו' בברכה
ראשונה (כד) יְבָרְכֶךָ יְהוָה
וַיִּשְׁמְרֶךָ: צריך לומר תהילים
קג' (כ) בָּרְכוּ יְהוָה מִלְּאֲכוּי
גִבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמוּעַ
בְּקוֹל דְּבָרוֹ: בשניה שם כה
יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ
אומר שם (כא) בָּרְכוּ יְהוָה כָּל
צְבָאָיו מְשֻׁרְתָיו עֲשֵׂי רְצוֹנוֹ:
בשלישית שם (כו) יֵשֵׂא יְהוָה
פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשַׁם לְךָ שְׁלוֹם:
אומר: שם (כב) בָּרְכוּ יְהוָה כָּל
מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מְקוֹשְׁלָתוֹ
בְּרֵכִי וּפְשֵׂי אֶת יְהוָה, במוסף
בימים בהם מתפללים תפילת
מוסף כגון שבתות ומועדים
ויש ברכת כהנים נוספת
בברכה הראשונה צריך לומר
תהילים קלד' (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת
הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְהוָה כָּל עַבְדֵי
יְהוָה הַעֲמָדִים בְּבֵית יְהוָה
בְּלִילוֹת: בשניה שם (ב) שָׂאוּ
יְדֵכֶם קִדְשׁ וּבְרַכּוּ אֶת יְהוָה:
בשלישית יאמר: (ג) יְבָרְכֶךָ
יְהוָה מִצִּיּוֹן עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ:
אם היו ארבע כגון ביום
כפורים שמברכים ברכת כהנים
גם במנחה וגם בתפילת
הנעילה חוזר תליתא אתא אל
בקדמיתא בברכת כהנים
שלישית לראשונה (ברכו את
ה'), ורביעיתא בתיניוותא. חוזר
ברביעית-בנעילה- לשניה
(שיר המעלות). חוזר לענין
הראשון. אמר רבי חצנא
מאיילת השחר עמוד השחר עד
שיאור המזרח עלות השחר
אדם מהלך ארבעת מילין
כעשרים דקות משיאור המזרח
עד שתנץ החמה זריחת השמש
עוד ארבעת מיל. ומניין ומהיכן

ירגיו ילחם, אדם ביצר טוב על יצר הרע, שנאמר "רגזו ואל תחטאו" אם
נצחו גבר על יצר הרע, מוטב - ואם לאו יעסוק בתורה, שנאמר "אמרו
בלבבכם" אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר "על
משכבכם" אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שנאמר "ודומו
סלה", ודומו משמעותו מוות, ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן
לקיש מאי דכתיב שמות כד' (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה
וְהָיָה שִׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לְחֹת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַכְתִּי לְהוֹרוֹתֶם:
"לוחות" אלו עשרת הדברות, "תורה" זה מקרא, "והמצוה" זו משנה, "אשר
כתבתי" אלו נביאים וכתובים, "להורותם" זה גמרא, מלמד שכולם נתנו
למשה מסיני: אמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוהו
חרב של שתי פיות בידו, וחרב זו משמרתו, שנאמר תהילים קמט' (ה) יַעֲלוּ
חֲסִידִים בְּכָבוֹד יִרְנְנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתֵם: (ו) רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות
בְּיָדָם: ושואל, מאי משמע איך זה מתקשר עם קריאת שמע על המיטה,
ועונה, אמר ר' זוטרא ואיתימא רב אשי, מרישא דענינא מהפסוק הקודם,
דכתיב "יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם" וכתוב בתריה "רוממות
אל בגרונם וחרב פיפיות בידם", ואמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על
מטתו מזיקין בדילין מתרחקים הימנו, שנאמר איוב ה' (ז) כִּי אָדָם לַעֲמֹל
יֹלֵד וּבְנֵי רָשָׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף: ואין "עוף" אלא תורה שנאמר משלי כג' (ה)
הַתְּעוֹף \ {הַתְּעִיף\} עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינְנוּ {תסגור עיניך תשכח התורה} כִּי עֲשֵׂה
יַעֲשֵׂה לּוֹ כְּנָפַיִם כְּנֹשָׁר וְעִיף \ {יעוף\} הַשְּׁמַיִם: ואין רשף אלא מזיקין
שנאמר: דברים לב' בשירת האוינו (כד) מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רָשָׁף וְקָטַב מְרִירֵי
וְשָׁן בְּהַמָּת אֲשַׁלַּח בָּם עִם הַמָּת זֹחֲלֵי עֶפְרָי: אמר רבי שמעון בן לקיש, כל
העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו לא פוגעים בו, שנאמר "ובני רשף יגביהו
עוף" ואין עוף אלא תורה שנאמר "התעיף עיניך בו ואיננו" ואין "רשף"
אלא יסורין שנאמר "מזי רעב ולחומי רשף, אמר ליה רבי יוחנן, אין צורך
להביא דרשה זו הא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו שנאמר שמות
טז' (כו) וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה
וְהִצַּלְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרָתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים
עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵה: אלא - כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק,
הקדוש ברוך הוא מביא עליו יסורין מכווערין קשים ועוכרין אותו. שנאמר:
תהילים לט' (ג) נֶאֱלַמְתִּי דוּמְיָה הַחֲשִׁיתִי מְטוֹב וּכְאֲבִי נֶעְפָּר: ואין טוב אלא
תורה שנאמר משלי ד' (ב) כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזֹבוּ: אמר
רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא - בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך
הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב
שנתדלל רכושו ולוקח שמח, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נתן להם תורה
לישראל ושמח, שנאמר: משלי ד' (ב) כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל
תַּעֲזֹבוּ: אמר רבא ואיתימא רב חסדא, אם רואה אדם שיסורין באין עליו
יפשפש במעשיו, שנאמר איכה ג' (מ) נִחַפְּשָׁה דְרַכֵּינוּ וְנִחַקְרָה וְנִשְׁוֵבָה עַד
יְהוָה: פשפש, חיפש עוון ולא מצא, יתלה העוון בבטול תורה, שנאמר
תהילים צד' (יב) אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר תִּיִסְרְנוּ יְהוָה וּמַתּוֹרְתָהּ תִּלְמָדְנוּ: ואם תלה
ולא מצא, גם זאת לא מצא, יושב ולומד תורה, בידוע שיסורין של אהבה
הם, שנאמר משלי ג' (יב) כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב יְהוָה יוֹכִיחַ וּכְאֵב אֶת בֶּן יִרְצָה:
אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו
אוהבו, מדכאו ביסורין שנאמר ישעיה נג' (י) נִיְהוּנָה חֲפָץ דְּכָאוּ הַחֲלִי אִם
תְּשִׁים אָשֶׁם וּפְשֹׁו יִרְאֵה וְרַע יִאֲרִיךְ יָמִים וְחֲפָץ יְהוָה בְּיָדוֹ יִצְלַח: יכול אפילו
לא קבלם מאהבה כשאינו רוצה לסבול? תלמוד לומר "אם תשים אשם

נלמדים הדברים? שמיאור המזרח עד שתנן החמה ארבעת מיל דכתיב: בראשית יט (טו) וכמו השחר עלה ויאצו הפלאכים בלוט לאמר קום קח את אשתך ואת שתי בנותי הנמצאות פן תספה בעון העיר (4 אותיות ארבע מיל) וכתב ובהמשך כתוב (כו) השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה: ומסביר ומן סדום לצוער ארבעת מיל ושואל, לא מדויק יותר הוון? הרי כולם יודעים כי המרחק גדול מכך? ועונה אמר רבי זעירא המלאך היה מקדר חופר מנהרה ומישר ומקצר לפניהן הדרך ושואל: ומניין מאיילת השחר עד שיאור המזרח ארבעת מיל? ועונה, יכול היה לכתוב כמו וכתב וכמו וו מיותרת ומרמזת לזהות המרחק מילה מדמיא לחבירתה. אמר רבי יוסי בי בן רבי בון הדא איילתא דשחרא איילת השחר הוון מאן דאמר האומר כוכבתא שזה כוכב היא טעיא טועה וההוכחה זימנין דהיא מקדמא אין לה זמן קבוע לפעמים מקדימה ולפעמים מאחרת וזימנין דהיא מאחרת. מאי כדון והסבר כמין תרין דקורנין דנהור שני קרני אש דסלקין מן מדינחא העולים מן מעבה האדמה ומנהרין. וזוהרים. ומספר דלמא מעשה ברבי חייא רבא הגדול ורבי שמעון בן חלפתא הוון היו מהלכין בהדא בבקעת ארבל בקריצתה בהשכמת הבוקר וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא רבה לר' שמעון בן חלפתא בי רבי אנא שים לב מורי ורבי, כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קימא קימא מעט מעט כל מה שהיא הולכת היא רבה גדלה והולכת. מאי

נפשו" מה קרבן אשם לדעת לרצון להתכפר, אף יסורין לדעת לרצון, ואם קבלם היסורים באהבה מה שכרו? "יראה זרע יאריך ימים" ולא עוד ושכר נוסף מובטח לו, אלא שתלמודו מתקיים בידו שנאמר "וחפץ ה' בידו יצלה" וחפץ ה' פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא אחד אמר אלו הם יסורין של אהבה: כל שאין בהן בטול תורה שנאמר "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו" וחד אמר אלו הן יסורין של אהבה כל שאין בהן בטול תפלה שנאמר תהילים סו' (יט) אכן שמע אלהים הקשיב בקול תפלתו: (כ) ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתו וחסדו מאתי. אמר להו רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא הכי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אלו ואלו, גם כאשר הכאב אינו מפריע ללימוד, וגם כאשר אינו מפריע בתפילה, יסורין של אהבה הן שנאמר "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" אלא מה תלמוד לומר ומתורתך תלמדנו? אל תקרי תלמדנו (בסגול) אלא תלמדנו (בצירי) ומסביר, "דבר זה מתורתך תלמדנו" נלמד אנחנו מזה קל וחומר - קל וחומר משן ועין, ראה שמות כא' (כו) וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחקה לחפשי ישלחנו תחת עינו: (כו) ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו: קל וחומר, מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם, עבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין מקיפים ומנקים, כל גופו של אדם, על אחת כמה וכמה, והיינו דרבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש נאמר ברית במלח - ונאמר ברית ביסורין, נאמר ברית במלח דכתיב ויקרא ב' (יג) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח: ונאמר ברית ביסורין דכתיב דברים כח' (סט) אלה דברי הברית אשר צוה יהוה את משה לכת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר נרת אתם בחרב: ולומד ומשווה, מה ברית האמור במלח - מלח ממתקת את הברית האמור ביסורין - יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם: תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר, שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, אלו הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא, ומסביר, תורה מנין שנאמר "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו" ארץ ישראל דכתיב דברים ח' (ה) וידעת עם לבבך פי פאשר ייסר איש את בנו יהוה אלהיך מיסר: (ו) ושמת את מצות יהוה אלהיך ללכת בדרכיו וליראת אתו: וכתב בתריה, הפסוק הבא ז' פי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינות ותהמות יצאים בבקעה ובהר: העולם הבא דכתיב משלי ו' (כג) פי גר מצנה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר: תני תנא קמיה דרבי יוחנן, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו, מוחלין לו על כל עונותיו. אמר ליה רבי יוחנן בשלמא אני מבין, תורה וגמילות חסדים דכתיב משלי טו' (ו) בחדסד נאמת וכפר עון ובידאת יהוה סוד חדסד: "חדסד" זו גמילות חסדים שנאמר שם בפרק כא' (כא) רדף צדקה וחדסד ומצא חיים צדקה ונכבוד: "אמת" זו תורה שנאמר שם בפרק כג' (כג) אמת קנה ואל תמפור חכמה ומוסר ובינה: אלא אבל שואל רבי יוחנן, קובר את בניו מנין מה היתרון ומהיכן אנו יודעים כי מיתת בניו גורמת למחילת עוון? ועונה תנא ליה ההוא סבא זקן - שבע חכמה, משום רבי שמעון בן יוחאי אתיא, לומדים בדרך השוואה - גזירה שוה, עון עון כתיב הכא" בחסד ואמת יכפור עון" וכתב התם ירמיה לב' (יח) עשה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם האל הגדול הגבור יהוה צבאות שמו: אמר רבי יוחנן חולק על הנאמר ואומר, נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה. ושואל, ונגעים לא? והתניא "כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים, ראה משניות,

טעמא וזה נרמז בכחוב מיכה
ז (ח) אֵל תִּשְׁמָחִי אֵיבָתִי לִי כִי
נִפְלְתִי קָמְתִי כִי אָשֵׁב בַּחֲשֵׁךְ ה' **א**
אור לי, כך בתחילה וגם בנס
פורים, בהתחלה אסתר ב' (ט)
וּבְהִקְבֹּץ בְּתוּלוֹת שְׁנִית וּמְרַדְכִי
יֵשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ, ואחר כך,
(יא) וַיִּקַּח הַמֶּן אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת
הַסּוּס וַיִּלְבַּשׁ אֶת מְרַדְכִי
וַיַּרְדִּיבֵהוּ בְּרֻחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא
לְפָנָיו כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲנֹשׁ
הַמֶּלֶךְ חֲפָץ בִּיקְרוֹ: ואחר כך,
(יב) וַיֵּשֶׁב מְרַדְכִי אֶל שַׁעַר
הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ
אֲבָל וַחֲפוּי רֵאשׁוֹ: ואחר כך שם
ח' (טו) וּמְרַדְכִי יֵצֵא מִלְּפָנָי
הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תִּכְלַת
וְחֹר וַעֲמַרְתָּ זֶהָב גְּדוּלָה וְתִכְרִיף
בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן
צָהֳלָה וְשִׁמְחָה: ואח"כ שם
(טז) לַיהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה
וְשִׁמְחָה וְשׁוֹשֵׁן וַיִּקְרָא וַאֲתִיא
וְהוֹלֵךְ הַמַּאֲמֵר הַזֶּה שֶׁל דַּר'
חִיָּא בְּשִׁיטָה כַּר' יוֹדָה דְּתַנִּי
שֶׁלמִדְנוּ בְּשֵׁם ר' יוֹדָה: עוֹבִיו
שֶׁל רַקִּיעַ מֵהֶלֶךְ חֲמֻשִׁים שְׁנָה
וְעוֹשֶׂה חֲשׁוֹבֹן אָדָם בִּינּוֹנִי
מֵהֶלֶךְ אַרְבַּעִים מִיל כַּ עֶשְׂרֵה
ק"מ בְּיוֹם וַאֲמַרְנוּ עַד שֶׁהַחֲמָה
הַנוֹסֶרֶת חוֹתֶרֶת בְּרַקִּיעַ מֵהֶלֶךְ
חֲמֻשִׁים שְׁנָה זֶמֶן יִצְיָא
הַשְּׁמַשׁ אָדָם מֵהֶלֶךְ אַרְבַּעַת
מִיל, נִמְצָא אֹמֵר שְׁעוֹבִיו שֶׁל
רַקִּיעַ אַחַד מְעַשְׂרֵה בְּיוֹם וְכִשֶׁם
שְׁעוֹבִיו שֶׁל רַקִּיעַ מֵהֶלֶךְ
חֲמֻשִׁים שְׁנָה כִּךְ עוֹבִיָה שֶׁל
אַרְץ וְעוֹבִיו שֶׁל תְּהוֹם מֵהֶלֶךְ
חֲמֻשִׁים שְׁנָה בְּסִיכּוֹם
= 2190000 ק"מ בְּעֶרְךָ. וְמָה
טַעַם וְהַאֲסַמְכָתָא לַחֲשׁוֹבֹן זֶה
יַעֲשִׂיָהוּ מ' (כב) הַיֵּשֵׁב עַל חוּג
הָאָרֶץ וַיִּשְׁבֶּיהָ פְּחָגְבִים הַנוֹטָה
כְּדֹק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֶם פְּאֵהֶל
לְשִׁבָת: וְכֹתִיב אִיּוֹב כַּב' (יד)
עֲבִים סָתַר לוֹ וְלֹא יִרְאֶה וְחֹג
שָׁמַיִם יִתְהַלֵּךְ: וְכֹתִיב מִשְׁלֵי ח'
(כו) בְּהִכִּינוּ שָׁמַיִם שָׁמַיִם אֲנִי

הללו, אינן אלא מזבח כפרה! ועונה אמנם, מזבח כפרה הווי הם כן, אבל
יסורין של אהבה לא הווי. ואי בעית אימא הא לן בכל, ניתן לקבלם באהבה,
והא להו, אבל להם בארץ ישראל. ששומרים יותר על דיני טהרה, הטורח
גדול מדי וגם יש סבל וצרות מספיק בלי אלה אי אפשר לקבלם באהבה,
ואי בעית אימא, עוד דרך להסביר, הא בצנעא כאשר לא מפורסם הדבר,
אפשר לסבול, הא בפרהסיא אי אפשר, ושואל ומיתת ובנים לא? ומברר
היכי דמי במה מדובר, אילימא דהווי להו היו, ומתו והא אמר רבי יוחנן "דין
גרמא דעשיראה ביר" "זו העצם של בני העשירי שמח", נראה שהיה
מאמין כי הכאב הזה יש לו משמעות של יסורין באהבה, ועונה, אלא מה
שנאמר שאינן יסורין של אהבה, הא דלא הווי ליה בנים כלל. והא ששמר
העצמות לזכותו דהווי ליה ומתו. ומספר, רבי חייא בר אבא חלש, חלה על
לגביה נכנס לבקרו רבי יוחנן, אמר ליה חביבין עליך יסורין? אמר ליה, ענה
ר' חייא, לא הן ולא שכרן! אמר ליה, אמר לו ר' יוחנן, הב לי תן לי ידך, יהב
ליה נתן לו ידיה, ואוקמיה וריפא אותו, ומספר מעשה אחר, רבי יוחנן
חלש חלה, על לגביה נכנס אליו רבי חנינא לבקרו, אמר ליה חביבין עליך
יסורין? אמר ליה לא הן ולא שכרן. אמר ליה הב לי ידך יהב ליה ידיה
ואוקמיה, ורבי חנינא ריפא את רבי יוחנן. ושואל, אמאי לוקים רבי יוחנן
לנפשיה, ירפא ר' יוחנן את עצמו? ועונה אמרי, פתגם בפי העם "אין חבוש
מתיר עצמו מבית האסורים" כך גם ברפוי, רבי אלעזר חלש חלה מאוד על
לגביה רבי יוחנן, חזא דהוה קא גני בבית אפל, והיה רבי אלעזר שוכב וישן
בבית אפל, גלייה לדרעיה גילה רבי יוחנן זרועו, ונפל נהורא, ונהיה אור
בחדר, חזייה ראה, דהוה קא בכי רבי אלעזר, אמר ליה אמאי קא בכית? אי
משום תורה דלא אפשת, למדת מספיק, שנינו למדנו "אחד המרבה ואחד
הממעט - ובלבד שיכוין לבו לשמים" ואי משום מזוני עוני, לא כל אדם
זוכה לשתי שלחנות תורה ופרנסה ברווח. ואי משום בני בנים? ראה דין
גרמא דעשיראה ביר את העצם, אמר ליה ענה לו ר' אלעזר, להאי שופרא
דבלי בעפרא, שסופו של אדם לקבר קא בכינא, אמר ליה ר' יוחנן, על דא
ודאי קא ראוי בכית, ובכו תרוייהו, שניהם יחדיו, אדהכי והכי, מכאן לכאן,
אמר ליה חביבין עליך יסורין? אמר ליה לא הן ולא שכרן! אמר ליה הב לי
ידך, יהב ליה ידיה ואוקמיה בריא ושלם. רב הונא תקיפו ליה החמיצו לו,
ארבע מאה דני דחמרא, חביבות יין, על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא
חסידא ורבנן, ואמרי לה רב אדא בר אהבה ורבנן, ואמרו ליה לעיין מר
במיליה, בדוק את עצמך במעשיך אמר להו להם ומי חשידנא בעיניכו?
אמרו ליה וכי מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא! אמר להו:
אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא לימא, אם נמצא ביניכם ששמע עלי
מעשה רע יאמר, אמרו ליה הכי שמיע לן כך שמענו, דלא יהיב, אינן נותן
מר שבישא חלקו בזמורות לאריסיה, אמר להו, אמר להם ר' הונא, מי קא
שביק לי מידי מיניה, וכי משאיר לי משהו, הא קא גניב ליה כוליה, הרי
גונב לי את הכל, אמרו ליה היינו דאמרי אינשי, זהו הפתגם, "בתר גנבא
גנוב וטעמא טעים" הגונב מן הגנב גם הוא נהנה. אמר להו קבילנא מקבל
אני עלי דיהיבנא ליה שאתן לו את המגיע, איכא דאמרי, הדר חלא והוה
חמרא, החומץ חוזר להיות יין, ואיכא דאמרי, אייקר חלא ואיזדבן בדמי
דחמרא היגיע החומץ למחיר היין, תניא אבא בנימין אומר, על שני דברים
הייתי מצטער כל ימי: א' על תפלתי שתהא לפני מטתי ב' ועל מטתי שתהא
נתונה בין צפון לדרום. ומסביר, על תפלתי שתהא לפני מטתי, מאי לפני
מטתי? אילימא, לפני מטתי ממש, לא יתכן, והאמר רב יהודה אמר רב

בְּחֻקוֹ חֹגַג עַל פְּנֵי תְהוֹם: חֹג חֹגַג לְגִזְרָה שׁוֹהֵל. גִּזְרָה שׁוֹהֵל, אֶחָד מְשׁוֹלֵשׁ עֶשְׂרֵה מִיּוֹדוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשׁתָּ בָהֶם - בְּשׁוֹלֵשׁ הַפְּסוּקִים הַמִּילָה חֹגַג נִמְצָא וּלְכֵן חָלִים אוֹתָם כֻּלָּים עֲלֵיהֶם וְאִם אֲנוּ יוֹדְעִים שֶׁהַתּוֹהוֹם עִמּוּקָה מֵהַלֵּךְ 50 שָׁנָה חָל כָּלל זֶה עַל שְׁלוֹשׁ הַפְּסוּקִים בָּהֶם מְזוּכָר "חֹגַג" הַיּוֹת וְעִסְקוּנוּ בְּנוֹשֵׂא מִי הַתּוֹהוֹם מְרַחֵב בְּעֵינַי תְּנִי לְמַדְנוּ עֵץ חַיִּים מֵהַלֵּךְ אוֹרְכּוּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה אָמַר רַבִּי יוֹדֵה בִּי ר' אֲלֵעָזַי לֹא סוֹף דְּבַר נּוֹפֵר לֹא הִקִּיפוּ אֲלֵא אִפְלִי כּוֹרְתוֹ גִּזְעוּ וְכָל פִּילּוֹג מְעִינּוֹת מִי בְּרֵאשִׁית מִתְּפַלְגִין נוֹבְעִים מֵעֵץ זֶה מִתְּחַתּוֹ וּמָה טַעַם וְהַהוֹכַחַת תְּהִילִים א (ג) וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲנֹשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעַתּוֹ וְעֵלָהּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲנֹשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ: תְּנִי לְמַדְנוּ עֵץ חַיִּים אֶחָד מְשֻׁשִׁים לָגוֹן, הָגוֹן אֶחָד מְשֻׁשִׁים לְעֵדוֹן, כְּתוּב בְּרֵאשִׁית ב' (י) וְנִהְיָ יִצְא מֵעֵדוֹן לְהִשְׁקוֹת אֶת הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאֹרְבָּעָה רְאשִׁים וְעוֹשֶׂה חֲשׁוֹנוֹ: כְּמוֹ תְּמַצִּית כּוֹר תְּרַקֵּב שׁוֹתָה {תְּרַקֵּב הוּא 1,60 לְבֵית כּוֹר" כֵּךְ תְּמַצִּית כּוֹשׁ מְצָרִים שׁוֹתָה. {וְכֵן גַּם מְצָרִים 1,60 מְכוּשׁ} נִמְצָאָת אֹמֵר וְאִם יוֹדֵעַ לָנוּ מְצָרִים מֵהַלֵּךְ אַרְבַּעִים יוֹם וְכוּשׁ מֵהַלֵּךְ שִׁבְעֵי שָׁנִים וְעוֹד (כִּנְרָאָה לֹא שַׁבְתוֹת). וְרַבְּנָן אֲמַרִין חוֹלְקִים עַל ר' יוֹדֵה הָאֹמֵר עוֹבֵי הַרְקִיעַ מֵהַלֵּךְ 50 שָׁנָה וְאֹמְרִים כִּשְׁנֵי אֲבוֹת הָרֵאשׁוֹנִים כַּחֲסִי אֲבָרָהּ יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁהֵם 5000 שָׁנָה זֶה וְנִלְמַד מְדַבְּרִים יא' (כא) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְּנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲנֹשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְתַת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ: וּמִמְשִׁיךְ בְּשִׁטַּת רַבָּנָן וְכִשְׁמֵ שַׁבִּין הָאָרֶץ לְרַקִּיעַ מֵהַלֵּךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת

וְאִתִּימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי מִנִּין לְמִתְּפַלֵּל שְׁלֵא יְהֵא דְבַר חוֹצֵץ בֵּינוּ לְבִין הַקִּיר וְאִין זֶה רֵאוּי לְהַתְּפַלֵּל לְפָנֵי הַמִּיטָה, שְׁנֵאמַר יִשְׁעִיָּה לַח' (ב) וַיִּסַּב חֲזָקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְּפַלֵּל אֶל יְהוָה: וּמִתְּקוֹן, לֹא תִימָא לְפָנֵי מִטְתִּי אֲלֵא אִימָא סְמוּךְ לְמִטְתִּי, (זִיְהוּ בְּקִרְיָאָת שְׁמַע עַל הַמִּיטָה,) וְעַל מִטְתִּי שְׁתֵּהָא נִתּוּנָה בֵּין צִפּוֹן לְדָרוֹם, לְמָה? דְּאִמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק "כָּל הַנּוֹתָן מִטְתּוֹ בֵּין צִפּוֹן לְדָרוֹם הוֹיִין לִיָּה יְהִיו לוֹ בְּנִים זְכָרִים" שְׁנֵאמַר תְּהִילִים יז' (יד) מִמְּתִים יָדָה יְהוָה מִמְּתִים מִחֲלָד חֲלָקִים בְּחַיִּים וְצִפּוֹנָךְ {וְצִפּוֹנָךְ} תִּמְלֵא בְּטָנְךָ יִשְׁבְּעוּ בְּנִים וְהִנְיָחוּ יִתְרָם לְעוֹלָלְיָהֶם: רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר אִף אִין אֲשֶׁתּוֹ מִפְּלַת נְפִלִים, וְלוֹמַד כְּתִיב הַכָּא "וְצִפּוֹנָךְ תִּמְלֵא בְּטָנְךָ" וְכְתִיב הַתָּם בְּרֵאשִׁית כה' (כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֵדָת וְהָיָה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ: תְּנִיא אַבָּא בְּנִימִין אֹמֵר "שָׁנִים שְׁנַכְנְסוּ לְהַתְּפַלֵּל וְקִדְּם אֶחָד מֵהֶם וְגַמַר לְהַתְּפַלֵּל וְלֹא הִמְתִּין אֶת חֲבֵרוֹ וַיִּצְא טוֹרְפִין מְבִטְלִים לוֹ תְּפִלְתּוֹ בְּפָנָיו" שְׁנֵאמַר אִיּוֹב יח' (ד) טוֹרְףָה נִפְשׁוֹ בְּאִפּוֹ הִלְמַעְנָה תַּעֲזֹב אָרְץ וְיַעֲתֵק צוּר מִמְּקוֹמוֹ וְלֹא עוֹד אֲלֵא, שְׁגוֹרִם לְשִׁכְנָה שְׁתַּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל שְׁנֵאמַר "וַיַּעֲתֵק צוּר מִמְּקוֹמוֹ" וְאִין צוּר אֲלֵא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁנֵאמַר דְּבָרִים לב' (יח) צוּר יִלְדָה תְּשִׁי וְתִשְׁבַּח אֶל מְחַלְלָהּ: וְשׁוֹאֵל וְאִם הִמְתִּין לוֹ מָה שְׁכָרוּ? וְעוֹנָה אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא זֹכָה לְבִרְכּוֹת הַלָּלוּ שְׁנֵאמַר יִשְׁעִיָּה מַח' (יח) לֹא הִקְשַׁבְתָּ לְמַצּוֹתַי וַיְהִי כַּנְּהַר שְׁלֹמֶה וְצִדְקָתָהּ פְּגִלֵי הַיָּם: (יט) וַיְהִי כַּחֲלוֹל זֶרְעָה וְצִאֲצָאֵי מַעֵיָה בְּמַעוֹתָיו לֹא יִכְרַת וְלֹא יִשְׁמַד שְׁמוֹ מִלְּפָנָי: תְּנִיא אַבָּא בְּנִימִין אֹמֵר, אֲלֵמְלִי נִתְּנָה רִשּׁוֹת לְעֵין לְרֵאוֹת אִין כָּל בְּרִיָּה יִכּוֹלָה לְעַמּוֹד מִפָּנֵי הַמְּזִיקִין, צִפּוּפּוֹתָם שֶׁל הַשָּׁדִים, אָמַר אַבְיִי אִינְהוּ נְפִישֵׁי מִינָן, הֵם הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאִיתָנוּ, וְקִימִי עַלְן כִּי כִסְלָא לְאוּגִיאַ עוֹמְדִים עֲלֵינוּ וּמְקִיפִים אוֹתָנוּ כַּחֲמוּמָה סְבִיב לְעֵרוּגָה, אָמַר רַב הוֹנָא כָּל חַד וְחַד מִינָן סְבִיב כָּל אֶחָד מֵאִיתָנוּ, אֲלֵפָא מְשַׁמְאַלִיָּה, וְרַבְּבַתָּא מִימִינִיָּה. אָמַר רַבָּא הָאִי דוֹחַקָא, צִפּוּפּוֹת דְּהוּי בְּכֹלָה, בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ מְנִיְהוּ הוּי מֵהֶם הוּא וְהֵם הַגּוֹרְמִים לוֹ, הֵנִי בְּרַכִּי דְשִׁלְהִי, בְּרַכִּיִים מְשׁוֹפְשׁוֹת מְנִיְהוּ מֵהֶם, הֵנִי מֵאִנִּי בְּגִדִים דְּרַבְּנָן דְּבָלוּ, מְחֻפִּיאַ דִּידְהוּ, מְצִפּוּפּוֹתָם, הֵנִי כְּרַעֵי דְמַנְקַפָּן, עַקְבוֹת רַגְלִיִים בַּחֲלוּלוֹת מְנִיְהוּ, מֵהַשָּׁדִים... וְאֹמֵר, הָאִי מֵאֵן דְּבַעֵי לְמִידַע לְהוֹ, הַרוּצָה לְהַכִּירָם, לִיִּיתִי יִקַּח קִיטְמָא נְהִילָא, פִּיחַ מֵהוֹל וְנִהְדַר וַיְחֻזַר אֲפוּרִיָּה עַל עַקְבוֹתֵיהֶם, וְבַצְּפָרָא חֲזִי, בְּבוּקֵר יִרְאָה כִּי עַקְבוֹתֵיהֶם כְּמוֹ כְּרַעֵי דְתֵרַנְגוּלָא.. הָאִי מֵאֵן דְּבַעֵי לְמַחְזִינְהוּ הַרוּצָה לְרֵאוֹתָם לִיתִי שְׁלִיִּיתָא דְשׁוֹנֶרְתָא אוֹכְמָתָא, יִיקַח שְׁלִיָּה שֶׁל חֲתוּל שְׁחוֹר בַּת אוֹכְמָתָא, מְבִית שֶׁל חֲתוּלִים שְׁחוֹרִים, בּוֹכְרָתָא בַת בּוֹכְרָתָא, רֵאשׁוֹנָה בַת רֵאשׁוֹנָה, וְלִיקְלִיָּה בְּנוֹרָא, וַיִּצְלַח בְּאֵשׁ וְלִשְׁחַקִּיָּה - וְלִימְלִי עֵינָיָה, וַיִּשִׁים בְּעֵינָיו מְנִיָּה וְחֲזִי לְהוֹ וַיִּרְאָה אוֹתָם. וְהוֹנֹתֵר וְלִשְׁדִּיָּה בְּגוֹבְתָא דְּפֵרְזֵלָא וְלַחְתְּמִיָּה בְּגוֹשְׁפִּנְקָא דְּפֵרְזֵלָא יִשִׁים בְּאֵרְגוֹ בְּרוּל עִם חוֹתָם בְּרוּל, דִּילְמָא גִּנְבֵי מְנִיָּה, שְׁלֵא יִגְנַב, וְלַחְתּוֹם פּוּמִיָּה, וַיִּשְׁמוֹר פִּיו, כִּי הִיכִי דְלֹא לִיתְזַק שְׁלֵא יִנּוּק, רַב בִּיבִי בַר אַבְיִי עַבְדֵּי הַכִּי, עֲשֶׂה חֲזָא וְאַתְזַק וּבְכָל זֹאת נִיזוּק, בְּעוֹ רַבְּנָן רַחֲמֵי הַתְּפַלְלוּ עֲלֵיָה וְאַתְסִי וְנִרְפָּא: תְּנִיא אַבָּא בְּנִימִין אֹמֵר אִין תְּפִלָּה שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֲלֵא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁנֵאמַר מְלַכִּים א' ח' בַּתְּפִילַת שְׁלֹמָה (כח) וּפְנִיָּתָה אֶל תְּפִלַת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּחִנָּתוֹ יְהוָה אֱלֹהֵי לְשִׁמְעֵ אֶל הַרְּנָה וְאֶל הַתְּפִלָּה אֲנֹשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְּפַלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם: וּמִסְבִּיר, בְּמִקּוֹם רְנָה שֵׁם תֵּהָא תְּפִלָּה. אָמַר רַבִּין בַּר רַב אֲדָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִנִּין שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצוּי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁנֵאמַר תְּהִילִים פב' (א) מִזְמוֹר לְאֱסָף אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת אֶל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: וּמִנִּין לְעֶשְׂרָה, מִנִּין יְהוּדִים שֶׁמִּתְּפַלְלִין שֶׁשְׁכִינָה עִמָּהֶם "שְׁנֵאמַר אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת אֶל" וּמִנִּין לְשִׁלְשָׁה שְׁיוֹשְׁבֵין בְּדִין שֶׁשְׁכִינָה עִמָּהֶם שְׁנֵאמַר "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט" וּמִנִּין לְשָׁנַיִם שְׁיוֹשְׁבֵין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה

שנה, כך בין רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועוביו מהלך חמש מאות שנה, ועכשיו שואל ומה חמית מימר ומה ראית לומר עוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה? ועונה אמר רבי בון, נאמר בראשית א' (ו) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ומסביר יהי רקיע בתווך. באמצע ביניהם, רב אמר, בדרך אחרת לחים נזולים היו שמים ביום הראשון ובשני קרשו נהיו מוצקים, ועוד רב אמר יהי רקיע ודורש: יחזק הרקיע יקרש הרקיע, יגלד הרקיע ימתח הרקיע, אמר רבי יודה בן פזי יעשה כמין מטלית כסדין מתוח ודק הרקיע, ומסביר, היך מה דאת וזה תואם הנאמר במקום אחר שמות לט' (ג) וירקעו את פחי הנקה וקצץ פתילם לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן ובתוך תולעת השני ובתוך השש מעשה חשב: תני למדנו בשם ר' יהושע, עוביו של רקיע כשתי אצבעיים.. מילתיה מילים שנאמרו על ידי דר' חנינא פליגא חולקים על האמור ע"י דא"ר אחא בשם ר' חנינא, נאמר באיוב לו' (יח) תרקיע עמו לשחקים חזקים פראי מוצק: "תרקיע" מלמד שהן עשוין כטס משטח יכול הנחשוב שאינן בריאין חזקים תלמוד לומר לכן נאמר חזקים, יכול הנחשוב שהן נתרפין רופפים, ת"ל כראי מוצק, בכל שעה ושעה נראין מוצקים. רבי יוחנן ור' שמעון בן לקיש אומרים שניהם דברים בנדון: ר' יוחנן אמר בנוהג שבעולם מקובל אדם מותח אוהל על ידי שהות עם הזמן רפה, ברם הכא כאן במעשה הרקיע "וימתחם

ששכינה עמהם, שנאמר מלאכי ג' (טו) אז נדברו יראי יהוה איש אל רעהו ויקשב יהוה וישמע ויפתב ספר זכרון לפניו ליראי יהוה וילחשבי שמו: ומסביר מאי "ולחשבי שמו" אמר רב אשי, חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר שמות כ' (כא) מנבח אדמה תעשה לי ונבחת עליו את עלתיך ואת שלמיתך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיה: ושואל וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא? אם השכינה מצויה אצל היחיד מה מלמד לשנים, ועונה תרי מכתבן מליהוה בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות, ומוסיף לשאול, וכי מאחר דאפילו תרי תלתא מבעיא? ועונה, מהו דתימא דינא בית דין היושב ודן שלמא בעלמא הוא, ולא אתיא שכינה שלא נחשוב שזה בית דין בלבד, גם השכינה עמהם, קא משמע לן דדינא נמי היינו תורה. ושואל עוד, וכי מאחר דאפילו תלתא השכינה איתם, עשרה מבעיא? ועונה, עשרה קדמה, מקדימה שכינה ואתיא, תלתא עד דיתבי, בשלושה עד שישבו בדיו, אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין שנאמר ישעיה סב' (ח) נשבע יהוה בימינו ובזרוע עזו אם אתן את דגנך עוד מאכל לאיביך ואם ישתו בני נכר תירושך אשר יגעת בו: "בימינו" זו תורה שנאמר דברים לג' (ב) ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו: "ובזרוע עזו" אלו תפילין שנאמר תהילים כט' (יא) יהוה עז לעמו? תמן יהוה יברך את עמו בשלום: ושואל, ומנין שהתפילין עוז הם לישראל? ועונה, דכתיב דברים כח (י) וראו כל עמי הארץ כי שם יהוה נקרא עליך ויראו ממך: ותניא, ועל זה רבי אליעזר הגדול אומר "אלו תפילין שבראש" אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייה בר אבין הני תפילין דמרי עלמא של אדון העולם, מה כתיב בהו? אמר ליה דברי הימים א' יז (כא) ומי פעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלך האלהים לפדות לו עם לשום לה שם גדלות ונוראות לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים: ושואל ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחיהו ביפיים דישראל? ועונה אין כן בהחלט, דכתיב דברים כ"ז (ז) את יהוה האמרת היום להיות לה לאלהים וללכת בדרךיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו: (יח) ויהוה האמר היום להיות לו לעם סגולה פאשר דבר לה ולשמר כל מצותיו: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת אחד ומיוחד בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה מיוחדים אחת בעולם, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר, דברים ו' (ד) שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד: ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר דברי הימים א' יז (כא) ומי פעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלך האלהים לפדות לו עם לשום לה שם גדלות ונוראות לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים: אמר ליה רב אחא ברביה דרבא לרב אשי תינח מצאת פסוק יפה בחד ביתא עכשיו אנו יודעים מה כתוב בבית הראשון של התפילין, אבל בתפילין ארבע בתים, בשאר בתי מאי כתוב? אמר ליה דברים ד' (ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו ביהוה אלהינו בכל קראנו אליו: (ח) ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: ובפרק לג' (כט) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביהוה מגן עורף ואשר חרב גאותך ויפחשו איביך לה ואתה על במותימו תדרוך: ובפרק ד' (נד) או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך: ובפרק לג' (יט) ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם קדש ליהוה

כאהל לשבת" וכתוב "ויבן לו'
(יח) **תְּרַקִיעַ עִמּוֹ לְשִׁחָקִים**
תְּזַקִים כְּרָאִי מוֹצֵק: רבי
שמעון בן לקיש אמר, בנוהג
שבעולם מקובל אדם נוסך
יוצר כלים על ידי שהות זמן
הוא מעלה חלודה, ברם הכא
אבל כאן ברקיע כראי מוצק
בכל שעה ושעה הן נראין
כשעת יציקתן, רבי עזריה אמר
על הא בהמשך לדברים של
דרכי שמעון בן לקיש נאמר
בבראשית ב' (א) וַיִּכְלּוּ
הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צִבְאָם: (ב)
וַיִּכְלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מְלַאכְתּוֹ אַשֶּׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּח
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ
אַשֶּׁר עָשָׂה: (ג) וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים
אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי
בּו שָׁבַח מְכַל מְלַאכְתּוֹ אַשֶּׁר
בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: מה כתוב
בתריה מה נאמר לאחוריו? מיד
בפסוק (ד) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת
הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בַּיּוֹם
עָשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ
וְשָׁמַיִם, ושואל-מסביר וכי מה
ענין זה אצל זה? אלא יום נכנס
ויום יוצא, שבת שבוע נכנסת
שבת יוצא, חודש נכנס חודש
יוצא, שנה נכנסת שנה יוצאה,
וכתיב ועל זה נאמר אלה
תולדות השמים והארץ
בהבראם, ביום עשות ה'
אלהים ארץ ושמים. חוזרים
לנושא חלוקת הלילה
לאשמורות. רבי אומר ארבע
אשמורות ביום, וארבע
אשמורות בלילה, העונה אחד
מעשרים וארבעה לשעה, העת
אחד מעשרים וארבעה לעונה,
הרגע אחד מעשרים וארבעה
לעת, למעשה כמה הוא הרגע
רבי ברכיה בשם ר' חלבו אמר,
כדי לאומרו רגע זה הזמן בו
נאמרת המילה "רגע" ורבנן
אמרינן: הרגע כהרף עין מצמוץ
עין, תני שמואל, שמואל למד,

אֵלֶיךָ בְּאֶשׁ דָּבָר: ושואל אי הכי נפיש ליהו טובי בתי נמצאים כאן יותר
מארבע פסוקים, ועונה: אלא "כי מי גוי גדול" "ומי גוי גדול" דדמיין
להדדי בחד ביתא, הולכים ביחד, "אשריך ישראל" "ומי כעמך ישראל"
בחד ביתא ביחד "או הנסה אלהים" בחד ביתא, "ולתתך עליון" בחד ביתא,
בסיכום ארבעה בתים, וכולהו כתיבי באדרעיה, וכל הפסוקים כתובים גם
בתפילין של יד של הקדוש ברוך הוא: אמר רבין בר רב אדא אמר רבי
יצחק כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקדוש ברוך הוא
משאיל בו, מתעניין בו, שנאמר ישעיה נ' (י) מִי בָכֶם יְרָא יְהוָה שְׁמַע פְּקוּל
עֲבָדוּ אֲשֶׁר הִלְךְ חֲשָׁכִים וְאֵין נֹגֵה לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וַיִּשְׁעַן בְּאֵלֵהֶיו: אם
לדבר מצוה הלך "נוגה לו" ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו "יבטח בשם
ה'" ושואל, מאי טעמא אין לו נוגה, ועונה, משום דהוה ליה לבטוח בשם ה'
ולא בטח: אמר רבי יוחנן בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא
מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנאמר שם (ב) מְדוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קְרָאתִי
וְאֵין עוֹנֶה הַקְצוֹר קְצָרָה יְדֵי מְפֹדוֹת וְאֵם אֵין בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּנַעֲרֵתִי אַחֲרֵי
יָם אֲשֵׁים נְהָרוֹת מְדַבֵּר תְּבִאֵשׁ דְּנָתָם מֵאֵין מִים וְתַמַּח בְּצַמָּא: אמר רבי חלבו
אמר רב הונא, כל הקובע מקום קבוע לתפלתו אלהי אברהם בעזרו, וכשמת
אומרים לו- אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו. ושואל, ואברהם
אבינו מנא לן דקבע מקום, לתפילתו? ועונה דכתיב בראשית יט' (כז) וַיִּשְׁפָּם
אֲבָרָהָם בַּפֶּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי יְהוָה: ואין עמידה אלא
תפלה, שנאמר תהילים קו' (ל) וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיִּפְלַל וַתַּעֲצֹר הַמַּגִּפָּה: . אמר
רבי חלבו אמר רב הונא, היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה, אל ילך
בצעדים גדולים, אמר אביי לא אמרן אלא למיפק ליציאה, אבל למיעל
לכניסה מצוה למרהט לדוק, שנאמר הושע ו' (ג) וַנִּדְעָה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֶת
יְהוָה כְּשִׁחַר נֶכּוֹן מִצְאוֹ וַיְבֹא כְּנֶשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ יוֹרָה אֶרֶץ: ומספר אמר
רבי זירא מריש בצעירותי כי הוה חזינא ראיתי להו לרבנן דקא רהטי רצים
לפרקא בשבתא אמינא, אמרתי בליבי קא מחליין רבנן שבתא, כיון
דשמענא להא דרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי "לעולם ירוץ אדם לדבר
הלכה ואפילו בשבת" שנאמר שם בפרק יא' (י) אַחֲרֵי יְהוָה יִלְכוּ כְּאֶרְיָה יִשְׁאָג
כִּי הוּא יִשְׁאָג וַיִּחְרְדוּ בָנִים מֵיָם: אנא נמי רהיטנא גם אני רץ, אמר רבי זירא
אגרא דפרקא רהטא, עיקר השכר הוא עבור ריצה, אמר אביי אגרא דכלה
דוחקא שכר עבור הסבל של צפיפות בבית המדרש, אמר רבא אגרא
דשמעתא סברא עיקר השכר בלימוד ההישגים העצמיים, אמר רב פפא
אגרא דבי טמיא, הקבורה וניחום אבלים שתיקותא הדומיה, אמר מר זוטרא
אגרא דתעניתא צדקתא, שכר הצום עבור מתן צדקה לעניים, אמר רב
ששת אגרא דהספדא דלויי הבכי, אמר רב אשי אגרא דבי הלולי שמחת
חתן וכלה מילי השירה והזמרה: אמר רב הונא כל המתפלל אחורי בית
הכנסת ולא נכנס, נקרא רשע שנאמר תהילים יב' (ט) סָבִיב רְשָׁעִים וְתִהְלַכּוּן
כְּרָם זֵלוֹת לְבָנֵי אָדָם: אמר אביי לא אמרן נקרא רשע, אלא דלא מהדר אפיה
שאינו פונה לבי כנישתא, אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה, הדברים
לא אמורים, ומספר ההוא גברא דקא מצלי התפלל אחורי בי כנישתא ולא
מהדר אפיה ולא פנה לבי כנישתא, חלף אליהו הנביא חזייה ראה אידמי ליה
כטייעא כערבי נודד אמר ליה: כדו בר קיימת קמי מרך כך עומדים בחוץ
לפני בוראך, שלף ספסרא וקטליה. ושואל אמר ליה ההוא מרבנן לרב ביבי
בר אביי ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק מאי "כרום זלות לבני
אדם"? ועונה, אמר ליה, אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם
מזלזלין זלות -זילזול בהן. רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו ,

הרגע אחד מחמשת ריבוא וששת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה לשעה רגע הוא חלק 1/56848 לשעה ר' נתן חולק על רבי ואומר שלש, הלילה מתחלק לשלוש אשמורות ומביא ראיה לדבריו נאמר בספר שופטים ז' (ט) ויבא גדעון ומאה איש אשר אתו בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה אף הקם הקימו את השמרים ויחקעו בשופרות ונפוח הפדים אשר בידם. ר' זריקן ור' אמי מסבירים בשם ר' שמעון בן לקיש טעמא דר', רבי לומד שיש ארבעה אשמורות מפסוק בתהלים קיט' (סב) חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך וכתוב (קמח) קדמו עיני אשמורות לשתי באמרתך ורק אם יש ארבע אשמורות ניתן להקדים אשמורות: ר' חזקיה אמר בשם רבי זריקן, ובשם רבי אבא חד אמר טעמיה דרבי האחד מסביר את שיטת רבי, ואחרונה והאחר אמר טעמיה דר' נתן את שיטת רבי נתן מאן דאמר טעמא דרבי האומר שיטת רבי כתוב: "חצות לילה. ומאן דמר טעמיה דרבי נתן" והאומר שיטת ר' נתן כתוב: "ראש האשמורת התיכונה", תיכון = אמצעי, ושואל מה מקיים רבי נתן טעמיה דרבי? כתוב חצות, ועונה חצות לילה – פעמים אני מקדים לקום חצות לילה, ולפעמים קדמו עיני אשמורות, הא באי זה צד איך זה מסתדר? בשעה שהיה דוד סועד סעודת מלכים היה קם חצות לילה ובשעה שהיה סועד סעודת עצמו היה קם בראש האשמורת כנאמר, "קדמו עיני אשמורות" ומסכם מכל מקום לא הוה שחרא

מפרשים אחרת כיון שנצטרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום. שנאמר "כרום זלות לבני אדם" ושואל מאי כרום? ועונה כי אתא רב דימי אמר, עוף אחד יש בכרכי הים וכרום שמו, וכיון שחמה זורחת מתהפך לכמה גוונין. רבי אמי ורבי אסי דאמרי תרוייהו כרום זלות כאילו נדון בשני דינים אש ומים שנאמר תהילים סו' (יב) הרפכת אנוש לראשנו פאנו באש ובמים ותוציאנו לרויה: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר מלכים א' יח' (לו) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע פי אמה אלהים בישראל ואני עבדך ויבדכך {ובדכך} עשיתי את כל הדברים האלה: (לו) ענני יהוה ענני וידעו העם הוה פי אמה יהוה האלהים ואמה הסבת את לבם אחורנית: "ענני" שתרד אש מן השמים, "וענני" שלא יאמרו מעשה כשפים הם. רבי יוחנן אמר אף בתפלת ערבית יש להזהר, שנאמר תהילים קמא' (ב) תפון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב: רב נחמן בר יצחק אמר אף תפלת שחרית שנאמר שם פרק ה' (ד) יהוה בך תשמע קולי בך אערה לך באצפה: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר ירמיה לג' (יא) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול פלה קול אקרים הודו את יהוה צבאות פי טוב יהוה פי לעולם חסדו מבאים תודה בית יהוה פי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר יהוה: ואם משמחו לחתן ולכלה מה שכרו? אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר שמות יט' (טז) ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת ובקרים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה: (יז) ויצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: (יח) והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו יהוה באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד: (יט) ויהי קול השפר הולך וחסק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול: ושואל והא כתיב בפרק כ' (טו) וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידים ואת השפר ואת ההר עשן וירא העם ויגעו ויעמדו מרחק: נמצא שיש עוד "קולות"? ועונה, אותן קולות דקודם מתן תורה הוו. רבי אבהו אמר, כל המשמח חתן וכלה, כאילו הקריב תודה שנאמר "מביאים תודה בית ה'". רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שנאמר כי "אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'": ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין שנאמר קהלת יב' (ג) סוף דבר הפל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו נשמור פי זה כל האדם: ושואל מאי "כי זה כל האדם" ועונה, אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה יראת אלוקים, רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה, היראה, כנגד כל העולם כולו. רבי שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל שידוע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום, יקדים לו שלום שנאמר תהילים לד' (טו) סוד מרע ועשה טוב בקש שלום וירדפהו: ואם נתן לו שלום, ולא החזיר נקרא גולן שנאמר ישעיה ג' (יד) יהוה במשפט יבוא עם זקני עמו ושוריו ואתם בערתם הפרם גזלת העני בבתיכם: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל שנאמר ישעיה נו' (ז) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי פי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים: ואומר, תפלתם לא נאמר, אלא "תפילתי" מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. ושואל, מאי מצלי, מה תפילתו ברוך

אתיא לא הגיע הבוקר ומשכח ומוצא לדוד דמיך ישן, הוא שדוד אמר: תהילים נו' (ט) עוֹרָה כְּבוֹדֵי עוֹרָה הַגָּבֹל וְכַגּוֹר אֶעֱיָרָה וְשָׁחַר. אמר דוד המלך: איתעיר יקרי מן קומי איקריה דבריי יתעורר כבודי מלפני כבוד קוני איקרי כבודי לא חשיב אינו נחשב כלום מן קדם איקריה דבריי. ביחס לכבוד בוראי, ולכן אעירה שחר. אנא הוינא מעורר שחרה עלי לעורר השחר שחרה לא הוה ולא השחר מעורר לי. והיה יצרו הרע מקטרגו מסיתו ואומר לו דוד, דרכן של מלכים להיות השחר מעוררן מאחרים לקום ואתה אמרת "אעירה שחר" דרכן של מלכים להיות ישינין עד שלש שעות ביום ואתה אמר "חצות לילה אקום" והוא אומר ודוד המלך משיב ליצרו הרע, כל זה אני עושה "על משפטי צדקך". ומה היה דוד עושה, ר' פינחס אמר בשם ר' אלעזר בר' מנחם, דוד היה נוטל לוקח נבל וכינור ונותנו מראשותיו לצד ראשו ומתעורר ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם כדי שישמעו חברי תורה חבריו הלומדים איתו. ומה היו חברי תורה אומרים? ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו על אחת כמה וכמה, ומיד גם הם קמים. א"ר לוי כנור היה תלוי כנגד מול חלונותיו של דוד והיה רוח צפונית מנשבת בלילה ומנפנת בו מנדנדת את הכינור והיה מנגן מאליו הה"ד וזה הוא הכתוב: מלכים ב' ג' (טו) וְעַתָּה קָחוּ לִי מִנְגִן וְתִקֵּה פְּנִינִים הַמְּנַגֵּן וְתִקֵּה עָלָיו יָד ה' כַּנְגֵן בַּמְּנַגֵּן בְּכִינּוֹר אֵין כֹּתֵב לֹא כֹתוֹב כֹּאן - אלא כנגן המנגן - הכינור היה מנגן מאליו. עד כאן הסברנו את שיטת רבי,

הוא? ועונה, אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב "יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין". ומספר, תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי ביום הכיפורים להקטיר קטורת לפני ולפנים לקדש הקדשים, וראיתי אכתריאל יה' ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי, ישמעאל בני ברכני, אמרתי לו, יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין, ונענע לי בראשו. וקא משמע לן, ומכאן למדנו, שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך: ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מנין שאין מרצין ומפייסים לו לאדם בשעת כעסו דכתיב: שמות לג' (יד) וַיֹּאמֶר פָּנֵי יְלָכּוּ וְהִנְחֵתִי לָךְ: אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך ושואל, ומי איכא רתחא כעס קמיה דקודשא בריך הוא? ועונה, אין יש ויש, דתניא תהילים ז' (יב) אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צְדִיק וְאֵל זֵעֵם בְּכָל יוֹם: ושואל כמה זמן נמשך כעסו, ועונה, כמה זעמו רגע ושואל וכמה רגע? ועונה, אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, וזו היא רגע, ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה: במדבר כד' (טז) וְאַתָּה שָׁמַע אִמְרֵי אֵל וַיִּדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן מִחֲזוֹה שְׂדֵי יַחֲזוֹה נִפְל וְגַלְיָ עֵינָיִם: ושואל, השתא דעת בהמתו לא הוה ידע (ראה שם כב) בדעת עליון הוה ידע? ועונה, אלא מלמד שהיה יודע לכוין לאותה שעה, של כעס שהקדוש ברוך הוא כועס בה, והיינו דאמר להו נביא לישראל מיכה ו' (ה) עֲמִי זָכַר נָא מָה יַעֲזֵב פְּלֶק מְלֶכְךָ מוֹאָב וּמָה עָנָה אֲתוּ בְלַעַם בֶּן בְּעוֹר מִן הַנְּשֻׁטִים עַד הַגְּלִגְלִל לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת יְהוָה: ושואל מאי למען "דעת צדקות ה'" ועונה, אמר רבי אלעזר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, דעו כמה צדקות עשיתי עמכם, שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתייר "משונאיהם" של ישראל שריד ופליט, והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק במדבר כג' (ח) מָה אֶקְוֶה לֹא קְבוּהָ אֵל וּמָה אֶזְעָוֶם לֹא זֵעָם יְהוָה: מלמד שכל אותן הימים לא זעם הקב"ה ושואל וכמה זמן נמשך זעמו? ועונה, רגע, ושואל וכמה רגע? ועונה אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה כזמן לומר "רגע". ושואל ומנא לן דרגע רתח ומי אומר שרגע כביכול כן כועס?, ועונה, שנאמר תהילים ל, (ו) פִּי רָגַע בְּאָפוֹ חַיִּים בְּרָצוֹנִי בְּעָרֵב יַלְיִן בְּכִי וְלִבִּיקָר רָנָה: ואי בעית אימא, עוד אפשרות, מהכא ישעיה כו' (כ) לָךְ עַמִּי בָּא בְּחֻדְרֵיךָ וּסְגוּר דְּלִתֵּיךָ \{דְּלִתְךָ\} בְּעֻדָךְ חֲבִי כְּמַעֲט רָגַע עַד יַעֲבֹר \{יַעֲבֹר\} זָעָם: ושואל ואימת רתח? ועונה, אמר אביי, בהנך תלת שעי קמייתא בשלוש השעות הראשונות, כי חירא כאשר מלבניה, כרבלתא דתרנגולא, וקאי אחד כרעא, ועומדת על רגל אחת, ושואל, כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי, כל הזמן זה קורה ועונה: כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי אדום ולבן, בההיא שעתא לית ביה בכרבולת, אין בה, שורייקי סומקי פסים אדומים, מספר, ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה בשכנות דרבי יהושע בן לוי, הוה קא מצער ליה טובא והצדוקי היה מטרידו הרבה, בקראי בשאלות מטרידות מן הפסוקים, יומא חד, שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא רגלי המיטה ועיין ביה, סבר חשב, כי מטא ההיא שעתא אלטייה ברגע הנכון, אקלל את הצדוקי הזה, כי מטא ההיא שעתא, ניים נרדם, אמר לעצמו, שמע מינה לאו אורח ארעא למעבד הכי, תהילים קמה' (ט) טוֹב יְהוָה לִפְנֵי וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו כְּתִיב, ועוד, וכתיב משלי יז' (כו) גַּם עֲנוּשׁ לְצַדִּיק לֹא טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל יֵשׁוּר: עוד בעניין כעסו כביכול, תנא משמיה דרבי מאיר, בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי

עכשיו שואל איך רבי מסביר שיטת רבי נתן האומר כי יש שלוש משמרות בלילה. מה מקיים רבי טעמא שיטת דרבי נתן "ראש האשמורת התיכונה" א"ר הונא סופה של שנייה וראשה של שלישית הן מתכנות {מתווכות} "התיכונה" הכוונה בין סוף השניה להתחלת השלישית הם המחלקות את הלילה. אמר ר' מנא ויאות הדבר מוכח יפה מי כתיב תיכונות? לא, תיכונה כתוב קדמיתא לא מתחשבא האשמורה הראשונה אינה נחשבת וההסבר: דעד כדון ברייתא עירין כי הבריות עדיין לא ישנים: חוזרים למשנה פסקא חדשה, וחכמים אומרים עד חצות" רבי יסא אמר בשם ר' יוחנן הלכה כחכמים, ומספר רבי יסא מפקד הורה לחברייא, אין בעיתון מתעסקא באוריתא, אם אתם רוצים ללמוד תורה כל הלילה, אתון, אמרו קרייה שמע קודם חצות, ומתעסקין ואחרי זה לימדו, מילתיה אמרה, מדברי רבי יסא למידים, א שהלכה כחכמים מילתיה אמרה ומדבריו גם למידים ב שאמר דברים אחר אמת ויציב (ואמונה כל זאת - בתפילת ערבית) ולמד מכאן כי ניתן לומר קריאת שמע בתוך תפילת ערבית ולצאת במצווה, ואין חובה לומר זאת ממש לפני שנרדם, תני, למדנו הקורא את שמע בבית הכנסת בשחרית יצא ידי חובתו, בערב לא יצא ידי חובתו. ושואל, מה הבדל בין הקורא בשחרית, ומה בין הקורא בערבית, ועונה ר' הונא בשם רב יוסף ומסביר מה טעם למה אמרו אדם צריך לקרות שמע בביתו בערב, בשביל להבריח את המזיקין, פחדי לילה, מילתיה דבריו אלה אמרה שאין לאמר דברים אחר

מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה, מיד כועס הקדוש ברוך הוא, ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, טובה מרדות אחת, צער והרגשת אשם, בלבו של אדם, יותר מכמה מלקיות שנאמר הושע ב'נט) וְרָדְפָה אֶת מְאֻהָבֶיהָ וְלֹא תִשָּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתָם וְלֹא תִמְצָא וְאִמְרָה אֶלְכָה וְאֲשׁוּבָה אֶל אִישֵׁי הָרְאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אֶזְמַעְתָּה: וריש לקיש אמר, טוב מרדות יותר ממאה מלקיות, שנאמר משלי יז'ני) תַחַת גְּעָרָה בְמִבֵּין מִהַפּוֹת פְּסִיל מְאֹה: ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא ונתן לו, בקש א' שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר שמות לג'ני) וְעַתָּה אִם נָא מְצַאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְעָךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ וְרָאֶה כִּי עִמָּךְ הִנְּנִי הַזֶּה: (יד) וַיֹּאמֶר פְּנִי יָלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ: (טז) וַיֹּאמֶר אֲלֵיו אִם אֵין פְּנִיךָ הַלְכִים אֶל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה: (טז) וּבִמָּה יוֹדַע אֲפּוֹא כִּי מְצַאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעִמָּךְ הָלֹא בְּלִכְתָּךְ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעִמָּךְ מִכָּל הַעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, ב' בקש משה שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו, שנאמר "ונפלינו אני ועמך" ג' בקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא ונתן לו, שנאמר "הודיעני נא את דרכיך" אמר משה לפניו, רבוננו של עולם, מפני מה יש צדיק וטוב לו, ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו, ויש רשע ורע לו, אמר לו, משה, צדיק וטוב לו זה - צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו - זה צדיק בן רשע, רשע וטוב לו - זה רשע בן רשע, רשע ורע לו, זה צדיק בן צדיק, רשע וטוב לו, זה צדיק בן רשע, ושואל איני, אין הדברים מסתדרים והא כתיב שמות לד'נו) וְצַדִּיק חֶסֶד לְאֵלֶפֶים נִשְׂא עֹון וּפְשָׁע וְחַטָּאָה וְנִקְיָה לֹא יִנְקָה פְּקֹד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים וְעַל בְּנֵי בְנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים: וכתוב דברים כד (טז) לֹא יִמְתּוּ אָבוֹת עַל בְּנֵים וּבְנֵים לֹא יִמְתּוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחַטָּאוֹ יִמְתּוּ: ורמינן קראי אהדדי שאלנו פסוק על פסוק, ומשנינן וענו לנו, לא קשיא, הא השני, כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם הא והראשון, כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, ועונה. אלא הכי קאמר ליה, כך צריך להסביר, צדיק וטוב לו, זה צדיק גמור, צדיק ורע לו, זה צדיק שאינו גמור. וכן, רשע וטוב לו זה, רשע שאינו גמור, רשע ורע לו - זה רשע גמור. חוזר לענין שלוש בקשות משה ואומר ופליגא רבי יוסי חולק על דרבי מאיר, דאמר רבי מאיר, רק, שתיים נתנו לו ואחת לא נתנו לו, שנאמר שמות לג' (יט) וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבֵי עַל פְּנִיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנַּנְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֶחָן וְרַחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחַם: אף על פי שאינו הגון. שם (כ) וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרָאֵת אֶת פָּנָי כִּי לֹא יֵרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי: תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה, כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: כשרציתי בסנה להתגלות לך שמות ג' (ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֶלְהִי אָבִיךָ אֶלְהִי אֲבֹתֶיךָ אֶלְהִי יִצְחָק וְאֶלְהִי יַעֲקֹב וַיִּסְתַּר מִשֵּׁה פָנָיו כִּי יָרָא מְהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים: לא רצית, עכשיו שאתה רוצה איני רוצה. ופליגא דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, בשכר שלש זכה לשלש בשכר "ויסתר משה פניו" כי ירא זכה משה לקלסתר פנים קרן עור פניו, בשכר "כי ירא" זכה ל שם לד' (ל) וַיֵּרָא אֱהָרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁה וְהִנֵּה קָרָן עוֹר פָּנָיו וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֵּת אֲלֵיו: בשכר "מהביט" זכה ל במדבר יב' (ח) פָּה אֶל פֶּה אֶדְבָּר בּוֹ וּמְרָאָה וְלֹא בְחִידוֹת וּתְמַנֵּת יְהוָה יִבִּיט וּמְדוּעַ לֹא יֵרָאֵתם לְדַבֵּר בְּעִבְדֵי בְמִשְׁה: כתוב שמות לג' (כג) וְהִסְתַּמְתִּי אֶת פְּפִי וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵדָאוּ: אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, מלמד, שהראה הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין של ראש: ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי כל דבור ודבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא לטובה, אפילו על תנאי, לא חזר בו, ושואל. מנא לן?

אמת ויציב, ואחרי קריאת שמע יש להפסיק לדבר עד שיירדם, וגם מילתיה דר' שמואל בר נחמני אמר כן, ומספר ר' שמואל בר נחמני כד הוה נחית לעיבורה, ירד לבבל להודיע שעיברו את החודש (לא היה בידם לוח שנה), הוה מקבל גבי היה מתאכסן אצל ר' יעקב גרוסה, והוה ר' זעירא מטמר ביני קופיאי, מסתתר אחרי הארונות (קופות) משמענא לשמוע היך הוה קרי שמע ושמע והוה קרי וחזר וקרי עד דהוא שקע מיניה גו שינתיה, קרא וקרא עד שנרדם, ומאי טעמא, ולמה עשה כך?, ר' אחא ור' תחליפתא חמוי בשם ר' שמואל בר נחמן מסבירים: כתוב בתהילים ד', (ה) רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משפככם ודמו סלה: "אימרו קריאת שמע על המיטה ודומו, ושואל מילתיה דבריו של דר' יהושע בן לוי פליגא, חולקים על עצמם דר' יהושע בן לוי קרי מזמורים בתרה, דיבר בדברי תורה ואמר פרקי תהילים אחרי קריאת שמע, והא תני ולמדנו אין אומר דברים אחד אמת ויציב? ועונה פתר לה, ומסביר את הסתירה: ר' יהושע בן לוי דיבר, באמת ויציב של שחרית. דאמר ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה שלש תכיפות הן, בשלושה מקרים יש להצמיד את הביצוע לפעולה הקודמת, א' תכף לסמיכה על ראש הקורבן שחיטה, ב' תכף לנטילת ידים ברכה, ג' תכף לגאולה ברכת גאל ישראל תפילה. ומוכיח תכף לסמיכה שחיטה וזאת לומדים מפסוקים, ויקרא א' (ד) וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו: (ה)

ועונה, וזאת למדים ממשה רבינו, שנאמר דברים ט' (יד) הָרַף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאַמְחָה אֶת שְׁמֵם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי עֲצוּם וְרַב מְפֹנֵי: אף על גב דבעא משה רחמי עלה דמלתא, התפלל לביטול הגזירה ובטלה, אפילו הכי אוקמה קיימה הקב"ה בזרעיה. שנאמר דברי הימים א. כג. (טו) בְּנֵי מֹשֶׁה גִרְשׁוּם וְאַלְיָעֶזֶר: (טז) בְּנֵי גִרְשׁוּם שְׁבוּאֵל הָרֵאשִׁי: (יז) וַיְהִי בְנֵי אֲלִיעֶזֶר רְחִבְיָה הָרֵאשִׁי וְלֹא הָיָה לְאַלְיָעֶזֶר בָּנִים אַחֲרָיו וּבְנֵי רְחִבְיָה רְבוּ לְמַעְלָה: ותני רב יוסף למעלה מששים רבוא בני רחביה, וזאת אתיא נלמד גזרה שווה, רביה רביה כתיב הכא "רבו" למעלה וכתיב התם שמות א' (ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון, שנאמר בראשית טו' (ח) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּמָה אֲדַע פִּי אֵיךְ שָׁנָה: אמר רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנאמר דניאל ט' (יז) וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּחִנּוֹתָיו וְהָאֵר פְּנֵיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמַיִם לְמַעַן אֲדֹנָי: למענך מבעי ליה, היה צריך לכתוב למענך, וכותב למען אדו', אלא למען אברהם שקראך אדון: ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מנין שאין מרצין לו מפיסיים לאדם בשעת כעסו, שנאמר שמות לג' (יד) וַיֹּאמֶר פָּנֵי יְלֹכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ: ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא היה אדם שהודה להקדוש ברוך הוא עד שבאתה לאה והודתו, שנאמר בראשית כט' (לה) וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אֹדְדָה אֶת יְהוָה עַל כֵּן קָרָאתִי שְׁמוֹ יְהוָה וַתַּעֲמֹד מַלְאָכָה: דברנו על לאה אשת יעקב ובניה וממשיך, "ראובן" אמר רבי אלעזר: אמרה לאה ראו מה בין בני, לבן חמי עשו, דאילו בן חמי אף על גב דמדעתיה זבניה לבכירותיה מרצון מכר בכורתו, דכתיב בראשית כה' (לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְׁבֵּעַ לִי כִּי־אֵין אֲנִי אֶתְּכַרְתּוּ לְיַעֲקֹב: חזו מה כתיב ביה, וראו מה כתוב בהמשך כז' (מא) וַיִּשְׁטוּם עֲשׂוֹ אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַכּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ בְּלִבּוֹ יִקְרָבוּ יָמֵי אָבִל אָבִי וְאַהֲרֹנָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי: וכתוב שם (לו) וַיֹּאמֶר הֵכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְּעַמִּים אֶת בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּכֹרְתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶצְלַת לִי בְּרָכָה: זה בין עשיו ליעקב. ואומרת לאה, ואילו בני, ראובן, אף על גב דעל כרחיה שקליה שלא לרצונו לקח יוסף לבכירותיה מניה דכתיב, דברי הימים א. ה' (א) וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וּבְחַלְלוּ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרְתוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְהַתִּיחֵשׁ לְבְּכֹרָה: אפילו הכי לא אקנא ביה, דכתיב בראשית לו' (כא) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָו נַפְשׁוֹ: עסקנו בשמות, "רות" מאי רות, מה השם רות אומר? אמר רבי יוחנן, שזכתה ויצא ממנה דוד, שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. ושואל מנא לן דשמא, השם של אדם גרים? ועונה, אמר רבי אליעזר דאמר קרא תהילים מו' (ט) לְכוּ חֲזוּ מַפְעָלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר שָׁם שְׁמוֹת בְּאֶרֶץ: אל תקרי שמות בפתח אלא שמות בצירה: ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, קשה תרבות רעה סכסוכי משפחה, בתוך ביתו של אדם, יותר ממלחמת גוג ומגוג שנאמר תהילים ג' (א) מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ: וכתוב בתריה (ב) יְהוָה מָה רַבּוּ צָרֵי רַבִּים קָמִים עָלַי: ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב בפרק ב' (א) לְמָה רָגַשׁוּ גוֹיִם וּלְאֲמִים יְהַגּוּ רִיק: ואילו מה רבו צרי לא כתיב: "מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו" ושואל, "מזמור לדוד", קינה לדוד מיבעי ליה היה צריך להגיד, אלא, אמר רבי שמעון בן אבישלום, משל למה הדבר דומה, לאדם שיצא עליו שטר חוב, קודם שפרעו היה עצב, לאחר

וְשִׁחַט אֶת בֶּן הַבְּקָר לִפְנֵי יְהוָה
וְהַקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת
הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב אֲשֶׁר פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד:
תִּכַּף לַנְּטִילַת יָדַיִם בְּרֹכָה כְּתוּב
בַּתְּהִילִים קַלְד' (ב) שְׂאוּ יְדֵכֶם
קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת יְהוָה: תִּכַּף
לְגֹאֲלוֹהַ תְּפִילָה, שִׁכְתוּב
בַּתְּהִילִים יט' בַּפְּסוּק הָאֲחֵרֹן
(טו) יִהְיוּ לְרִצּוֹן אֲמָרִי פִי וְהִגִּינוּ
לִפִּי לִפְנֵי יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:
וְמָה כְּתִיב בַּתְּרִיָּה, וְתוּב אַחֲרָיו
בְּרֹאשׁ פָּרֹק כ', (ב) יַעֲנֶה יְהוָה
בְּיוֹם צָרָה יִשְׁגָּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב: א"ר יוסי בי ר' בון, כֹּל
מִי שֶׁמִּקְפִּיד שֶׁהוּא תוֹכֵף
סְמִיכָה לְשַׁחֲטָה, אֵינן פְּסוּל נוֹגַע
בְּאוֹתוֹ קֶרֶב, שׁוֹמְרִים עֲלָיו מִן
הַשָּׁמַיִם שֶׁהַקֶּרֶב לֹא יִפְסַל
בְּדַבַּר אַחֵר, וְכֹל מִי שֶׁהוּא תוֹכֵף
לַנְּטִילַת יָדַיִם בְּרֹכָה אֵינן הַשְׁטֵן
מִקְטָרֵג בְּאוֹתָהּ סְעוּדָה, וּמוֹזוֹן
עֹרֵב לוֹ, וְכֹל מִי שֶׁהוּא תוֹכֵף
גְּאוּלָּה לְתַפִּילָה אֵינן הַשְׁטֵן
מִקְטָרֵג וְנִשְׁמַר מִחֲטָא בְּאוֹתוֹ
הַיּוֹם. וּמִסְפָּר, א"ר זְעִירָא אָנָּה
תְּכַפִּית גְּאוּלָּה לְתַפִּילָה קִיּוּמִי
דְּבְרֵי חֲכָמִים וְסַמְכִיתִי גַּאֲל
יִשְׂרָאֵל לְתַפִּילַת הָעֵמִידָה, וּבְכַל
זֹאת, וְאִיתְּצִידִת בְּאַנְגְּרִיא
נַחֲפַסְתִּי בַּהֲבִרְחַת מַס, וְהִיא
עָלִי לְמוֹבִלִיא הַדָּס לְפִלְטִין,
לְאַרְמוֹן לְשַׁחַד אֶת הַמוֹכֵס
אֲמָרוּ לִיה, ר' רַבּוּ הִיא, נוֹ דְּבַר
גְּדוּלָּה? אֵיִת בְּנֵי אֵינְשֵׁי, יֵשׁ
אַנְשִׁים הַבִּין פְּרִיטִין מִשְׁלָמִים
מִמוֹן וִישׁ לִזְה תּוֹצֵאוֹת מַחֲכִים
לְרֹאוֹת, פְּלִטִין וְרוּחַ נִיכַר.
א"ר אֲמִי כֹל מִי שֶׁאֵינּוּ תוֹכֵף
מִצְמִיד לְגְּאוּלָּה תְּפִילָה לְמָה
הוּא דוֹמָה לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ
שְׂבָא וְהִרְתִּיק וְדַפֵּק עַל פֶּתַח
שֶׁל מֶלֶךְ, יֵצֵא הַמֶּלֶךְ לִידַע מָה
הוּא מִבְּקֵשׁ וּמִצָּאוֹ שֶׁהַפְּלִיג
וְשׁוֹבְתִיִּים עוֹב, עוֹד הוּא כֵךְ
גַּם הַמֶּלֶךְ הַפְּלִיג הִתְרַחַק מִמֶּנּוּ:
חֹזֵר לְמִשְׁנַת פִּיִּסְקָא חֲדָשָׁה:

שִׁפְרָעוּ שְׂמַח. אִף כֵּן דוּד הַמֶּלֶךְ כִּיּוֹן שֶׁאֲמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂמוּאֵל
בִּיב' (יא) כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מְקִיִּים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתְךָ וְלִקְחָתִי אֶת נְשִׁיךָ
לְעֵינֶיךָ וְנִתְתִי לְרַעֲיָה וְשָׁכַב עִם נְשִׁיךָ לְעֵינֵי הַשָּׁמַיִם הַזֹּאת: הִיא עֶצֶב, אָמַר,
שְׂמַח עֶבֶד אוֹ מִמְזֵר הוּא דְּלֹא חַיִּים, חֶסֶד-מִרְחָם עָלַי, כִּיּוֹן דְּחִזָּא דְּאַבְשָׁלוֹם הוּא,
שְׂמַח, מִשּׁוֹם הִכִּי אָמַר "מִזְמוֹר": וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחִי,
מוֹתֵר לְהַתְּגַרּוֹת בְּרַשְׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה שְׂנֵאֲמַר מִשְׁלֵי כח' (ד) עוֹזְבֵי תוֹרָה
יִהְלָלוּ רָשָׁע וְשׁוֹמְרֵי תוֹרָה יִתְגַּדְּלוּ בָּם: תֵּנִיא נְמִי הִכִּי, לְמַדְנּוּ גַם בְּמִקּוֹם אַחֵר,
רַבִּי דוֹסְתָאֵי בְּרַבִּי מִתּוֹן אָמַר "מוֹתֵר לְהַתְּגַרּוֹת בְּרַשְׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה"
שְׂנֵאֲמַר "עוֹזְבֵי תוֹרָה יִהְלָלוּ רַשְׁעִים וְגו' וְאִם לְחַשְׁךְ יִלְחַשׁ לָךְ אָדָם בְּאוֹזוֹן לוֹמַר,
וְהָא כְּתִיב תְּהִילִים לו' (א) לְדוֹד אֵל תִּתְּחַר בְּמַרְעִים אֵל תִּקְנָא בְּעוֹשֵׂי עוֹלָה:
אֵל תִּתְּחַר-אֵל תִּתְּגַרָּה, אָמַר לוֹ, מִי שֶׁלְּבוֹ נוֹקֵפוֹ, חוֹשֵׁשׁ לְעַצְמוֹ אָמַר כֵּן,
אַל "אֵל תִּתְּחַר בְּמַרְעִים" לְהִיּוֹת כְּמַרְעִים, "אֵל תִּקְנָא בְּעוֹשֵׂי עוֹלָה" לְהִיּוֹת
כְּעוֹשֵׂי עוֹלָה. וְאָמַר מִשְׁלֵי כג' (יז) אֵל יִקְנָא לְבָבְךָ בְּחַטָּאִים פִּי אִם בְּיִרְאַת יְהוָה
כָּל הַיּוֹם: וְשׁוּאֵל אֵינִי וְהָאֲמַר רַבִּי יִצְחָק אִם רֵאִית רַשְׁעִים שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחַקָּת לּוֹ
אֵל תִּתְּגַרָּה בּוֹ, שְׂנֵאֲמַר תְּהִילִים י' (ה) יִתְּחִילוּ דְרָכְךָ בְּכָל עֵת מְרֹם מְשַׁפְּטִיךָ
מִנְּגוּדוֹ כָּל צוּרְרָיו יִפְיַח בָּהֶם: וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂזוּכָה בְּדִין, שְׂנֵאֲמַר "מְרוֹם
מִשְׁפָּטֶיךָ מִנְּגוּדוֹ" וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שְׂרׁוּאָה בְּצִרְיוֹ שְׂנֵאֲמַר "כֹּל צוּרְרָיו יִפְיַח
בְּהֵם" וְעוֹנָה, לֹא קָשִׁיא הָא בְּמִילֵי דִידֵיהּ בְּדַבְרִים הַנוֹגְעִים בּוֹ אֵל יִתְּגַרָּה, הָא
בְּמִילֵי דְשִׁמְיָא יִתְּגַרָּה וְיִתְּגַרָּה, וְאִיבְעִית אֵימָא דְרַךְ אַחֲרַת נִיתָן לוֹמַר, הָא וְהָא
בְּמִילֵי דְשִׁמְיָא, וְלֹא קָשִׁיא הָא בְּרַשְׁעִים שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחַקָּת לּוֹ. הָא בְּרַשְׁעִים שֶׁאֵינן
הִשְׁעָה מִשְׁחַקָּת לּוֹ, וְאִיבְעִית אֵימָא, עוֹד דְרַךְ, הָא וְהָא בְּרַשְׁעִים שֶׁהִשְׁעָה
מִשְׁחַקָּת לּוֹ, וְלֹא קָשִׁיא, הָא בְּצַדִּיק גְּמוּר יִכּוֹל לְהַתְּגַרּוֹת בְּרַשְׁעִים, הָא בְּצַדִּיק
שֶׁאֵינּוּ גְּמוּר אֵל יִתְּגַרָּה, דְּאָמַר רַב הוֹנָא מֵאֵי דְכְּתִיב חִבְּקוֹק א' (יג) טְהוֹר
עֵינַיִם מִרְּאוֹת רַע וְהִבִּיט אֵל עַמָּל לֹא תוֹכַל לָמָּה תִּבְיִט בּוֹגְדִים תִּתְּחַרֵּשׁ בְּבִלְע
רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ: וְשׁוּאֵל וְכִי רַשְׁעִים בּוֹלַע צַדִּיק? וְהָא כְּתִיב תְּהִילִים לו' (נג)
יְהוָה לֹא יַעֲזֹבֵנוּ בְּיָדוֹ וְלֹא יִדְשָׁעוּנוּ בְּהַשְׁפָּטוֹ: וְכְּתִיב מִשְׁלֵי יב' (כא) לֹא יִאָּנֶה
לְצַדִּיק כָּל אֲנָן וְרַשְׁעִים מְלָאוּ רַע: וְעוֹנָה, אֵלָּא צַדִּיק מִמֶּנּוּ בּוֹלַע, צַדִּיק גְּמוּר
אֵינּוּ בּוֹלַע, וְאִיבְעִית אֵימָא שְׁעָה מִשְׁחַקָּת לּוֹ שֶׁאֵינִי, זֶה מִשְׁהוֹ אַחֵר, וְאָמַר רַבִּי
יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, כֹּל הַקּוֹבַע מְקוֹם לְתַפְּלוֹתוֹ אוֹיְבָיו נוֹפְלִים
תַּחְתּוֹ שְׂנֵאֲמַר שְׂמוּאֵל ב. ז' (י) וְשִׁמְתִי מְקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִשְׁתַּעֲתִּי וְשָׁכַן
תַּחְתּוֹ וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא יִסִּיפוּ בְּנֵי עוֹלָה לְעַנּוֹתוֹ כְּאֲשֶׁר בְּרֵאשׁוֹנָה: רַב הוֹנָא
רַמִּי כְּתִיב "לְעַנּוֹתוֹ" וְכְּתִיב בְּדַבְרֵי הַיָּמִים א. יז' (ט) וְשִׁמְתִי מְקוֹם לְעַמִּי
יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁתַּעֲתִּי וְשָׁכַן תַּחְתּוֹ וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא יִסִּיפוּ בְּנֵי עוֹלָה לְבַלּוֹתוֹ
כְּאֲשֶׁר בְּרֵאשׁוֹנָה: וְיֵשׁ צוּרְךָ לְהַסְבִּיר אֶת הַהַבְּדֵל וּמִסְבִּיר, בְּתַחֲלָה לְעַנּוֹתוֹ,
וְלְבַסוּף לְכַלּוֹתוֹ: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, גְּדוּלָּה שְׂמוּשָׁה
שֶׁל תוֹרָה, הַתְּלוּת לְלוּמְדֵי תוֹרָה, יוֹתֵר מִלְּמוּדָה שְׂנֵאֲמַר מְלָכִים ב. ג' (יא)
וְיֵאמָר יְהוֹשֻׁפָּט הָאֵין פֹּה נְבִיא לִיהוָה וְנִדְרָשָׁה אֶת יְהוָה מְאוֹתוֹ וַיִּשֶׁן אָחָד
מִעַבְדֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְיֵאמָר פֹּה אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט אֲשֶׁר יֵצֵק מִים עַל יָדֵי אֱלֹהֵיהֶם:
לְמַד לֹא נֵאֲמַר אֵלָּא "יֵצֵק" מִלְּמַד שֶׁגְּדוּלָּה שְׂמוּשָׁה יוֹתֵר מִלְּמוּדָה: וּמִסְפָּר,
אָמַר לִיה רַבִּי יִצְחָק לְרַב נַחְמָן מֵאֵי טַעְמָא, מְדוּעַ לֹא אֲתִי מַר לְבִי כְּנִישְׁתָּא
לְצַלוּיִי לְתַפִּילָה, אָמַר לִיה, לֹא יִכִּילְנָא, אָמַר לִיה לְכַנְפֵי לְמַר הַנְּאֻסוּף לָךְ
עֲשֵׂרָה וְלִיצְלִי, אָמַר לִיה, טְרִיחָא לִי מִלְּתָא. וְלִימָא לִיה מַר לְשַׁלּוּחָא דְּצַבּוּרָא
וְאוּלַי נְבַקֵּשׁ מִשְׁלִיחַ הַצַּבּוּר, בְּעִידָנָא דְּמִצְלֵי צַבּוּרָא בְּשַׁעַת הַתְּפִילָה, לִיתִי
וְלוֹדְעִיָה לְמַר לְהוֹדִיעַ לָךְ הַשְׁעָה?, אָמַר לִיה עֵנָה לוֹ מֵאֵי כּוֹלֵי הָאֵי מָה
הָעֵנִיין? אָמַר לִיה דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחִי מֵאֵי דְכְּתִיב
תְּהִילִים סט' (יד) וְאֵנִי תִפְלְתִי לָךְ יְהוָה עַתְּ רִצּוֹן אֱלֹהִים בְּרַב חֶסֶדְךָ עֵנִי

רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. אתיא, הולך-מוסבר בשיטת, דרבן גמליאל כרבי שמעון, דתני, שהרי למדנו בשם ר' שמעון פעמים קיימת אפשרות שאדם קורא את שמע אחת לפני עמוד השחר, ואחת מיד לאחר עמוד השחר, ונמצא יוצא ידי חובתו של יום ושל לילה, וראינו שגם אם קרא מעט לפני עמוד השחר יצא, ושואל, הא רבן גמליאל כרבי שמעון בערבית ברור לנו, אבל אף בשחרית כן? או היא בה בשחרית כיון כמו דאמר ר' זעירא, ועונה תנאי אחוי דרב חייא בר אשיא ודרב אבא בר חנה הקורא עם הכוהנים אנשי משמר שיום עבודתם בבית המקדש היום לא יצא כי משכימין היו, כי זה מוקדם מדי והזמן הנכון עם נק החמה והשאלה נשאה פתוחה. פיסקא, חזר לענין הקודם "מעשה שבאו בניו וכו'". ושואל, ורבן גמליאל פליג חולק על רבנין, וגם, ועבד עובדא כוותיה, מורה הלכה כדעתו הוא? והא רבי מאיר מצאנו במקום אחר, פליג חולק על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה ולהלכה נהוג כדעת חכמים, וגם והא רבי עקיבא פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה? והן אשכחנן ואכן מצאנו, דרבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה דתני סכין אלוונתית, מורחים תחבושת ספוגה נוזלים לחולה בשבת. אימתי בזמן שטרפו שהכין התערובת ביין ושמן מערב שבת, אבל אם לא טרפו לא הכין מערב שבת אסור. תני, ועל זה למדנו, אמר ר' שמעון בן אלעזר מתיר היה רבי מאיר לטרוף יין ושמן ולסוך לחולה בשבת, ומספר,

באמת ישעך: אימתי עת רצון, מתי שעת רצון שהתפילה מתקבלת? בשעה שהצבור מתפללין. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא, לומד זאת ממקום אחר, ישעיה מט' (ח) פה אָמַר יְהוָה בְּעַת רְצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבְיוֹם יְשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְּנֶךָ לְבְרִית עִם לְהִקִּים אֶרֶץ לְהַנְחִיל וְנִחְלוֹת שְׁמֹמֹת: רבי אחא ברבי חנינא אמר מהכא איוב לו' (ה) הֵן אֵל כַּבִּיר וְלֹא יִמָּאֵס בְּבִיר פַּח לֵב: וכתוב תהילים נו' (יט) פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֶּרֶב לִי פִי בְרַבִּים הָיוּ עֲמָדִי: תניא נמי הכי, רבי נתן אומר, מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, שנאמר "הן אל כביר ולא ימאס" וכתוב "פדה בשלום נפשי מקרב לי" וגו'... אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני. לעם ישראל מבין אומות העולם. אמר ריש לקיש "כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס שם להתפלל, נקרא שכן רע." שנאמר ירמיה יב' (יד) פֶּה אָמַר יְהוָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל הַרְעִים הַבְּגָעִים בַּנְּחֻלָּה אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל הַנְּנִי נִתְּשָׁם מֵעַל אֲדָמָתָם וְאֶת בֵּית יְהוָה אֲתוּשׁ מִתּוֹכָם: ולא עוד ויותר מכך, אלא שגורם גלות לו ולבניו. שנאמר "הנני נותשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם". אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא סבי, זקן מאריך ימים בבבל, תמה אני ואמר דברים יא' (כא) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְּנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֵיכֶם לְתַת לָהֶם פְּרִי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ: כתיב, ועונה כיון דאמרי ליה שבבל, מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, משקימים ומעריבים לבתי כנסיות, אמר, עכשיו אני יודע היינו דאהני להו, זה מאריך ימיהם, כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה, קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיי ותאריכו ימים, אמר רבי אחא ברבי חנינא מאי קרא משלי ח' (נד) אֲשֶׁרִי אָדָם שָׁמַע לִי לְשִׁקוֹד עַל דְּלִתוּתֵי יוֹם יוֹם לְשִׁמְרֵי מְזוּזוֹת פְּתָחָי: וכתוב בתריה (נה) פִּי מִצְאֵי מִצְאֵי \{מְצָא\} חַיִּים וַיִּפֶק רְצוֹן מִיְהוָה: אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת ושואל וכי אפשר, שני פתחים סלקא דעתך?, ועונה אלא אימא, אמור: יכנס פנימה שיעור שני פתחים, ואל יעמוד בפתח ואחר כך יתפלל: כתוב תהילים לב' (ו) עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חֹסֵד אֱלֹהֵיךָ לְעַת מְצָא רַק לְשִׁטְף מַיִם רַבִּים אֶלְיוֹ לֹא יִגְיעוּ: אמר רבי חנינא "לעת מצא" זו אשה. שנאמר משלי יח' (כב) מְצָא אִשָּׁה מְצָא טוֹב וַיִּפֶק רְצוֹן מִיְהוָה: במערבא בארץ ישראל, כי נסיב אינש אתתא, כאשר נשא גבר אישה, אמרי ליה הכי "מצא" או "מוצא"? "מצא" דכתיב "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה" או "מוצא" דכתיב קהלת ז' (כו) וּמוֹצֵא אֲנִי מֵר מְמֹנֹת אֶת הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא מְצוּדִים וְחֲרָמִים לְבָהּ אֲסוּרִים יְדִיהָ טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמְלֹט מִפְּנֵה וְחוּטָא יִלְכֹּד בָּהּ: רבי נתן אומר "לעת מצא" זו תורה שנאמר משלי ח' "כי מוצאי מצא חיים וגו'". רב נחמן בר יצחק אמר "לעת מצא" זו מיתה שנאמר תהילים סה' (כא) הָאֵל לָנוּ אֵל לְמוֹנְשֵׁעוֹת וְלִיהוָה אֲדֹנָי לְמִנֹּת תִּצְאוֹת: תניא נמי הכי "תשע מאות ושלושה מיני מיתה" נבראו בעולם שנאמר למות תוצאות "תוצאות" גימטריא הכי הווי, מוות, קשה שבכלן אסכרא, לעומת זה ניחא המיתה הנוחה-והקלה ביותר, שבכלן נשיקה מוות בנשיקה, ומסביר אסכרא דמיא כחזירא בגבבא דעמרא דלאחורי נשרא, כעקידת קוק מצמר סבוכ, ואיכא דאמרי כפיטורי בפי ושט כזרם חזק הפוגע בסכר, מות נשיקה דמיא כמשחל בנייתא מחלבא הוצאת שערה מחלב, רבי יוחנן אמר "לעת מצא" זו קבורה, אמר רבי חנינא מאי קרא איוב ג' (כב) הַשָּׁמַיִם אֱלֹהֵי גִיל יִשְׁיִשׁוּ פִי יִמְצְאוּ קִבְרִי: אמר רבה בר רב שילא היינו דאמרי אינשי ליבעי אינש רחמי יתפלל, אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא השלכת רגב עפר אחרון, מר זוטרא אמר "לעת מצא" זה

וכבר חלה ר' מאיר בעצמו, ובקשנו לעשות לו כן- והתערובת לא הייתה מוכנה, ולא הניח לנו, ואמרנו לו, רבי דבריך מבטל בחיידך, איך אתה מסתכן וסותר מה שלימדת, ואמר לך וענה לנו אף על פי שאני מיקל מתיר לאחרים, מחמיר אני על עצמי וזאת מפני דהא פליגי שחולקים עלי חברי. והן אשכחנן וגם מצאנו דרבי עקיבה פליג חולק על רבנין, ולא עבד עובדא כוותיה ולא הורה למעשה כדעתו, כיי דתנינן תמן, כמו שלמדנו שם השדרה ו או הגולגולת מב' משני חלקי מתים, או רביעית דם מב' מצורף משני מתים, או ורובע עצמות מב' משני שלדי מתים. או אבר מן המת מב' מצורף משני מתים. או אבר מן החי מב' משני אנשים ר' עקיבה מטמא, למרות שלכל חלקה בפני עצמה אין את המידה המספקת כדי לטמא באהל המת, ורק על ידי צרוף משני גופות מתים הם משלימים את השיעור-מידה, בכל זאת ר' עקיבא מטמא, וחכמים מטהרין. תני מעשה שהיה בימי המרד, שהביאו קופה מליאה עצמות לשם הספד וקבורה מכפר טבי והניחוה באויר בית הכנסת בלוד, ונכנס תודרוס הרופא ונכנסו כל הרופאים עמו, אמר תודרוס הרופא אין כאן שדרה ממת אחד, ולא גולגולת ממת אחד, אמרו הנוכחים הואיל ויש כאן מטהרין, חכמים כי אלה חלקי גופות ממתים שונים ואין שיעור לטמא, ויש כאן מטמאין, ר' עקיבא הסובר כי מצרפים חלקי גופות, נעמוד על המניין נעשה הצבעה ונראה מה דעת הרוב, התחילו מרבי עקיבה, וטיהר! אמרו לו

בית הכסא, שיהי סמוך לביתו, אמרי "במערכא", הא דמר זוטרא עדיפא מכלהו, חשוב מכולם, . אמר ליה רבא, לרפרם בר פפא, לימא לן מר מהני מילי מעלייתא מהדברים המעולים, דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא, אמר ליה הכי אמר רב חסדא מאי דכתיב תהילים פו' (ב) אֶהְיֶה יְהוָה שְׁעָרֵי צִיּוֹן מְפֹלֵּשׁוֹת יַעֲקֹב: "אוהב ה' שערים" המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד". ואמר אביי מריש בתחילה, הוה גריסנא בגו ביתא, למדתי בבית, ומצלינא בבי כנישתא והתפללתי בבית כנסת, עכשיו כיון דשמענא להא דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" לא הוה מצלינא, התפללתי אלא היכא דגריסנא, במקום שלמדתי תורה. ומספר, רבי אמי ורבי אסי אף על גב דהוו להו תליסר בי כנישתא שנים עשר בתי כנסיות בטבריא, לא מצלו התפללו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי במקום שלמדו, ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהגה מיגיעו, מעבודת כפיים, יותר מירא שמים, דאילו גבי ירא שמים כתיב תהילים קיב' (א) הַלְלוּהָ אֱשֶׁרֵי אִישׁ יָרָא אֶת יְהוָה בְּמִצּוֹתָיו חֲפֵץ מְאֹד: ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב שם קכח' (ב) יָגִיעַ פְּפִיךָ כִּי תֹאכֵל אֶשְׁרִיף וְטוֹב לָךְ: אשריך בעולם הזה - וטוב לך לעולם הבא., ולגבי ירא שמים "וטוב לך" לא כתיב ביה: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים היה בחיים, לא נשא שלמה המלך, את בת פרעה מלכים א ב (ח) וְהָיָה עִמָּךְ שִׁמְעִי בֶן יִגְרָא בֶן הַיְמִינִי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלֵנִי קָלְלָה נְמָרְצָת בְּיוֹם לְכֹתִי מִחַנָּיִם וְהוּא יָרַד לְקִרְאָתִי הִיָּדָן וְאָשְׁבַע לוֹ בִּידוֹד לְאָמֹר אִם אֲמִיתָךְ בְּחָרָב: (ט) וְעָתָה אֵל תִּנְקָהוּ כִּי אִישׁ חָכֵם אָתָּה וַיְדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לוֹ וְהוֹרְדָתָ אֶת עַיְבָתוֹ בְּדָם שְׂאוּל: . ושואל, והתניא אל ידור במקום שגור רבו. ועונה, לא קשיא הא דכייף ליה, אם הוא נכפף ומציית, יגור, הא דלא כייף ליה, אל יגור... אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי מנחם אמר רבי אמי, מאי דכתיב ישעיה א' (כח) וְשָׁבַר פְּנִיעִים וְחֲטָאִים יִחַדוּ וְעֵבְרֵי יְהוָה יִכְלוּ: זה המניח ספר תורה פתוח ויוצא מבית המדרש, רבי אבהו נפיק, יצא בהפסקות, בין גברא לגברא כאשר ספר התורה סגור, ושואל בעי רב פפא בין פסוקא לפסוקא כאשר המתרגם מתרגם לארמית מהו, האם מותר לצאת מבית הכנסת? ועונה בתיקו. ומספר רב ששת מהדר אפיה, פנה לצדדין, וגריס, והמשיך את לימודו, אמר: אנן בדידן, אנחנו בשלנו בלימוד, ואינהו בדידהו, והם בתפילתם, אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי, לעולם ישלים אדם פרשיותו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום, בכל שבוע יקרא ויפרש את פרשת השבוע, ואפילו עטרות ודיבון, מילים שאין להם תרגום, שכל המשלים פרשיותו עם הצבור, מאריכין לו ימיו ושנותיו. רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולא שתא, להשלים את כל מה שהחסיד, במעלי יומא דכפורי, בערב יום כפור, תנא ליה חייא בר רב מדפתי, כתיב ויקרא כג' (לב) שִׁבְתָּ שִׁבְתוֹן הוּא לָכֵם וְעֵצִיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֲדָשׁ בְּעָרֵב מְעָרֵב עַד עָרֵב תִּשְׁבְּתוּ שִׁבְתְּכֶם: ושואל, וכי בתשעה מתעניין? והלא בעשרה מתעניין, אלא לומר לך "כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי" צריך לאכול ואין פנאי להשלים, סבר לאקדומינהו, את קריאת פרשיותיו, אמר ליה ההוא סבא, תנינא "ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר" כדאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניה, לבניו אשלימו פרשיותייכו עם

הואיל והיית מטמא, לימדתנו בעבר שטמא ועכשיו וטיהרת, הרי זה טהור. והן אשכחנן כמו כן מצאנו, דר' שמעון פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה, וגם ר' שמעון לא עשה מעשה כשיטתו, כיי דתנינן תמן כמו שלמדנו במשנה "בשביעית", רבי שמעון אומר כל הספחין, גידולי שדה הגדלים מעצמם, מותרין, חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה, שזורעים אותם גם בנינות ליד הבית, וחכמים אומרים כל הספחין אסורין. ר' שמעון בן יוחי עבד עובדא, והיה מקרה בשמיטתא, חמא ראה רבי שמעון, אחד מלקט ספיחי שביעית אמר ליה לו, ולית אסור ולא ספיחין אינו?, והרי שנת שמיטה השנה, ויש איסור ספיחים, אמרו ליה, אמרו לו התלמידים, ולא אתה הוא שאתה מתיר, אמר ליה להם ואין חבירי חולקין עלי, וקרי עלוי את הפסוק (קהלת י') (ח) חָפַר גּוֹמֵץ בּוֹ יְפוֹל וּפְרִץ גְּדָר יִשְׁכְּנוּ נֶחֱשׁ: וכן הות ליה, וכך היה, מכל מקום ראינו שלושה מגדולי התנאים שלמדו שהייתה להם דעה מוצקת קבלו דעת הרוב, ושואל ורבן גמליאל לא נהג כך, פליג על רבנן ועבד עובדא כוותיה ופסק, ועונה, שנייא הכא הדבר הזה שונה, שהיא לשינון, אמנם מצוות קריאת שמע בזמנו לא היה כאן אבל מצוות לימוד תורה היה ולכן הורה לבניו לקרוא, ושואל אם כך, מעתה אף משיעלה עמו השחר יקראו, אם מדובר על דברי תורה ולא על קריאת שמע מה הגבלה של זמן עלות השחר, ואית דבעי מימר וכן יש מתרצים, תמן, שם בשלושת המקרים בהם ראינו כי תנאים חשובים קבלו דעת

הצבור שנים מקרא ואחד תרגום, בכל שבוטע ושבוע, ועוד דברים נוספים לימדם הזקן, והזהרו בורידין, בשחיטת הורידים והוצאת הדם של העופות כדין, כרבי יהודה, דתנן רבי יהודה, אומר, עד שישחוט את הורידין. ועוד, והזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, מחמת זיקנה, דאמרינן, ודומה הדבר, לוחות ושברי לוחות מונחות בארון, ארון הברית שהיה במקדש, וכך גם הזקן דומה ללוחות שבורים ואין לזלזל בו., אמר להו רבא לבניה, כשאתם חותכין בשר אל תחתכו על גב היד! איכא דאמרי משום סכנה, ואיכא דאמרי משום קלקול סעודה. ואל תשבו על מטת ארמית, ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין, ומסביר משמעות האימרה, ואל תשבו על מטת ארמית איכא דאמרי, לא תגנו, תשנו בלא קריאת שמע, כמו גויים ואיכא דאמרי דלא תנסבו גיורתא,, שלא תתחתנו עם גיורת, ואיכא דאמרי, ארמית ממש, ומשום מעשה דרב פפא, דרב פפא אזל, הנך לגבי ארמית לגבות חוב הוציאה לו מטה, כסא אמרה לו שב, אמר לה איני יושב, עד שתגביהי את המטה, הגביהה את המטה ומצאו שם תינוק מת., ורצתה להעליל עליו, מכאן אמרו חכמים, " אסור לישב על מטת ארמית". ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין, וזאת מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי "אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין" אמר אביי, ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא שיש רק פתח אחד, אבל איכא פתחא אחרינא לית לן בה., ולא יחדש שאינו מתפלל, ולא אמרן אלא דליכא בי כנישתא אחרינא, בית כנסת אחד בעיר, אבל איכא בי כנישתא אחרינא לית לן בה. ולא אמרן אלא דלא דרי טונא, נושא משא, ולא רהיט, ואינו רץ וממהר, ולא מנח תפילין אבל איכא חד מהנך, אחד מהסיבות הנזכרות, לית לן בה, אין הדברים אמורים: תניא אמר רבי עקיבא בשלשה דברים אוהב אני את המדיים א' כשחותכין את הבשר אין חותכין אלא על גבי השולחן ב' כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד ג' וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה. אמר רב אדא בר אהבה מאי קראה נלמד זאת מבראשית לא' (ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וַיִּלְאֶה הַשָּׂדֶה אֶל צֹאנוֹ: תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים א' הן צנועין באכילתן ב' וצנועין בבית הכסא ג' וצנועין בדבר אחר: והיות שדברנו בפרסיים, כתוב ישעיה יג' (ג) אֲנִי צְנוּתִי לְמַקְדָּשִׁי גַם קָרָאתִי גְבוּרֵי לְאִפֵּי עַלְיָי וְאֹתֵי: תני רב יוסף, אלו הפרסיים המקודשין ומזומנין לגיהנם: חוזרים למשנה: רבן גמליאל אומר, מצוות קריאת שמע בערב עד שיעלה עמוד השחר., וכו': אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל. תניא רבי שמעון בן יוחי אומר פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה, אחת - קודם שיעלה עמוד השחר, ואחת - לאחר שיעלה עמוד השחר, ויוצא בהן ידי חובתו אחת, השנייה של יום ואחת, והראשונה של לילה., ושואל הא גופא קשיא, דבריך סותרים, אמרת פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה. אלמא, נשמע לאחר שיעלה עמוד השחר ליליא הוא, והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה אלמא, נשמע מדבריך, יממא הוא? ועונה, לא, לעולם ליליא הוא והא דקרי ליה יום, ולכן אומר יום, דאיכא אינשי דקיימי, שכבר קמים בההיא שעתא. אמר רב אחא בר חנינא אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי שמעון בן יוחי., איכא דמתני להא דרב אחא בר חנינא אהא בגרסא שונה, דתניא, רבי שמעון בן יוחי אומר משום רבי עקיבא "פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים ביום אחת קודם הנץ החמה, ואחת לאחר הנץ החמה, ויוצא בהן ידי חובתו, אחת של יום ואחת של לילה", ושואל, הא גופא קשיא, אמרת פעמים

הרוב, היו יכולין לקיים דברי חכמים, ברם הכא, אבל כאן, כבר עבר חצות ולא היו יכולין לקיים דברי חכמים, אמר לון לכן אמר לבניו, עובדין עובדא כוותיה עשו כהורתי-שימתי: במשנה פיסקא "ולא זו בלבד וכו'" הקטר חלבים ואיברים ואכילת פסחים מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אנן תנינן, אנחנו גורסים גם אכילת פסחים, אית דלא תני, ויש שאינן גורסים, אכילת פסחים. ושואל מאן תנא, מי הגורסים במשנה אכילת פסחים – רבנן, ומאן דלא תנא, ומי לא לומד, אכילת פסחים, ר' אליעזר. ומאי טעמא, ולמה?, דרבי אליעזר לומד: נאמר כאן שמות יב' (ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מִרְדֵּים יֵאָכְלוּ: ונאמר להלן פסוק (כט) וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְהִי הַפֶּה כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְבֹכָר פְּרֻעָה הַיֵּשֶׁב עַל כֶּסֶאׁוּ עַד בְּכוֹר הַשִּׁבִי אֲנָשׁ בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה מֵה לֵילָה שֵׁנָאֵמֵר לַהֲלֹן, בפסוק כט חצות אף כאן בפסוק ח' חצות. אמר רבי חונה ולית כן, לא ניתן לגרוס, אכילת פסחים אפילו כרבנן, לשימתי, דתנינן, כי למדנו בפסחים, הפסח אחר חצות מטמא את הידים: למדנו במשנה, פיסקא חדשה "כל הנאכלין ליום אחד" כגון קדשים קלים, ואם כן למה אמרו חכמים וכו', ומסביר: אם את הוא אומר, אם תתיר לו, עד שיעלה עמוד השחר הוא סבור יטעה ויחשוב שלא עלה עמוד השחר, והתוצאה תהי, נמצא אוכל נותר ומתחייב, אבל מתוך שאתה אומר לו עד חצות אפילו הוא אוכל אחר חצות אינו מתחייב באיסור תורה :

שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים ביום, אלמא משמע קודם הנץ החמה יממא הוא, והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה אלמא ליליא הוא? ועונה, לא, לעולם יממא הוא, והאי דקרו ליה ליליא דאיכא אינשי דגנו, שהולכים לישון, בההיא שעתא.. אמר רבי אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי, הלכה כרבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא. אמר רבי זירא ובלבד שלא יאמר השכיבנו, בשעות ספק אלו, כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר הא דרבי אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי לאו בפירוש איתמר, נאמר אלא מכללא איתמר, נשמע מדבריו, ומסביר ומספר, דההוא זוגא דרבנן בחורי ישיבה צעירים דאשתכור בהלולא דבריה נשתכרו בחתונת בנו של דרבי יהושע בן לוי, אתו לקמיה דרבי יהושע בן לוי ושאלו האם לקרא עכשיו באיחור את שמע, אמר להם כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק: במשנה..מעשה שבאו בניו וכו': ושואל, ועד השתא לא שמיע להו הא דרבן גמליאל ? לא ידעו מה שימתי אביהם ? ועונה הכי קאמרי ליה, אנו יודעים שרבנן פליגי עילוין ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דלמא, אולי רבנן כוותך, כמוך סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות. כדי להרחיק אדם מן העבירה, אמר להו וענה להם, רבנן גם הם כוותי סבירא להו, וחייבין אתם לקרא, והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה: במשנה ולא זו בלבד אמרו אלא וכו': ושואל ורבן גמליאל מי קאמר עד חצות? דקתני ולא זו בלבד אמרו, ועונה, הכי קאמר להו רבן גמליאל לבניה, אפילו לרבנן דקאמרי עד חצות, האמת, מצותה עד שיעלה עמוד השחר, והאי דקא אמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה: במשנה הקטר חלבים וכו': ושואל ואילו אכילת פסחים לא קתני לא, מוזכר במשנה, ורמינהי ואשל אותך ממקום אחר, למדנו, קריאת שמע ערבית, והלל בלילי פסחים, ואכילת, קרבן פסח, מצותן עד שיעלה עמוד השחר, ושואל – עד חצות? , במצוטט- עד עמוד השחר, ועונה אמר רב יוסף לא קשיא, הא – המשנה רבי אלעזר בן עזריה, הא -המצוטט, רבי עקיבא, דתניא ומוכיח, כתוב שמות יב' (ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מִרְדֵּים יֵאָכְלוּ: רבי אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן " בלילה הזה "ונאמר להלן (שם יב) וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה וְהִפְתִּי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲנַעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: מה להלן, בפסוק יב עד חצות אף כאן בפסוק ח עד חצות. אמר ליה רבי עקיבא והלא כבר נאמר פסוק (יא) וְכָכָה תֵּאָכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים וְעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם וְאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: ובחפזון משמעו, עד שעת חפזון, וזה חצות, אם כן מה תלמוד לומר בלילה, יכול יהא נאכל כקדשים ביום, ככל הקרבנות הנאכלים ביום ולילה, תלמוד לומר "בלילה" בלילה הוא נאכל ולא ביום. ושואל בשלמא, מובן לרבי אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שוה אצטריך למכתב ליה "הזה", אלא לרבי עקיבא האי "הזה" מאי עביד ליה? ועונה, למעוטי לילה אחר הוא דאתא, ומסביר סלקא דעתך אמינא, היה מקום לחשוב, הואיל ופסח קדשים קלים, ושלמים קדשים קלים, ניתן להם דין שווה, מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, אף פסח נאכל, יאכל, שתי לילות במקום שני ימים, ויהא נאכל לשני לילות, קא משמע לן, לכן כתוב, "בלילה הזה". בלילה הזה הוא נאכל, ואינו נאכל בלילה אחר. ושואל ורבי אלעזר בן עזריה, למה לא יאכל שני לילות ? ועונה, נפקא לומד מפסוק (י) וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: ורבי עקיבא, למה לא לומד משם? ועונה אי מהתם הוה אמינא. הייתי אומר, מאי בקר, בקר שני, טו בניסן, ושואל ורבי

אלעזר? ועונה, אמר לך כל בקר, בקר ראשון הוא. והני תנאי, מתאימים, כהני תנאי דתניא, כתוב דברים טו' (ו) כי אם אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשפן שמו שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים: רבי אליעזר אומר בערב אתה זובח, שוחט וזורק את הדם, וכבוא השמש, עד חצות, אתה אוכל, ומועד צאתך ממצרים, בבוקר, אתה שורף את הנותר. רבי יהושע אומר בערב אתה זובח, כבוא השמש, בלילה, אתה אוכל, ועד מתי אתה אוכל והולך, עד חצות מועד צאתך ממצרים. אמר רבי אבא, הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב, בלילה' שנאמר דברים טו' (א) שמור את חדש האביב ועשית פסח ליהוה אלהיך כי בחדש האביב הוציאך יהוה אלהיך ממצרים לילה: וכשיצאו לא יצאו אלא ביום שנאמר במדבר לג' (ג) ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים: על מה נחלקו על שעת "חפזון" רבי אלעזר בן עזריה סבר מאי חפזון חפזון דמצרים, שהפצירו בהם המצריים למהר לצאת, ורבי עקיבא סבר, מאי "חפזון" חפזון דישראל, שישראל מיהרו לצאת, וזה היה בבוקר, תניא נמי הכי " הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה" וכי בלילה יצאו? והלא לא יצאו אלא ביום, " שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה" אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב, וזה מוסכם על כולם, שמות יא' (ב) דבר נא באנני העם וינאלו איש מאת רעהו ואנשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב: אמרי דבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק, אברהם אבינו, בראשית טו' (ג) ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: (יד) וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול: קיים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם. אמרו לו, ישראל, למשה, ולואי שנצא בעצמנו. משל למה הדבר דומה לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין אותך למחר מבית האסורין, ונותנין לך ממון הרבה. ואומר להם, אותו אסיר, בבקשה מכם הוציאוני היום. ואיני מבקש כלום: שמות יב' (לו) ויהוה נתן את חן העם בעיני מצרים וינאלום וינצלו את מצרים: אמר רבי אמי מלמד שהשאלום בעל כרחם.. איכא דאמרי, יש מסבירים, בעל כרחם דמצרים, ואיכא דאמרי, ויש מסבירים, בעל כרחם דישראל. מאן דאמר בעל כרחם דמצרים, דכתיב תהילים סח' (ג) מלכי צבאות ידון וידון ונתן בית תחלק שָׁלָל: מאן דאמר בעל כרחם דישראל משום משוי, משא השלל הכביד עליהם בצאתם ממצרים... כתוב שמות יב' (לו) ויהוה נתן את חן העם בעיני מצרים וינאלום וינצלו את מצרים: אמר רבי אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן, וריש לקיש אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים (פירושים לוינצלו)... שם ג' (יד) ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר פה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם: אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לישראל, אני הייתי עמכם בשעבוד זה, ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכיות בגלות הארוכה, אמר לפניו רבונו של עולם "דיה לצרה בשעתה" אמר לו הקדוש ברוך הוא לך אמור להם "אהיה שלחני אליכם"... כתוב מלכים א. יח' (לו) ענני יהוה ענני וידעו העם הוה פי אתה יהוה האלהים ואתה הסבת את לבם אחרנית: אמר רבי אבהו למה אמר אליהו ענני שתי פעמים? מלמד שאמר אליהו לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, ענני שתרד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, וענני

שתסיח דעתם תפנה דעתם, לאמת, כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם, שנאמר "ואתה הסבת את לבם אחורית".

משנה ב' הלכה ב'

(ב) מאימתי קורין את שמע בשחרית. משפיר, מוקדם בבוקר, אדם בין תכלת ללבן. רבי אליעזר א(ו)מר, בין תכלת, צבע השמים, לכתתן, צבע השדות הירוקים, (וגומר), סוף זמן קריאת שמע, עד הנץ החמה, זריחת השמש. רבי יהושע אומר, עד שלש שעות, ומסביר, שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות. וכתוב "בקומך". הקורא מ(י)פ(א)ן ואילך לא הפסיד, יוכל לברך גם את הברכות, וגם, יש לו מצווה ושכר פאדם [שהוא] (ה)קורא בתורה:

ירושלמי ברכות

בבלי ברכות ט:

גמרא, שואל מאי מה פירוש "בין תכלת ללבן" אילימא, תאמר בין גבבא דעמרא חיורא, גזי צמר לבנים, לגבבא דעמרא דתכלתא לגזי צמר כחולים, הא בליליא נמי מידע ידעי, את זה אפשר לזהות גם בלילה? ועונה, אלא בין תכלת שבציצית שבה ללבן שבה שבחומי הציצית. תניא רבי מאיר אומר זמן ק"ש, משיכיר בין זאב לכלב, רבי עקיבא אומר בין חמור לערווד חמור בר, ואחרים אומרים משיראה את חברו רחוק ממנו ארבע אמות ויכירנו. אמר רב הונא הלכה כאחרים. אמר אביי לתפילין זמן הנחה, כאחרים, לקריאת שמע כותיקין, מעט יותר מאוחר, כחרדים למצוות דאמר רבי יוחנן ותיקין ידא חטא, היו גומרין אותה את ק"ש עם הנץ החמה. תניא נמי הכי ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך, ברכת גאולה- לתפלה לשמונה עשרה, ונמצא מתפלל תפילת העמידה ביום. אמר רבי זירא מאי קראה נלמד מפסוק "תהילים עב" (ה) "יִרְאוּךָ עַם שְׁמֵשׁ וְלִפְנֵי יְרֵחַ דוֹר דוֹרִים: העיד רבי יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים "כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל אותו היום כולו" ושואל אמר רבי זירא איני זה לא כך, והא אנא סמכי ואיתזקי הצמדתי ברכת גאל ישראל, לתפילה ובכל זאת ניוקתי, ושואל אמר ליה במאי איתזקת, במה ניוקת? ועונה דאמטיית אסא לבי מלכא, שהיה עליך להביא בשמים לבית הנסיך, ודוחה התם נמי מבעי לך למיהב, אגרא למחזי אפי מלכא, וזה אינו נוק - זכית לראות את פני הנסיך, דאמר רבי יוחנן "לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי עובדי כוכבים, שאם יזכה לימות המשיח, יבחין בין מלכי ישראל בגדולתם, למלכי עובדי כוכבים באפסותם. אמר ליה רבי אלעא לעולא, כי עיילת להתם, כאשר תגיע לארץ ישראל, שאיל בשלמא דרב ברונא אחי, במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא, ושמח הוא במצות. ומספר, זימנא חדא פעם אחת, סמך גאולה לתפלה, ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא, ולא חדל מלשמוח כל היום, ושואל, היכי מצי סמיך איך אפשר להצמיד "גאל ישראל" לתפילה? והא אמר רבי יוחנן בתחלה התפילה הוא אומר תהילים נא' (יז) אֲלֹנֵי שְׁפֹתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ: ולבסוף הוא אומר שם יט' (טו) יִהְיוּ לְרִצּוֹן אֲמָרֵי פִי וְהִגִּיזוּ לְבִי לִפְנֵיךָ יְהוָה צוּרֵי יְגוֹזְאֵלִי, ואם כך יש הפסק בין גאל ישראל לתפילה? ועונה אמר רבי אלעזר תהא הדבר אפשרי בתפלה של ערבית, וממשיך לשאול, קשה עוד יותר והא אמר רבי יוחנן "איזהו בן העולם הבא זהו הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית" ועונה אלא אמר רבי אלעזר תהא אולי בתפילת מנחה, שאין ברכות לפני בתפלת המנחה.. רב אשי אמר אפילו תימא אכולהו אפשר לאמר דברי ר' יוחנן על כל התפילות, וכיון דקבעוה רבנן פתחון פה בתפלה, כתפלה אריכתא דמיא, כחלק בלתי נפרד מן התפילה, ואין זה נחשב להפסק, דאי לא תימא הכי, שאם לא כן, ערבית היכי מצי סמיך. והא בעי למימר ברכה נוספת (רביעית) השכיבנו? אלא - כיון דתקינן רבנן השכיבנו

גמ' כיני כך עליך ללמוד המשנה, מתני בין תכלת שבה בציצית, ללבן שבה בחומי הציצית, ומה טעמון דרבנן, והסיבה של חכמים האומרים "שיכיר ביו תכלת ללבן שכתוב במדבר טו' (לט) וְהָיָה לְכֶם לְצִיצֵת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: ומפרש, מן הסמוך לו. ומ"ט דרבי אליעזר "וראיתם אותו" ומפרש כדי שיהא ניכר בין הצבועים. בין תכלת לכתתן. תני בשם ר"מ וראיתם אותה אין לא כתיב כאן אלא וראיתם אותו כתוב מגיד מלמד שכל המקיים מצות ציצית, כאילו מקבל פני שכינה" מגיד ומסביר איך אומר שהתכלת דומה לים, והים דומה לעשבים, ועשבים דומין לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, והכסא כבוד דומה לספיר, דכתיב יחזקאל י' (א) וְאַרְאֶה וְהָיָה אֵל הַרְקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הַפְּרָכִים כְּאֶבֶן סַפִּיר כְּמַרְאֵה דְמוֹת פְּסָא וְנָרְאָה עֲלֵיהֶם: אחרים אומרים, זמן קריאת שמע "וראיתם אותו" - כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו. רב חסדא אמר כהדא דאחרים מסביר ומרחיב, מה אנן קיימין איך מדובר?, אם

ברגיל אצלו אפילו רחוק כמה הרבה, חכים ליה הוא מכיר אותו, ואם בשאינו רגיל אפילו קרוב ליה לא חכים ליה, אינו מכירו, אלא כי אנן קיימין מדובר, באדם כזה ברגיל ושאינו רגיל "כהוא דאזיל ליה לאכסניא לבית מלון ואתא לקיצין כתייד הבא לבית מלון קבוע מדי קיץ, אית תניי תניי יש האומרים שזמן קריאת שמע משיכיר, בין זאב לכלב או בין חמור לערוד, חמור-בר ואית תניי תניי יש האומרים שהזמן, כדי שיהא רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו. הוא בעי מימר ועוד רצה לומר, מן דאמר בין זאב לכלב, בין חמור לערוד, כמן דאמר בין תכלת לכרתן. שניהם מדברים בשעה קצת יותר מאוחרת, ומאן דאמר כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו. כמאן דאמר בין תכלת ללבן מעט יותר מוקדם, אבל אמרו מצותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך, יצמיד ברכת, גאולה לתפילה לתפילת העמידה ונמצא מתפלל שמונה עשרה ביום. אמר רבי זעירא ואנא אמרית טעמא הדבר נלמד מן מה שנכתוב שבציצית: במדבר טו (לט) וְהָיָה לְכֶם לְצִיצִת וּדְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת פֶּלַע מִצּוֹת יְיָ וְנִשְׁמַחְתֶּם אִתָּם וְלֹא תִחַדּוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זֵוִים אַחֲרֵיהֶם: אמר מר עוקבא הוותיקין זהירים במצוות, היו משכימים וקוין אותה כדי שיסמכו לה תפילתן עם הנץ החמה.. תני אמר רבי יודה "מעשה" שהייתי מהלך בדרך אחרי רבי אלעזר בן עזריה ואחרי רבי עקיבה, והיו

כגאולה אריכתא דמיא, הכי נמי כך גם "ה' שפתי תפתח" כיון דקבעוה רבנן בתפלה, כתפלה אריכתא דמיא ושואל, נבדוק, מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי " משמע לבסוף, מתאים להגיד אחרי התפילה, ומשמע מעיקרא, ומתאים לפני התפילה, דבעינא למימר, מאי טעמא ולמה, תקנוהו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות לימרו מעיקרא יאמרו אותה בהתחלה? ועונה, אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, הואיל ולא אמרו דוד המלך אלא לאחר שמונה עשרה פרשיות פרקים בתהילים, בפרק התשע עשר לפיכך תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות.. ושואל ועושה חשבון, הני שמונה עשרה, תשע עשרה הויין? ועונה תהילים א' (א) אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים וּבְדַרְךָ חָטָאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשָׁב לְצִים לֹא יָשָׁב: ופרק ב' (א) לְמָה רָגַשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יִהְיֶה רִיק: חזא פרשה היא מהווים פרק אחד והוכחה, דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי "מאה ושלוש פרשיות אמר דוד, ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים" שנאמר פרק קד' (לה) יִתְּמוּ חָטָאִים מִן הָאָרֶץ וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינָם בְּרָכִי נִפְשִׁי אֶת יְהוָה הִלְלוּ יְהוָה: ושואל האם זה כתוב בפרק קג' הני מאה ושלוש? מאה וארבע הויין זה כתוב בפרק קד' אלא שמע מינה מכאן אתה למד כי "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חזא פרשה היא פרק אחד הם. דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה בראש הפרק "באשרי" וסיים בה "באשרי", לדוגמה, פתח באשרי דכתיב תהילים פרק א' "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" וסיים באשרי דכתיב סוף פרק ב' (יב) יִשְׁקוּ בַר פֶּן יֵאָנֹף וְתִאָבְדוּ דָרֶךְ פִּי יִבְעַר כְּמַעַט אָפוֹ אֲשֶׁרִי כָּל חוֹסֵי בּוֹ: ומספר הנהו בריוני דהוו בשבבותיה, אלימים בשכנות, דרבי מאיר והוו קא מצערו ליה טובא, הפריעו לו הרבה, הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עלויהו, התפלל, כי היכי דלימותו שימותו.. אמרה ליה ברוריא דביתהו אשתו מאי דעתך, אתה מרשה לעצמך להתפלל, משום דכתיב תהילים קד' (לה) יִתְּמוּ חָטָאִים מִן הָאָרֶץ וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינָם בְּרָכִי נִפְשִׁי אֶת יְהוָה הִלְלוּ יְהוָה מי כתיב, האם כתוב חוטאים? לא, "חטאים" כתיב ועוד שפיל לך קרא, לסיפיה דקרא "ורשעים עוד אינם" אלא כיון דיתמו חטאים - ורשעים עוד אינם. אלא בעי רחמי עלויהו דלהדרו תתפלל שיחזרו בתשובה ואו ורשעים עוד אינם, וכל עשה בעא רחמי עלויהו, וכך עשה התפלל, והדרו בתשובה: , כיון שעסקנו בברוריה אשת רבי מאיר לפנינו מעשה אחר,, אמר לה ההוא צדוקי לברוריא כתיב ישעיה נד' (א) רְנִי עֲקֵרָה לֹא יִלְדָה פִּצְחִי רְנָה וְצִהְלִי לֹא חָלָה פִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי בְּעוֹלָה אָמַר יְהוָה: ושאל הצדוקי משום דלא ילדה רני על מה תשמח, על שלא ילדה?, אמרה ליה שטיא ענתה לו, שוטה, שפיל, רד לסיפיה דקרא דכתיב "כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה'" אלא מאי איך אנו מפרשים "עקרה לא ילדה" רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם כותייכו כמותכם הצדוקים עוד מעשה בצדוקי, ("הצדוקים" כיתה יריבה ל"פרושים" חיו בסוף ימי הבית השני בערך מאו תקופת החשמונאים.) אמר ליה ההוא צדוקי לרבי אבהו כתיב תהילים ג' (א) מִן מוֹר לְדוֹד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבָשָׁלוֹם בְּנוֹ: וכתיב בפרק נו' (א) לְמִנְצַח אֵל תִּשְׁחַח לְדוֹד מִקְּתָם בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי שְׂאוֹל בְּמַעְרָה: ושאל הצדוקי, הי מעשה הוה ברישא, מה קדם? , מכדי וודאי מעשה שאול הוה ברישא,, אם כן היה צריך לכתוב ברישא אמר ליה ענה לו ר' אבהו, אתון דלא דרשיתון סמוכין, לימוד משמעויות מן הפסוקים לפני או אחרי הפסוק הנדון, קשיא לכו, אבל אנן דדרשינן סמוכים, לא קשיא לן. דאמר רבי יוחנן סמוכין שאפשר לדרוש מן התורה מנין? שנאמר תהילים קיא' (ח) סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֶמֶת

וְיִשָּׁר וְעוֹנָה לְצְדוּקִי, למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג (ח) "לא אירא מרבבות עם אשר סביב שחו עלי", שאם יאמר לך אדם, כלום יש עבד שמורד ברבו, אף אתה אמור לו **ענה לו**, כלום יש בן שמורד באביו, אלא הוה, **בכל זאת זה היה**, הכא נמי הוה, **כך גם ניצחון במלחמת גוג ומגוג אפשרית**, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב **משלי לא' (כו) פִּיקָה פִּתְחָה בְּחֻקָּהּ וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ**: כנגד מי אמר שלמה מקרא זה? לא אמרו אלא כנגד דוד אביו, שדר בחמשה עולמים ואמר שירה, **א' דר במעי בבטן**, אמו ואמר שירה, שנאמר **תהילים קנ"א (א) לְדוֹד בְּרָכִי נִפְשִׁי אֶת יְהוָה וְכָל קָרְבִי אֶת שֵׁם קְדֹשׁוֹ**: ב' יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ומזלות ואמר שירה שנאמר **שם (כ) בְּרָכּוֹ יְהוָה מְלַאֲכָיו גִּבְרֵי כַח עֲשִׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַע בְּקוֹל דְּבָרוֹ**: (כא) **בְּרָכּוֹ יְהוָה פֶּלַע צְבָאָיו מְשֻׁרְתָיו עֲשִׂי רְצוֹנוֹ**: ג' ינק משדי אמו ונסתכל בדדיה ואמר שירה שנאמר **שם (ב) בְּרָכִי נִפְשִׁי אֶת יְהוָה וְאֵל תִּשְׁפָּחֵי פֶלַע גְּמוּלָיו**: ושואל מאי כל גמוליו? **ועונה** אמר רבי אבהו שעשה לה **הקדוש ברוך הוא לאישה דדים במקום בינה על הלב**, ושואל טעמא מאי, ולמה?, **ועונה**, אמר (רבי) [רב] יהודה כדי שלא יסתכל **התינוק**, במקום ערוה. רב מתנא אמר כדי שלא יינק, ממקום הטנופת. ראה **דוד** במפלתן של רשעים ואמר שירה שנאמר **שם קד(לה) יִתְּמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וְיִרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בְּרָכִי נִפְשִׁי אֶת יְהוָה הִלְלוּ יְהוָה**: ה' נסתכל ביום המיתה, ואמר שירה שנאמר **שם (א) בְּרָכִי נִפְשִׁי אֶת יְהוָה, יְהוָה אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מְאֹד הוֹד וְהִדָּר לְבָשֶׁת**: ושואל, מאי משמע דעל יום המיתה נאמר? **ועונה** אמר רב רב שילא, מסיפא דעניינא דכתיב **שם בהמשך (נט) תִּסְתַּיֵּר פְּנֵיךָ יִפְהַלּוּ תִּסְף רוּחָם יִגְוְעוּ וְאֵל עִפְרָם יִשׁוּבוּן**: רב שימי בר עוקבא ואמרי לה מר עוקבא **בעצמו**, הוה שכיח קמיה, **מצוי אצל** דרבי שמעון בן פזי, והוה מסדר אגדתא **מארגן הספרייה** קמיה דרבי יהושע בן לוי, אמר ליה מאי דכתיב "ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו" אמר ליה, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם צר **מצייר**, צורה על גבי הכותל, ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעיים, והקדוש ברוך הוא אינו כן, צר צורה בתוך צורה, ומטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים, והיינו דאמרה חנה **בחפילתה שמואל א. ב' (ב) אֵין קְדוֹשׁ פִּיהוּהּ פִּי אֵין בְּלִתָּהּ וְאֵין צוּר פְּאַלְהֵינוּ**: ומפרש, מאי אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו. **ושואל** מאי כי אין בלתך? **ועונה** אמר רבי יהודה בר מנסיא אל תקרי "כי אין בלתך" אלא, אין לבלותך. שלא כמדת הקדוש ברוך הוא, מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, מעשה ידיו מבלין אותו,, **האדם מת ויצירתו קיימת**, והקדוש ברוך הוא, **קיים לעד**, מבלה מעשיו. אמר ליה אנא הכי קא אמינא לך, **ואני דורש אחרת**, הני "חמשה ברכי נפשי" כנגד מי אמרן דוד, לא אמרן אלא כנגד הקדוש ברוך הוא, וכנגד נשמה, מה הקדוש ברוך הוא מלא כל העולם, אף נשמה מלאה את כל הגוף. מה הקדוש ברוך הוא רואה ואינו נראה, אף נשמה רואה ואינה נראית. מה הקדוש ברוך הוא זן את כל העולם כלו. אף נשמה זנה את כל הגוף. מה הקדוש ברוך הוא טהור, אף נשמה טהורה. מה הקדוש ברוך הוא יושב **מוצנע** בחדרי חדרים, אף נשמה יושבת **מוצנעת** בחדרי חדרים. יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו **הנשמה** וישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו **להקב"ה**. אמר רב המנונא מאי דכתיב **קהלת ח' (א) מִי פֶּהֶחֶקְכֶם וּמִי יוֹדֵעַ פִּשְׁרָה דְּבָר חֲכָמַת אָדָם תְּאִיר פְּנֵיו וְעוֹן פְּנֵיו יִשְׁנָא**: מי כהקדוש ברוך הוא שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים, בין חזקיהו לישעיהו. חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי יבא ישעיהו אלי, דהכי אשכחן **כמו שמצאנו** באליהו דאזל לגבי אחאב, **גם אליהו הנביא הלך לאחאב המלך**, (שנאמר **מלאכים א.יח' (ב) וַיִּלְךְ אֵלֵיהֶוּ לְהַרְאוֹת אֵל אַחְאָב**

עסוקים במצות **בצרכי צבור**, והגיע עונת קרית שמע, והייתי סבור שמא נתייאשו מקרית שמע, נדחו **כי העוסק במצווה פטור מן המצווה**, וקריתי לבדי, ושניתי פרשת והיה **אם שמוע**, ואחר כך התחילו הם לקרות קריאת שמע, וכבר היתה החמה על ראשי ההרים: **במשנה** עד הנץ החמה: רבי זבדיה בריה דרבי יעקב בר זבדי אמר בשם רבי יונה כדי שתהא החמה מטפטפת **מטפטפת על ראשי ההרים**. **במשנה**: ר' יהושע אומר עד ג' שעות: רבי אידי ורב המנונא ורב אדא בר אחא אמרו בשם רב, הלכה כרבי יהושע בשוכת. רבי הונא אמר תרין אמוראין **דנו בדבר**, אחד אמר בשוכת אגיב ליה חבריה וכי יש הלכה בשוכת? **וענה** כך הוא הלכה כרבי יהושע בעצמו **לקום מוקדם**, לקרותה בעונתה **מעט לפני נץ החמה**. תמן תנינן **למדנו העוסק בענייניו הפרטיים והגיע זמן ק"ש** מפסיקין מענייניו לקרית שמע ואין חובה מפסיקין לתפילה. אמר רבי אחא **ההסבר** קרית שמע דבר תורה. ותפילה אינה דבר תורה. **אלא מדרבנן**, אמר רבי **אבא הסבר אחר**, ק"ש זמנה קבוע, ותפילה אין זמנה קבוע. אמר רבי יוסי **עוד הסבר**, ק"ש אינה צריכה כוונה, ותפילה צריכה כוונה **כי התפילה כוללת בקשות**, ותחינות, אמר רבי מנא קשייתה קומי שאלתי את רבי יוסי ואפילו תימר **גם אם תאמר**, קרית שמע אינה צריכה כוונה **לפחות**, שלשה פסוקים הראשונים צריכין

כוונה ועונה, מן גו דאינון צבחר היות ומדובר במועטים (בשלווה פסוקים) תמיד מיכוון, רבי יוחנן אמר בשם רבי שמעון בן יוחי כגון אנו שעוסקים בתלמוד תורה אפילו לקרית שמע אין אנו מפסיקין. אבל רבי יוחנן אמרה על גרמיה עצמו כגון אנו, שאין אנו עסוקים בתלמוד תורה כל היום, אפילו לתפלה אנו מפסיקין. דין כדעתיה ודין כדעתיה, וכל אחד לשיטתו, רבי יוחנן כדעתיה לשיטתו, דאמר רבי יוחנן "ולואי שיתפלל אדם כל היום, למה- שאין תפילה מפסדת" תמיד עוזרת, רבי שמעון בן יוחאי כדעתיה כשיטתו, דרשב"י אמר "אלו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאתיהיבת תורה לישראל" אילו הייתי בהר סיני בעת מתן תורה, הוינא מתבעי קומי רחמנא הייתי מבקש מלפניו יתברך, דיתברי לבר נשא תרין פומי שיברא לאדם שני פיות, האחד דהוי לעי עמל ולומד באוריתא, וחד דעבד ליה כל צורכיה. יותר מאוחר, חזר בו ואמר, ומה אין, עם פה אחד הוא. לית עלמא יכיל קאים ביה אי אפשר להתקיים, מן דילטוריא דיליה מן המלשינים, אילו הוו תרין על אחת כמה וכמה, א"ר יוסי קומי רבי ירמיה, אתיא דרבי יוחנן דרכו מתאימה לדרכו של כרבי חנינא בן עקביא, דתני שלמדנו כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה, ר' חנינא בן עקביא אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפילה, ולתפילין, ולשאר כל מצותיה של תורה

והרעב חזק בשמרון: לאומת זאת, ישעיהו אמר, ליתי חזקיהו גבאי, יבא חזקיהו המלך אלי, דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע, מלכים ב. ג"ו יורדו אליו (לאלישע) מלך ישראל", מה עשה הקדוש ברוך הוא, הביא יסורים חולי, על חזקיהו, ואמר לו לישעיהו, לך ובקר את החולה, שנאמר מלכים ב. כ"א) בַּיָּמִים הֵהֵם חָלָה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת וַיָּבֵא אֵלָיו יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּץ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו פֶּה אָמַר יְהוָה (צבאות) צו לְבִיתְךָ פִּי מֵת אָפָה וְלֹא תִחְיֶה: ומסביר מאי "כי מת אתה ולא תחיה" מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה לעולם הבא. אמר ליה מאי כולי האי, שאל חזקיהו וכל כך למה, אמר ליה, ענה לו ישעיהו, משום דלא עסקת בפריה ורביה, לא נשאת אישה ולא ילדת ילדים, אמר ליה הסביר את עצמו חזקיהו, משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי, יצאו ממני, בנין דלא מעלו בנים לא מהוגנים, אמר ליה בהדי כבשי דרחמנא, בנסתרות ה' למה לך?! מאי דמפקדת איבעי לך למעבד המצווה עליך עשה, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד והקב"ה יעשה כטוב בעיניו, אמר ליה השתא הב לי ברתך, אם כך, תן לי את בתך, אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מינאי בנין דמעלו, ואולי בזכות שנינו יולדו בנים מהוגנים, אמר ליה, אמר ישעיהו, כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה בן אמוץ כלה נבואתך וצא, איני מקבל נבואתך וצא ממני, שכך מקובלני מבית אבי אבא מבית דוד המלך, אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. אתמה נמי רבי יוחנן ורבי (אליעזר) [אלעזר] דאמרי תרוייהו "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר איוב יג' (טו) הֵן יִקְטְלֵנִי לֹא אֶלְוֹ \{אֶיִחַל אֶף דְּרַכִּי אֶל פְּנֵי אוֹכִיחַ: אמר רבי חנן אפילו בעל החלומות אומר לו לאדם, למחר הוא מת, אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר קהלת ה' (ו) פִּי כָּרַב תְּלֹמֹת וְהַקְּלִים וְדַכְרִים הַרְבֵּה פִּי אֶת הַאֲלֹהִים יָרָא: מיד נכתוב בישעיה לח' (ב) וַיִּסַּב חֲזַקְיָהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה: ומסביר, מאי קיר, אמר רבי שמעון בן לקיש התפלל מקירות לבו, שנאמר ירמיה ד' (ט) מַעֲי מַעֲי אַחֻלָּה \{אוּחִילָה\} קירות לְפִי הִקָּה לִּי לְבִי לֹא אֲחִירִישׁ פִּי קוֹל שׁוֹפָר שְׁמַעְתִּי \{שְׁמַעְתָּ\} וַפְּשִׁי תְרוּעַת מְלַחְמָה: רבי לוי אמר התפלל על עסקי הקיר אמר לפניו, " רבונו של עולם ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה, החיית את בנה, אבי אבא שלמה המלך, שחפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב, על אחת כמה וכמה. ישעיה לח' (ג) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי יְהוָה זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאֶמֶת וּבְלֵב שְׁלֵם וְהֵטוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי וַיִּבֶן חֲזַקְיָהוּ בְּכִי גְדוֹל: ושואל מאי "והטוב בעיניך עשיתי" אמר רב יהודה אמר רב שסמך ברכת גאולה לתפלה, רבי לוי אמר שגנו אסר לפרסם, ספר רפואות. תנו רבנן,; ששה דברים עשה חזקיהו המלך, על שלשה הודו לו, הסכימו איתו חכמים, ועל שלשה, לא הודו לו. ומפרט, על שלשה הודו לו גנו ספר רפואות, והודו לו. כתת נחש הנחשת, שעשה משה במדבר כא' (ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחֹשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּשְׁמְחֵהוּ עַל הַיָּסַ וְהָיָה אִם נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהָבִיט אֶל נְחֹשׁ הַנְּחֹשֶׁת וְחָי: והודו לו. גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו. ועל שלשה לא הודו לו סתם מי גיחון, ועשה תעלת השילוח לתוך החומה, ולא הודו לו, קצץ דלתות היכל ושגרם שלחם כאתנן למלך אשור, ולא הודו לו. עבר ניסן בניסן ביום ראש חודש ניסן הוסיף חודש נוסף (אדר ב') ולא הודו לו, ושואל, ומי לית ליה לחזקיהו, לא ידע הפסוק שמות יב' (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשִׁי חֳדָשִׁים וְרֵאשִׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ודורשים חז"ל זה ניסן, ואין אחר ניסן. אלא טעה חזקיה באמרתו בדשמואל. דאמר שמואל "אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר" הואיל וראוי לקובעו ניסן. סבר חזקיהו הואיל וראוי לא אמרינן: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל

כותבי תפילין וס"ת, נחשבים כלומדי תורה, ובכל זאת מחייבים אותם להפסיק לצורך תפילה - כר' יוחנן, ושואל ולא מודה רשב"י שמפסיקין מלימוד תורה, לעשות סוכה ולעשות לולב? ולית ליה לרשב"י הלמד על מנת לעשות! ולא הלמד שלא לעשות שאמרו "שהלמד שלא לעשות, נוח לו שלא נברא" וא"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו מוטב אילו נהפכה שילייתו על פניו, ולא יצא לאוויר לעולם. ושואל אם כן מדוע לר' שמעון אין להפסיק לק"ש מלימודו?, ועונה, טעמיה דרשב"י, זה שינון, לימוד וזה שינון, דברים ו (ז) וְשִׁנְתָם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ: לימוד, ואין מבטל שינון מפני שינון. ושואל, והא תנינן הקורא מכאן ואילך לא הפסיד ונראה מכך שזה עדיף, כאדם שהוא קורא בתורה. משמע הא בעונתה חביבה מד"ת? ואילו לר' שמעון היא היא. זה כזה אין הבדל. ועונה א"ר יודן רשב"י ע"י שהיה תדיר בד"ת לפיכך קריאת שמע אינה חביבה יותר מד"ת. אמר רבי אבא מרי לא תנינן תואם למה שלמדנו, אלא "כאדם שהוא קורא בתורה" זה לאחר הזמן הא בעונתה כמשנה, כתורה שבעל פה, היא. רשב"י כדעתיה כשיטתו, דרשב"י אמר העוסק במקרא תורה שבכתב, מידה ואינה מידה טוב אבל לא הכי טוב, ורבנן עבדי מקרא - כמשנה שווים בערכם

התולה בבקשה ותפילה, בזכות עצמו, תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים, תולין לו בזכות עצמו. משה רבנו תלה בזכות אחרים שנאמר. שמות לב'ניג) זְכוּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וּתְדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבָּה אֶת זִרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵתָּן לְזִרְעֶכֶם וְנָחְלוּ לְעַלְמִם: תלו לו בזכות עצמו, שנאמר תהילים קו' (כג) וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לֹוֹלֵי מִשָּׁה בְחִירוֹ עָמַד בְּפָרְץ לְפָנָיו לְהַשִּׁיב חֲמַתּוֹ מִהַשְׁחִית: ואילו חזקיהו תלה בזכות עצמו דכתיב "זכר נא את אשר התהלכתי לפניך" תלו לו בזכות אחרים שנאמר מלכים ב. יט' (נד) וַגִּנּוּתִי אֶל הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָה לְמַעַנִי וּלְמַעַן דָּוָד עֲבָדֶי: והיינו תואם, דרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב מלכים ב.ד' (יז) הִנֵּה לְשָׁלוֹם מֵר לִי מֵר וְאַתָּה חֲשַׁקְתָּ נַפְשִׁי מִשָּׁחַת בְּלִי כִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרַי גִּוְךָ כָּל חֲטָאִי: אפילו בשעה ששיגר שלח לו הקדוש ברוך הוא שלום מר הוא לו. מלכים ב.ד' (י) נַעֲשֶׂה נָא עֲלֵיִת קִיר קִטְנָה וְנָעִים לֹו שֵׁם מִטָּה וְשִׁלְחָן וְכִסֵּא וּמִנּוּחָה וְהָיָה בְּבֵאוֹ אֵלֵינוּ יִסּוֹר שָׁמָּה: רב ושמואל חולקים אחד אמר עלייה פרועה ללא כיסוי תקרה, היתה העליה, וקירוה, וחד אמר אכסדרה מרפסת, גדולה היתה, וחלקוה לשנים. ומברר, בשלמא מסתדר, למאן דאמר אכסדרה, היינו דכתיב קיר, לחלוקה, אלא למאן דאמר עלייה מאי קיר? ועונה, שקירוה, עשו לה תקרה, ושואל בשלמא מתאים, למאן דאמר עלייה. היינו דכתיב "עליית" אלא למאן דאמר אכסדרה, מאי עליית? ועונה, מעולה שבבתים. "ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה" אמר אביי ואיתימא רבי יצחק, הרוצה להנות מאחרים, רשאי, יהנה כאלישע, ושאינו רוצה להנות אל יהנה, כשמואל הרמתי, שנאמר שמואל א.ז' (טז) וְהִלָּךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל וְהִגְלָל וְהִמְצָפָה וְשִׁפְטָ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה: (יז) וּתְשַׁבְּתוּ הָרְמָתָה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שִׁפְטָ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: ואמר רבי יוחנן שכל מקום שהלך שם ביתו עמו, לקח שמואל איתו את כל צרכיו ואוהלו, חוזרים לשונמית, מלכים ב.ד' (ט) וַתֹּאמֶר אֶל אִישָׁהּ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תְּמִיד: אמר רבי יוסי ברבי חנינא מכאן נלמד, שהאשה מכרת בטיבם באורחין, יותר מן האיש. "קדוש הוא" ושואל מנא ידעה? ועונה, רב ושמואל חד אמר: שלא ראתה זכוב עובר על שולחנו. וחד אמר, סדין של פשתן הציעה על מטתו, ולא ראתה קרי עליו. "קדוש הוא" אמר רבי יוסי ברבי חנינא הוא קדוש, ומשרתו אינו קדוש, (שנאמר) שם (כז) וַתָּבֵא אֵל אִישׁ אֱלֹהִים אֶל הָהָר וַתַּחֲזֹק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גִּיחָזִי לְהִדְפָּה וַיֹּאמֶר אִישׁ אֱלֹהִים הֲרַפָּה לָהּ כִּי נִפְשָׁה מְרָה לָהּ וַיהוָה הֶעֱלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: אמר רבי יוסי ברבי חנינא שאחזה בהוד יפיה, מישיש אבריה היפים, "עובר עלינו תמיד" אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, "כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין" קרבן עולה יומי בבוקר ובערב, ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב "אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל" שנאמר תהילים קל"א (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קְרָאתִיךָ יְהוָה: תניא נמי הכי "לא יעמוד אדם לא על גבי כסא, ולא על גבי שרפרף, ולא במקום גבוה, ויתפלל. אלא במקום נמוך ויתפלל" לפי שאין גבהות, שחצנות, לפני המקום, שנאמר "ממעמקים קראתיך ה'" וכתוב שם קב' (א) תְּפִלָּה לְעַנִּי כִּי יַעֲטֹף וּלְפָנַי יְהוָה יִשְׁפֹּף שִׁיחוֹ: כעני ולא בגבהות לב, ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב המתפלל צריך שיכוין שיישר את רגליו, שנאמר יחזקאל א' (ז) וַרְגְלֵיכֶם רְגֹל יִשְׂרָאֵל וְכַף וְרַגְלֵיכֶם כְּכַף רְגֹל עֹנָל וְנֹצְצִים כְּעֵין נֹחַשׁת קָלִל: (ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן) ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב מאי

דכתיב ויקרא יט' (כו) לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעונו: לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. (איכא ויש דאמרי) אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב "כל האוכל ושותה, ואחר כך מתפלל, עליו הכתוב אומר מלאכים א. יד' (ט) ותרע לעשות מפל אַנְשׁוֹ הָיוּ לְפָנֶיךָ וְחַלְפָהּ וְחַנְעָה לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם וּמִסְכּוֹת לְהַכְעִיסֵנִי וְאֵתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרַי גִּנָּה: דורש ר' אליעזר בן יעקב, אל תקרי "גויך" אלא גאיך, אמר הקדוש ברוך הוא לאחר שנתגאה זה, קבל עליו מלכות שמים? במשנה: רבי יהושע אומר קורא שמע, עד שלש שעות, אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יהושע, הקורא מכאן ואילך לא הפסיד. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ובלבד שלא יאמר ברכת יוצר אור. ושואל מיתבי הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה, אבל מברך הוא שתיים לפניה ואחת לאחריה ורואים שכן יכול לברך, ועונה, תיובתא דרב חסדא תיובתא איכא דאמרי, ויש אומרים בדרך הפוכה, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מאי לא הפסיד, שלא הפסיד ברכות. תניא נמי הכי: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם שקורא בתורה, אבל מברך הוא שתיים לפניה ואחת לאחריה. אמר רבי מני גדול הקורא קריאת שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה, מדקתני, וניתן ללמוד מ- הקורא מכאן ואילך לא הפסיד ודומה, כאדם הקורא בתורה מכלל, מכאן דקורא בעונתה עדיף

משנה ג' הלכה ג'

בית שמאי אומרים, בפערב, קריאת שמע, פל אדם שטו דומה לשכיבה, ויקר(א)ו, ובב{ו} קר יעמדו, שפאמר (דברים ו) ובשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים, פל אדם קור{ו} א פדרכו{ו}, לנא שינוי תנוחה, שפאמר (שם) בשבתך בביתך ובלקחך בדרך וגם בהליכה, אם פו, למה נאמר ובשכבך ובקומך, {אלא} בפשעה בזמן, שפגי אדם שוכבים{ו}, ובפשעה שפגי אדם עומדים. אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות, לא המשכתי ללכת אלא נטיתי, פדברי בית שמאי, וספנתי בעצמי את עצמי, מפגי הלסטים. אמרו לו, פדי ראוי היית לחוב בפעמך, שפברת על דברי בית הלל, האומרים, ממשיך כדרכו,:

ירושלמי ברכות ח:

בבלי ברכות יא.
גמרא שואל בשלמא יפה מאוד בית הלל קא מפרשי מסבירים, טעמייהו וטעמא נימוקיהם ונימוקי דבית שמאי, אלא בית שמאי מאי טעמא למה לא אמרי כבית הלל? ועונה, אמרי לך יענו בית שמאי, אם כן נימא קרא, היה צריך לכתוב בתורה, בבקר ובערב. מאי וכתוב "בשכבך ובקומך" מלמד בשעת שכיבה צריך, שכיבה ממש, ובשעת קימה צריך, קימה ממש, ושואל, ובית שמאי האי "ובלכתך בדרך" גם כן כתוב, מאי עביד להו ומה דורשים מזה? ועונה ההוא מבעי להו לכדתניא, בשבתך בביתך, פרט לעוסק במצוה, ובלכתך בדרך, פרט לחתן, שטרדת מחשבת המצווה, מפריעה לו. מכאן אמרו "הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב". ושואל מאי משמע האם משתמע מבלכתך כי זה רק הליכה פרטית? ועונה אמר רב פפא כי כמו, "דרך", מה דרך רשות אף כל הליכה רשות חייב בקריאת שמע, ושואל, מי לא עסקינן דקא אזיל לדבר מצוה הליכה יכולה להיחשב גם לפרטית וגם לדבר מצווה, ואפילו הכי נגיד, אמר רחמנא הרחמן, בורא העולם, לקרי? ועונה אם כן לכתוב רחמנא בשבת ובלכת מאי ולמה

גמ' שואל הא דב"ה בדברי בית הלל מקיימים תרין קריין תומכים שני פסוקים, אבל מה מקיימין ילמדו דב"ש מבשבתך בביתך, ובלכתך בדרך? ועונה, "בשבתך בביתך" נלמד, פרט לעוסקים במצות, ופטורים מן המצוות, "ובלכתך בדרך" נלמד, פרט לחתן. ותני מעשה נוסף בהמשך למעשה בר' טרפון, בראב"ע ור' ישמעאל שהיו שרויין במקום אחד, באותו מצב, והוה ראב"ע מוטה, ור' ישמעאל זקוף, הגיע זמן ק"ש נזקף ראב"ע כב"ש, והטה רבי ישמעאל. אמר ראב"ע לר' ישמעאל דומה הדבר, אומר לאחד מן השוק מה לך כמה יפה, זקנך מגודל, והוא אומר, יהיה כנגד המשחיתים! יגוז, כך גם אתה עושה להכעיס אני שהייתי מוטה נזקפתי, ואתה שהיית זקוף למה הטיית? ועונה א"ל ר' ישמעאל, אתה נזקפת, ועשית, כדברי ב"ש, ואני הטייתי כדברי ב"ה. ועוד מסביר, דבר אחר שלא יראוני התלמידים ויעשו הלכה קבע כדברי ב"ש בעוד ההלכה כב"ה. חברייהא החבורה אמרה, בשם ר' יוחנן דודים

קרוניים, דברי סופרים לד"ת לדברי תורה, וחביבים
אהובים דברי חכמים כד"ת, ולומד משיר השירים ז' (י)
וְחָפֵץ כְּיָיִן הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוּדֵי לְמִישָׁרִים דוֹכֵב שְׁפָתַי
יְשָׁנִים: שמעון בר ווה בשם ר' יוחנן אומר, דודים דברי
סופרים לד"ת וחביבים יותר מד"ת נאמר שם א' (ב)
יִשְׁקָנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ פִּי טוֹבִים לְדָוִד מֵיָיִן: ר' אבא בר
כהן אמר בשם ר' יודה בן פזי, תדע נוכיח לך שחביבים
דברי סופרים מד"ת, שהרי ר"ט אלו אילו לא קרא
קריאת שמע בבוקר, לא היה עובר אלא בעשה, וע"י
ועכשיו, שעבר על דברי ב"ה נתחייב מיתה. ע"ש על
שנאמר בקהלת י' (ח) חִפְרָה גוֹמֵץ בּוֹ יִפּוֹל וּפְרִץ גֹּדֶר
יִשְׁכַּנּוּ נְחָשׁ: תני רבי ישמעאל דברי תורה יש בהן איסור
כגון בשר נבילה, ויש בהן היתר כגון בשר שחוט, יש
בהן קולין איסורי עשה, ויש בהן חומרים כמו שבת
ועריות, אבל דברי סופרים כולן חמורין הן. תדע
והוכחה לך שהוא כן, דתנינן תמן: האומר אין תפילין
לעבור על ד"ת פטור, אבל, חמש טוטפות להוסיף על
דברי סופרים חייב. רבי חנניה בריה דרב אדא אמר
בשם רבי תנחום בי ר' חייא: חמורים דברי זקנים
התנאים מוסרי המשנה, מדברי נביאים. דכתיב מינה
ב' (ו) אֵל תִּטְּפוּ וְיִטְּפוּן לֹא יִטְּפוּ לְאַלְהָהּ לֹא יִסַּג פְּלִמּוֹת:
ובהמשך וכתיב שם, (יא) לֹא אֵישׁ הִלֵּךְ רוּחַ וְנִשְׁקָר כִּזְב
אִשָּׁף לָךְ לִיָּן וְלִשְׁכַּר וְהָיָה מִטִּיף הָעַם הַזֶּה: הנביא
מצווה לא להטיף מוסר, ואילו לחכמים נאמר אטיף לך.
וממשיך בנושא, נביא וזקן למי הן דומין? למלך
ששולח בשני פלמטרין שרים שלו למדינה, על אחד מהן
כתב, אם אינו מראה לכם חותם שלי וסמנטירין,
סימנים וכתב הרשאה נוטריוני שלי, אל תאמינו לו. ועל
אחד מהן כתב אע"פ שאינו מראה לכם חותם שלי
האמינוהו בלא חותם ובלא סמנטירין. כך בנביא כתיב
דברים יג' (ב) פִּי יָקוּם בְּקִרְבָּךְ נְבִיא או חֵלֶם חֵלֶם וְנָתַן
אֵלֶיךָ אוֹת או מוֹפֵת: ברם הכא לגבי חכמים כתוב שם יז'
(יא) עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ וְעַל הַמְּשֻׁפֵּט אֲשֶׁר יֵאמְרוּ
לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יֵגִידוּ לָךְ יָמִין
וּשְׂמָאל: הדא דתימא, כל האמור שיש לנהוג ע"פ בית
הלל בקריאת שמע, משיצאת בת קול ואמרה הלכה
כבית הלל, אבל עד שלא יצאת בת קול, כל הרוצה
להחמיר על עצמו לנהוג כחומרי בית שמאי וכחומרי
ב"ה אבל על זה נאמר קהלת ב' (יד) הֶחֱכֵם עֵינָיו בְּרֵאשׁוֹ
וְהִפְסִיל בְּחוֹשֶׁף הוֹלֵךְ וְיִדְעֵתִי גַם אֲנִי שְׂמֻקְרָה אֶחָד יִקְרָה

כתב, בשבתך ובלכתך ומפרש, בשבת דידך בשבתך
הפרטית ובלכת דידך האישיית הוא אז דמחייבת הא
אבל דמצוה פטירת. ושואל אי הכי אפילו כונס את
האלמנה נמי, יהיה פטור, גם זו מצווה, ועונה האי
הנושא בתולה, טריד, והאי והנושא אלמנה, לא
טריד. ושואל אי אם קנה המידה משום טרדא,
אפילו טבעה ספינתו בים נמי יהיה פטור, וכי תימא
ואולי תאמר, הכי נמי כך הדברים, אלמה אם כן
למה, אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, אבל שמת
לו מת, "חייב בכל המצות האמורות בתורה, חוץ מן
התפילין" שהרי נאמר בהם פאר שהתפילין נקראים
פאר וזה לא מתאים לאבל שנאמר יחזקאל כד' (יז)
הָאֵנֶק דִּם מְחִים אָבֵל לֹא תַעֲשֶׂה פְּאָרְךָ חֲבוּשׁ עֲלֶיךָ
וְנִעְלֶיךָ תְּשִׂים בְּרִגְלֶיךָ וְלֹא תַעֲטֶה עַל שִׁפְסָם וְלֶחֶם
אֲנָשִׁים לֹא תֹאכַל: ואיך פטור חתן מקריאת שמע?
ועונה התם טריד טרדא דמצוה, הכא שספינתו
טובעת טריד טרדא דרשות, ושואל ובית שמאי?
ועונה, ההוא מבעי להו פרט לשלוחי מצוה, ובית
הלל אמרי ממילא, מתוך הדברים, שמע מינה
דאפילו בדרך נמי קרי: תנו רבנן בית הלל אומרים
עומדין וקורין, יושבין וקורין, ומטין וקורין, הולכין
בדרך וקורין, עושין במלאכתן וקורין, ומספר,
ומעשה ברבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה שהיו
מסובין בערב, במקום אחד, והיה רבי ישמעאל מוטה,
ורבי אלעזר בן עזריה זקוף, כיון שהגיע זמן קריאת
שמע, הטה רבי אלעזר מזקיפות לשכיבה, וזקף רבי
ישמעאל. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לרבי
ישמעאל, ישמעאל אחי, אמשול לך משל למה הדבר
דומה. משל לאחד שאומרים לו זקנך מגודל ויפה,
אמר להם יהיה כנגד המשחיתים, אף כך אתה, כל זמן
שאני זקוף, אתה מוטה, עכשיו כשאני הטה, אתה
זקפת? אמר לו: אני עשיתי כדברי בית הלל, ואתה
עשית כדברי בית שמאי, ולא עוד, אלא שמא יראו
התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. ושואל מאי ולא
עוד, למה הוסיף ולא עז, וכי תימא בית הלל נמי
אית להו מטין, הרי הם אומרים שאפשר לקרא בכל
מצב, הני מילי זה מותר רק, דמטה ואתא מעיקרא
היה במצב שכיבה אבל הכא כיון דעד השתא הוית
זקוף, והשתא מוטה, אמרי התלמידים, שמע מינה
ששנינו כבית שמאי, סבירא להו גם כמוהם, שמא
יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. תני רב
יחזקאל, עשה כדברי בית שמאי עשה, כדברי בית
הלל עשה, רב יוסף אמר עשה כדברי בית שמאי, לא
עשה ולא כלום, דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה,
ושלחנו בתוך הבית, ואין מקום לשולחן בסוכה, בית
שמאי פוסלין את הסוכה, ובית הלל מכשירין, אמרו

אָת פְּלֶם: הנוהג, כקולי אילו ואילו ב"ש וב"ה, נקרא רשע. אלא נהג אי כקולי דדין וגם, וכחומרי דדין, אי כקולי דדין וכחומרי דדין הדא דתימא, וכל זה אמור, עד שלא יצאת בת קול, אבל משיצאת בת קול, לעולם הלכה כדברי בית הלל וכל העובר על דברי בית הלל חייב מיתה. תני למדנו יצאת בת קול ואמרה, אלו ואלו גם דברי ב"ש וגם דברי ב"ה, דברי אלהים חיים, אבל הלכה כדברי בית הלל. ושואל, איכן היכן יצאה בת קול? רבי ביבי אמר בשם רבי יוחנן כשישבו הסנהדרין, אחרי חורבן הבית, ביבנה יצאה בתת קול

להם בית הלל לבית שמאי, מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, מצאוהו שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו כלום, ולא מחו בידו, אמרו להם הזקנים, משם ראייה? אף הם אמרו לו הם כן אמרו לו, אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימך. רב נחמן בר יצחק אמר, עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה, דתנן במשנה, אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים, אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל.

משנה ד' הלכה ד'

ד) בַּשָּׁחַר, בתפילת שחרית, מְבָרֵךְ שְׁמַיִם לְפָנֶיהָ, בְּרַכַּת יוֹצֵר אוֹר וּבְרַכַּת אֱהָבָה רַבָּה, וְאַחַת "אֵמֶת וַיִּצְיַב" לְאַחֲרֶיהָ, לְאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע, וּבְעֶרְב, שְׁמַיִם לְפָנֶיהָ וְשְׁמַיִם לְאַחֲרֶיהָ, אֵמֶת-וְאֵמוּנָה וְהַשְׁכִּיבֵנוּ, אַחַת בְּרַכָּה אֲרָכָה וְאַחַת בְּרַכָּה קְצָרָה. מְקוֹם שְׁאֲמָרוּ לְהַאֲרִיךְ, לַפְתוּחַ בְּבוּרוֹ וְלִסְיִים בְּבוּרוֹ, אֵינּוּ רְשָׁאֵי לְקַצֵּר וְלִסְיִים בְּבוּרוֹ, לְקַצֵּר, רַק לִסְיִים בְּבוּרוֹ, אֵינּוּ רְשָׁאֵי לְהַאֲרִיךְ, וְאִם אָמְרוּ חֲכָמִים לְחַתֵּם, לִסְיִים עִם בְּרוּךְ אֵינּוּ רְשָׁאֵי שְׁלֵא לְחַתֵּם. אָמְרוּ וְשְׁלֵא לְחַתֵּם, אֵינּוּ רְשָׁאֵי לְחַתֵּם:

ירושלמי ברכות ט.

גמ' ר' סימון אמר בשם ר' שמואל בר נחמן על שם הכתוב ביהושע א' (ח) לא ימוש סֵפֶר התורה הזה מפיה וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַפְּתוּב בּוּ פִי אֶז תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ וְאֶז תִּשְׁפִּיל: ומלמד שתהא הגיות היום והלילה שוין ולכן מוסיפים את הברכות גם ביום וגם בלילה, רבי יוסי בר אבין אמר בשם רבי יהושע בן לוי ע"ש הפסוק בתהילים קיט' (קסד) שְׁבַע בְּיוֹם הַלְלִיתִיךָ עַל מְשַׁפְּטֵי צִדְקָךָ: ולכן אומרים שבע ברכות שלוש בבוקר וארבע בערב. ר' נחמן אמר בשם רבי מנא "כל המקיים שבע ביום הללתיך" כאלו קיים "והגית בו יומם ולילה" ושואל מפני מה קורין שתי פרשיות הללו שמע והיה אם שמוע, בכל יום. ועונה רבי לוי ורבי סימון אמרו דברים רבי סימון אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקימה. רבי לוי אמר מפני שעשרת הדברות דברים ח'ו' אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: (ז) לא יְהִי לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי: (ח) לא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל כָּל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מַפְעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לָאָרֶץ: (ט) לא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם פִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קִנָּא פִקֵּד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים וְעַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים לְשׁוֹאֵי: (י) וְעֵשֶׂה חֶסֶד לְאֵלְפִים לְאֱהָבִי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי \{ מִצְוֹתַי \}: (יא) לא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹאֵי כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוֹאֵי: (יב) שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: (יג) שְׁמַע יְמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתְּךָ: (יד) וְיוֹם הַשַּׁבָּעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלַאכְתְּךָ אִתָּה וּבִנְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׁוֹרְךָ וְחֹמֶרְךָ וְכָל בְּהֵמַתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כַּמוֹךָ: (טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עַבְדְּהָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה עַל פְּנֵי צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: (טז) כִּבֵּד אֶת

בבלי ברכות יא.

גמרא, מאי מברך? בברכות השחר הראשונות אמר ר' יעקב א"ר אושעיא "יוצר אור ובורא חשך" ושואל לימא יגיד יוצר אור ובורא נוגה, ועונה כדכתיב קאמרינן אומרים נכתוב ישעיה מה' (ז) יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרָא חֲשָׁךְ עֲשֵׂה שְׁלוֹם וּבוֹרָא רַע אֲנִי יְהוָה עֲשֵׂה כָּל אֵלֶּה: ושואל אלא מעתה אם כן אתה עונה לי "עשה שלום ובורא רע" מי קא אמרינן כדכתיב? האם גם כן אומרים נכתוב? ועונה אלא כתיב רע, וקרינן הכל לישנא מעליא שפה מעולה ויפה, ושואל הכא נמי לימא "נוגה" לישנא מעליא שפה יפה, ועונה אלא אמר רבא אומרים יוצר אור ובורא חושך כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום. ושואל בשלמא יפה, נכון, מדת לילה ביום מזכירים כדאמרינן "יוצר אור ובורא חשך" אלא מדת יום בלילה היכי משכחת לה היכן מזכירים? ועונה אמר אביי "גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור" בברכה הראשונה של תפילת ערבית ושואל ואידך מאי היא ומה הברכה השנייה בבוקר? ועונה, אמר רב יהודה אמר שמואל "אהבה רבה" וכן אורי ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה "אהבה רבה". תניא נמי הכי אין אומרים "אהבת עולם" אלא "אהבה רבה", ורבנן אמרי "אהבת עולם", וכן הוא אומר ידמיה לא' (ב) מְרַחֵק יְהוָה נְרָאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֶהְבֶּתִּיךָ עַל פְּנֵי מְשַׁכְּתִיךָ חסד: אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לפני זמן קריאת שמע, לשנות ללמוד תורה עד שלא קרא קריאת שמע, צריך לברך, ברוך נותן התורה משקרא קריאת שמע, אינו צריך לברך, שכבר

אָבִיךָ וְאֵת אִמְךָ כְּאִשֶּׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יְמֶיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב לְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: (יז) לֹא תִרְצַח וְלֹא תִנְאַף וְלֹא תִגְנוֹב וְלֹא תִעֲנֶה בְרֵעֶךָ עַד שְׂוֹא: (יח) וְלֹא תִחַמֵּד אִשְׁתִּי וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ עִדְוָה וְעִבְדוֹ וְאִמָּתוֹ שׂוֹרוֹ וְחִמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: כְּלוּלִין בְּהֵן, וּמִסְבִּיר, "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" מִרְמוֹ שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ. "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אַחֵרִים עַל פְּנֵי" מִרְמוֹ ה' אַחַד. "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא" מִרְמוֹ וְאֶהְבֵּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. וּמִרְחִיב מֵאֵן דְּרַחֲמִים מִלְכָּא הָאוֹהֵב, לֹא מִשְׁתַּבֵּעַ בְּשִׁמְיָהּ וּמִשְׁקַר לֹא יִשְׁבַע בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ לְשִׁקְרָה, "זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" מִרְמוֹ בְּפִרְשַׁת צִיצִית בַּמִּדְבָּר טו' (מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. רַבִּי אוֹמֵר זֹו מִצְוֹת שַׁבָּת, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, דְּכַתִּיב נַחֲמִיָּה ט' (יד) וְאֵת שַׁבָּת קְדֹשָׁה הוֹדַעְתָּ לָהֶם וּמִצְוֹת וְחֻקִּים וְתוֹרָה צִוִּיתָ לָהֶם בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדְּךָ: לְהוֹדִיעֶךָ, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה. "כִּבַּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ" מִרְמוֹ לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְּנִיכֶם. "לֹא תִרְצַח" מִרְמוֹ וְאֶבְדַתֶּם מְהֵרָה, וּמִסְבִּיר מֵאֵן דְּקִטִּיל מִתְקַטִּיל הַהוֹרֵג וְהוֹרֵג, "לֹא תִנְאַף" מִרְמוֹ בְּפִרְשַׁת וַיֹּאמֶר "לֹא תִתּוֹרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם" א"ר לוי "לִיבָא וְעֵינָא תְרִין סְרוּרִין דְּחִטָּאָה" הַלֵּב וְהַעֵינַיִם שְׁנֵי סְרוּרֵי הַחִטָּא, דְּכַתִּיב מִשְׁלֵי כַג' (כז) תִּנְהַ בְּנֵי לְבָבָה לִי וְעֵינֵיךָ דְרָכֵי תִרְצֶנָה \ {תִּצְרְנָה\}: (כז) כִּי שׂוֹחָה עִמָּךָ זֹוּנָה וְכֹאֵר צָרָה נִכְרְיָה: אִמֵּר הַקַּב"ה אִי יִהְבֵּת אִם נִתַּת, לִי לְבָבְךָ וְעֵינֶיךָ, אֲנִי יָדַע דָּאת לִי, שְׂאֵתָה שְׁלִי, עוֹבֵד הַשֵּׁם, "לֹא תִגְנוֹב" מִרְמוֹ וְאִסְפַּת דְּגַגְךָ - וְלֹא דִגְנוּ שֶׁל חֲבִירְךָ. "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֶךָ עַד שְׁקֵר" מִרְמוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְכַתִּיב וְה' אֱלֹהִים אִמַּת מֵהוּ אִמַּת אִמֵּר רַבִּי אַבּוֹן שֶׁהוּא אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם תָּמִיד. אִמֵּר רַבִּי לוי: אִמֵּר הַקַּב"ה אִם הֵעֵדַת לְחֲבִירְךָ עֵדוֹת שְׁקֵר, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֶיךָ כְּאִלוֹ הֵעֵדַת עֲלַי, שְׁלֹא בְרַאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ. "לֹא תִחַמֵּד בֵּית רֵעֶךָ" מִרְמוֹ "וְכַתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ" בֵּיתְךָ וְלֹא בֵּית חֲבִירְךָ: תִּמְן תִּנְיָן לְמַדּוֹ בְּעִבּוּדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּבוֹקֵר, "אִמֵּר לָהֶם הַמְמוֹנָה בְּרַכּוּ בְרַכָּה אַחַת" וְהֵן בִּירְכוּ. וְשׂוֹאֵל, מַה בִּירְכוּ? וְעוֹנָה רַב מִתְנָא אִמֵּר בְּשֵׁם שְׂמוּאֵל, זֹו בְּרַכַּת תּוֹרָה, בְּרַכַּת אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹנוּ. וְקִרְאוּ עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים, שִׁמְעֵי, וְהִיא אִם שְׂמוּעֵי, וַיֹּאמֶר. רַבִּי אַמִּי אִמֵּר בְּשֵׁם ר"ל, זֹאת אוֹמַרְתָּ, שְׁקִירָא קִרְיַת שִׁמְעֵי שְׁאִין הַבְּרַכּוֹת מֵעַכְבּוֹת. וְדוּחָה, אִמֵּר ר' אַבָּא אִין מֵן הַדָּא לִית אֶת ש"מ כְּלוּם, מִכָּאֵן אִין הוֹכַחָה, שֶׁעֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים הֵן הֵן גּוֹפָה שֶׁל שִׁמְעֵי, וְלֹא מִמַּשׁ קִרְאוּ שִׁמְעֵי, דְּרַב מִתְנָא וּר' שְׂמוּאֵל בְּרַחֲמֵי תְרוּוִיָּהוּן אִמֵּרִי "בְּדִין הִיא שִׁיְהִי קוֹרִין עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים בְּכָל יוֹם" וּמִפְּנֵי מַה אִין קוֹרִין אוֹתָן? מִפְּנֵי טַעֲנוֹת הַמִּינִין, שְׁלֹא יִהְיֶה אוֹמְרִים אִלוֹ לְבָדֵן נִיתְנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. ר' שְׂמוּאֵל בְּרַחֲמֵי אִמֵּר בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַחֲמֵי זְכוּדָא בְּדִין רַאֲוִי הִיא שִׁיְהִי קוֹרִין פִּרְשַׁת בִּלְקָ וּבִלְעָם בְּכָל יוֹם, וּמִפְּנֵי מַה אִין

נִפְטָר בְּבִרְכַת "בְּאֵהְבָה רַבָּה" אִמֵּר רַב הוֹנָא לְמִקְרָא לְלִימוּד תַּנ"ךְ צִרִיךְ לְבִרְכָה, וְלִמְדַרְשׁ סְפָרָא וּסְפָרֵי אִינוּ צִרִיךְ לְבִרְכָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אִמֵּר, לְמִקְרָא וְלִמְדַרְשׁ צִרִיךְ לְבִרְכָה, לְמִשְׁנָה אִינוּ צִרִיךְ לְבִרְכָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמֵּר אֵף לְמִשְׁנָה נִמִּי צִרִיךְ לְבִרְכָה [אַבְל לְתַלְמוּד אִינוּ צִרִיךְ לְבִרְכָה] וְרַבָּא אִמֵּר אֵף לְתַלְמוּד צִרִיךְ (לְחִזּוֹר וּלְבִרְכָה) [לְבִרְכָה] דְּאִמֵּר רַב חֵיָא בְּרַחֲמֵי אֲשֵׁי זִימְנִין סְגִיָּאִין הוּא קְאִימָנָא קְמִיָּה דְרַב לְתַנּוּי פִּרְקִין בְּסְפָרָא הַרְבֵּה פְעַמִּים לְמַדּוֹ בְּהַשְׁכַּחַת אֲצֵל רַב בְּסְפָרָא, דְּבִי רַב בְּבֵית הַמְדַרְשׁ הוּא מְקַדִּים וְקָא מִשֵׁי יְדִיָּה וְנִטְלֵי יְדִיָּו וּבְרִיךְ, וּמִתְנִי לֵן פִּרְקִין. וְשׂוֹאֵל מֵאִי מְבִרְכָה מַה נּוֹסַח הַבְּרַכָּה? וְעוֹנָה אִמֵּר רַב יְהוּדָה אִמֵּר שְׂמוּאֵל "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצוּנָה לְעִסּוּק בְּדַבְרֵי תּוֹרָה" וְרַבִּי יוֹחָנָן מְסִיִּים בַּהּ הִכִּי "הָעֵרַב נָא ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת דְּבָרֵי תּוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפּוּת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאִינוּ וְצִאֲצֵאִי עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל כּוֹלְנוּ יוֹדְעֵי שְׂמֶךָ וְעוֹסְקֵי תּוֹרָתְךָ בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל" וְרַב הַמְנוֹנָא אִמֵּר "אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מְכַל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' נוֹתֵן הַתּוֹרָה" אִמֵּר רַב הַמְנוֹנָא זֹו בְּרַכַּת הַתּוֹרָה הִיא מַעֲלוֹהַ שְׁבִבְרַכּוֹת הַלֵּכְךָ לִימְרִינְהוּ לְכוּלְהוּ מֵן הַרְאוּי לּוֹמַר שְׁלוֹשָׁתָם: תִּנְן הֵתָם בְּעִבּוּדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִמֵּר לָהֶם הַמְמוֹנָה, בְּרַכּוּ בְרַכָּה אַחַת - וְהֵם בְּרַכּוּ וְקִרְאוּ עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים, שִׁמְעֵי וְהִיא אִם שְׂמוּעֵי וַיֹּאמֶר, וּבְרַכּוּ אֶת הָעַם שְׁלֹשׁ בְּרַכּוֹת אִמַּת וַיְצִיב עַד גַּאֵל יִשְׂרָאֵל וְעִבּוּדָה רַצָּה וּבְרַכַּת כַּהֲנִים, וּבְשַׁבָּת מוֹסִיפִין בְּרַכָּה אַחַת לְמַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא. וְשׂוֹאֵל מֵאִי בְּרַכָּה אַחַת מַה הֵייתָה הַבְּרַכָּה הַרְאוּשׁוֹנָה? כִּי הֵא דְרַבִּי אַבָּא וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַב אַבָּא אֶקְלְעוּ לְהַהוּא אַתְרָא לְמִקּוּם הַמְבַחְנִים בְּעוֹ מְנִיָּהוּ שְׂאֵלוּ אוֹתָם מֵאִי בְּרַכָּה אַחַת אִינוּ בְּרַכָּה? לֹא הוּא בִּיְדִיָּהוּ לֹא יָדְעוּ וְאִתּוֹ שִׁיְלוּהוּ לְרַב מִתְנָה לֹא הוּא בִּיְדִיָּה וְלֹא יָדְעוּ אִתּוֹ שִׁיְלוּהוּ לְרַב יְהוּדָה אִמֵּר לָהּ, הִכִּי אִמֵּר שְׂמוּאֵל "אֵהְבָה רַבָּה" וַאֲמֵר רַבִּי זְרִיקָא אִמֵּר רַבִּי אַמִּי אִמֵּר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ "יוֹצֵר אוֹר" כִּי אַתָּה רַב יִצְחָק בְּרַחֲמֵי יוֹסֵף אִמֵּר: הֵא דְרַבִּי זְרִיקָא לָאוּ בְּפִירוּשׁ אִתְמַר אִלָּא מְכַלְלָא אִתְמַר לֹא נִאֲמַרו אִלָּא כַךְ הוֹבְנוּ, דְּאִמֵּר רַבִּי זְרִיקָא אִמֵּר רַבִּי אַמִּי אִמֵּר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ, זֹאת אוֹמַרְתָּ בְּרַכּוֹת אִין מֵעַכְבּוֹת זֹו אֶת זֹו, וּמִסְבִּיר אִי אִמַּרְתָּ בְּשִׁלְמָא אִם תֹּאמַר יוֹצֵר אוֹר הוּוּ אִמֵּרִי הֵיִינוּ דְּבְרַכּוֹת אִין מֵעַכְבּוֹת זֹו אֶת זֹו, דְּלֹא קָא אִמֵּרִי "אֵהְבָה רַבָּה" אִלָּא אִי אִמַּרְתָּ "אֵהְבָה רַבָּה" הוּוּ אִמֵּרִי מֵאִי מֵהִיכֵן נִלְמַד בְּרַכּוֹת אִין מֵעַכְבּוֹת זֹו אֶת זֹו, דְּלִמָּא אוֹלִי הֵאֵי דְלֹא אִמֵּרִי "יוֹצֵר אוֹר" מִשּׁוּם דְּלֹא מִטָּא זְמַן לֹא הֵינִיעַ זְמַן שְׂאִפְשֵׁר לּוֹמַר יוֹצֵר

קורין אותן? שלא להטריח את הצבור. רבי חונה אמר למה ראוי, מפני שכתוב בה שכיבה וקימה במדבר כג' (כד) הן עם כלביא יקום וכארי יתושא לא ישפב עד יאכל טרף ודם חללים ישפה: ר' יוסי בי רבי בון אמר מפני שכתוב בהן יציאת מצרים (כב) אל מוציאם ממצרים פתועפת ראם לו: ומלכות (כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישוראל יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו: אמר ר"א סיבה אחרת, מפני שכתובה בתורה פרשת בלק, ובנביאים מיכה ו' (ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות יהוה ובכתובים: נחמיה יג' (ב) פי לא קדמו את בני ישראל בלחם ובמים וישפור עליו את בלעם לקללו ויהפך אלהינו הקללה לברכה: חוזר ומסביר את עבודת המקדש, "אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן בירכו". ושואל מה בירכו? ועונה אמר רב מתנה בשם שמואל זו ברכת התורה. ושואל, והלא ולמה, לא בירכו ברכת יוצר המאורות ועונה רבי שמואל אחוי דרבי ברכיה אמר כי בשעה זו עדיין לא יצאו המאורות ותימר ואתה תאמר, יוצר המאורות? ובשבת הכהנים מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא, ושואל מהו ברכה? ועונה אמר ר' חלבו זו היא "השוכן בבית הזה יטע ישריש, ביניכם אחוה ואהבה ושלוש וריעות: שמואל אמר: השכים לשנות, אדם המקדים בבוקר ללמוד קודם ק"ש, צריך לברך ברכת התורה, אבל, לאחר ק"ש א"צ לברך כי ברכת "אהבה רבה" כוללת ברכת תורה, א"ר אבא והוא ששנה על אתר מיד ללא הפסק, ר' חונה אמר נראים הדברים ללימוד מדרש צריך לברך, לפסיקת הלכות א"צ לברך. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אומר בין מדרש בין הלכות צריך לברך. א"ר חייא בר אשי נהגין הוינן יתבין קומי רב המנהג בישיבת רב, ובין מדרש בין הלכות זקיקינן למיברכה אם השכימו, מברכים, תני, הקורא עם "אנשי מעמד" דוד המלך תיקן שיהיו עובדים בבית המקדש כ"ד משמרות של בתי אב מכהונה, ובמקביל, תיקנו גם "מעמדות" של ישראלים מכל עיר שיעמדו על קרבנות הצבור. אנשי המעמד האלה לא השכימו ככהנים, ולכן כשקרא שמע באיחור לא יצא, כי מאחרים היו. רבי זעירא מספר בשם רבי אמי, ביומי דרבי יוחנן הוינן נפקין לתעניתא הכריז תענית וקרורי שמע בתר לאחר תלת שעין, משום שימי תענית שלוש השעות הראשונות של הבוקר היו מוקדשות לצרכי צבור, מתקנים את הדרכים פותחים את תעלות המים וכד', ולא הוה ממחי בידן ולא מחה ר' יוחנן על האיחור, רבי יוסי ורבי אחא נפקין לתעניתא, הכריזו צום, אתו ציבורא ומקרי שמע בתר תלת שעין. וכאן בעא רב אחא מחויי בידן. א"ל ר' יוסי, אל דאנה, והלא כבר קראו אותה בעונתה מוקדם בבוקר בביתם, כלום ולמה קורין אותה, אלא כדי לעמוד בתפילה העמידה מתוך דברי תורה

אור וכי מטא זמן יוצר אור הווי אמרי? ושואל ואי מכללא מאי מה מפריע לך ללמוד מכללא, ועונה דאי מכללא יש תשובה לעולם הברכה הראשונה אהבה רבה הווי אמרי, וכי מטא זמן יוצר אור הווי אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו, תלמד סדר ברכות אינן מעכבות "וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים" אמר רב יהודה אמר שמואל אף בגבולין מחוץ לירושלים בקשו לקרות כן את עשרת הדברות אלא שכבר בטלום מפני תרעומת עילית המינין שרק זו נאמרה מן השמים. תניא נמי הכי רבי נתן אומר, בגבולין בקשו לקרות כן, אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין. רבה בר בר חנה סבר למקבעינהו להנהיג בסורא אמר ליה רב חסדא, כבר בטלום מפני תרעומת המינין. אמרימר סבר למקבעינהו בנהרדעא, אמר ליה רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: במקדש, ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא, ושואל מאי ברכה אחת? ועונה אמר רבי חלבו, משמר היוצא אומר למשמר הנכנס, "מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלוש וריעות" במשנה, מקום שאמרו להאריך: פשיטא ברור לגמרי היכא דקא נקיט כסא דחמרא מחזיק כוס יין בידיה וקסבר דשכרא הוא וחשב שזה בירה ופתח ומברך אדעתא דשכרא רצה לברך שהכול וסיים בדחמרא וראה שזה יין וברך הגפן יצא. דאי נמי שאם אמר שהכל נהיה בדברו גם יצא דהא תנן "על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא" אלא הבעיה היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא מחזיק כוס שכר וסובר שזה יין הוא פתח וברך אדעתא דחמרא התחיל לברך הגפן וסיים בדשכרא "שהכל" מאי איך הדין? בתר עיקר ברכה אזלינן הולכים אחרי עיקר הברכה או בתר חתימה אזלינן? ועונה תא שמע שחרית, פתח "ביוצר אור" וסיים "במעריב ערבים" לא יצא, בבוקר פתח במעריב ערבים, וסיים ביוצר אור, יצא. ערבית פתח "במעריב ערבים" וסיים "ביוצר אור" לא יצא, פתח "ביוצר אור" וסיים "במעריב ערבים" יצא, כללו של דבר הכל הולך אחר החתום. ודוחה שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות וזה מתאים גם לבוקר וגם לערב. ושואל הניחא לרב דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר טוב ויפה אלא לרבי יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות "מלך העולם" אינה ברכה מאי איכא למימר מה נאמר? הלא בסוף הברכות לא אומרים "מלך העולם" ועונה אלא כיון

(קראת שמע). א"ל ואני מוחה אפילו כן מפני ההדיוטות שלא יהו אומרים שלא יחשבו שעדיין בעונתה הן קורין אותה. ואומר בתפילת העמידה אלו ברכות שמאריכין ניתן להוסיף בקשות בהן, ברכות ראש השנה ויום הכיפורים וברכות תענית ציבור, אבל מברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא, אם בור הוא. ומסביר אלו ברכות שמקצרין בהם, המברך על המצות מצוות, ועל הפירות, וברכת הזימון וברכה אחרונה של ברכת המזון אחר המזון, ושואל הא כל שאר ברכות אדם מאריך? ועונה. אמר חזקיה מן מה דתני המאריך הרי זה מגונה, והמקצר הרי זה משובח, הדא אמרה זאת אומרת שאין זה כלל. תני צריך להאריך תפילת ענונו, בגואל ישראל בתענית. ושואל הא בשש בברכה השישית שהוא מוסיף בתענית צבור ברכה בפני עצמה אינו מאריך? ועונה א"ר יוסה: שלא תאמר שלא תטעה הואיל והוא מעין י"ח בתוך תפילת י"ח לא יאריך בה, לפום כן לכן צריך למימר צריך להאריך בגואל ישראל בתענית: עוד בענייני תפילת י"ח (עמידה) אלו ברכות ששוחין משתחוים, בהן בברכה בראשונה מן אברהם, תחילה וסוף, ובמודים תחילה וסוף. השוחה על כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה. רבי יצחק בר נחמן אמר בשם ר' יהושע בן לוי: כהן גדול שוחה על סוף כל ברכה וברכה, המלך משתחוה ראש כל ברכה וברכה, וסוף כל ברכה וברכה, שלא יתגאו, ר' סימון אומר בשם ר' יהושע בן לוי המלך משהוא כורע אינו נזקף עד שהוא משלים גומר כל תפילתו. מ"ט ולומד זאת ממלכים א. ח' (נד) וְיִהְיֶה כְּכֹלֹת שְׁלֹמֶה לְהִתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה אֵת כָּל הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלְּפָנָי מְזַבֵּחַ יְהוָה מְפָרֵעַ עַל בְּרָכָיו וְכַפְיוֹ פְּרָשׂוֹת הַשָּׁמַיִם: אי זו כריעה ואי זו בריכה? ר' חייא רבא הגדול הראה בריכה לפני רבי (רבי יהודה הנשיא) ונפסח נעשה פיסח, ונתרפא. רבי לוי בר סיסי הראה כריעה לפני רבי ונפסח, ולא נתרפא. "וכפיו פרושות השמים" א"ר אייבו כגון הדין נקדים ציור קיר ללא תזוזה היה עומד. א"ר אלעזר בר אבינא רמו כהן גדול ככפים הללו פורש כפיו לשמים להציג, שלא חטפו והנו מבנין בהמ"ק כלום. תנא רבי חלפתא בן שאול "הכל שוחין עם שליח צבור בהודאה" משתחוים ואומרים מודים דרבנן, ר' זעירא אמר ובלבד רק במודים. רבי זעירא סבר לקרובה לומר פיוט, כדי לשוח עמו תחלה, ולהאריך בתפילה עד וסוף: ר' יסא כד סליק להכא כשעלה לארץ ישראל חמתון גחנין ומלחשין ראה את הצבור משתחוים ומתפללים. אמר לון מהו דין לחישה? ותמה ולא שמיע דאמר רבי חלבו, ר"ש בשם ר' יוחנן בשם ר' ירמיה, רבי חנינא בשם ר' מיישא, ר' חייא בשם ר' סימאי, ואית דאמרין ליה חברייא בשם ר' סימאי, "מודים אנחנו לך אדון כל הבריות אלוה התושבחות צור עולמים חי העולם יוצר בראשית מחיה

דאמר רבה בר עולא כדי להזכיר מדת יום בלילה, ומדת לילה ביום, כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא בפתיחת הברכה אתרוייהו קאמר זה חל גם על סיום הברכה. תא שמע מסיפא, "כללו של דבר הכל הולך אחר החתום" כללו של דבר לאתויי מאי מה בא להוסיף, לאו תסכים לאתויי לרבות הא דאמרן שסיום הברכה קובעת את חכמה ולכן אם סיים וכוון יצא ודוחה, לא את זה בא ללמד אלא לאתויי מלמד על ברכה על נהמא ותמרי לחם ותמרים ומברר היכי דמי? אילימא נאמר דאכל נהמא, וקסבר דתמרי אכל, ופתח את הברכה אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין זו הוכחה טובה, אבל לא צריכא כגון דאכל תמרי, וקסבר נהמא אכל, ופתח בדעה לומר המוציא בדנהמא, וסיים בדתמרי פרי העץ [יצא] זו אינה הוכחה דאפילו סיים בדנהמא, נמי יצא. מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני בבבל תמרים הם מזון בסיסי וארוחה עיקרית אמר רבה בר חיננא סבא, משמיה דרב, "כל שלא אמר אמת ויצייב שחרית, ואמת ואמונה ערבית, לא יצא ידי חובתו" שנאמר תהילים צב' (ג) לְהַגִּיד בְּבֶקֶר סִסְדָּךְ וְאֶמְוַנְתָּךְ בְּלִילוֹת: חסדך יציאת מצרים, אמונתך לעתיד לבא, ואמר רבה בר חיננא [סבא] משמיה דרב, המתפלל כשהוא כורע, כורע בברוך, וכשהוא זוקף, זוקף בשם, אמר שמואל מאי טעמא דרב? דכתיב "ה' זוקף כפופים" ושואל מיתיבי כתוב מלאכי ב' (ה) בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם וְאַתָּנָם לוֹ מוֹדָא וַיִּירָאֵנִי וּמְפָנֵי שְׁמִי נִסַּח הוּא: ועונה מי כתיב בשמי שמשמעו בוזן הזכרת השם מפני שמי כתיב. אמר ליה שמואל לחייא בר רב בר אוריאן בן לחכמים תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך רב, הכי אמר אבוך "כשהוא כורע, כורע בברוך, כשהוא זוקף, זוקף בהשם. רב ששת כי כרע כרע כחירא כענף עץ כי קא זקיף זקיף כחיויא כנחש: ואמר רבה בר חיננא סבא, משמיה דרב "כל השנה כולה, אדם מתפלל, האל הקדוש, מלך אוהב צדקה ומשפט, חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים, שמתפלל "המלך הקדוש" והמלך המשפט" ורבי אלעזר אמר אפילו אם אמר בעשרמי ימי תשובה האל הקדוש יצא, שנאמר ישעיה ה' (טז) וַיִּגְבַּה יְהוָה צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְּדוֹשׁ נִקְדָּשׁ בְּצַדִּיקָה: ומסביר אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט, אלו עשרה ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים, וקאמר "האל הקדוש" ושואל מאי הוה עלה איך צריך להגיד? ועונה, אמר רב יוסף האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט. רבה אמר, המלך הקדוש והמלך המשפט,

מתים, שהחיינו וקיימתנו וזכיתנו וסייעתנו וקרבתנו להודות לשמך, ברוך אתה השם אל ההודאות". רבי אבא בר זבדא בשם רב **אומר נוסח אחר** "מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לשמך, תרננה שפתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית, בא"י אל ההודאות". רבי שמואל בר מינא **אמר** בשם רבי אחא **נוסח נוסף** "הודייה ושבה לשמך, לך גדולה לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכנו מנפילתינו ותזקפנו מכפיפתינו כי אתה סומך נופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים ואין עוד מלבדך, בא"י אל ההודאות". בר קפרא **אמר**, "לך כריעה לך כפיפה לך השתחויה לך בריכה, כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל, ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך בכל לב ובכל נפש, משתחויים, כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוולו בא"י אל ההודאות". **אמר ר' יודן נהגין רבנן אם יש להם זמן אמרין כולהון אומרים ארבעתם, ואית דאמרי, או הדא או הדא, או זה או זה, תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה ובלחוד במיוחד דלא יעביד כהדין חרדונא, כצב זה המכופף וראשו מורם, אלא "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" מילתא על דברי דחנן בר אבא פליגא יש חולקים דחנן בר אבא **אמר לחבריאי, נימר לכון מילתא טבא דחמית לרב עביד, אומר לכם דבר יפה שראיתי אצל רב, ואמריתה קמיה דשמואל, וקם ונשק על פומי פי, כשאומר ברוך אתה שוחה, בא להזכיר את השם זוקף מתישור, שמואל **אמר** אנא אמרית טעמא אני אסביר, כתוב בתהילים קמו' (ח) יהוה פקח עורים יהוה זקף כפופים יהוה אהב צדיקים: אמר רבי אמי לא מסתברא אלא כי כתוב אחרת מלאכי ב' (ה) בדיתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא וייראני ומפני שמי נחת הוא: א"ר אבין אלו הוה כתיב "בשמי נחת הוא" יאות הייתה צודק, אבל לית כתיב אלא מפני שמי נחת הוא קודם זה נשמע לפני, עד שלא הזכיר את השם, כבר נחת הוא. רבי שמואל בר נתן **אמר** בשם ר' חמא בר חנינא, מעשה באחד ששחה יותר מדאי, והעבירו רבי מן העמוד, שלא להיות שליח ציבור ר' אמי **אמר**, ר' יוחנן הוה מעביר מלהיות שליח צבור, א"ל ר' חייא בר אבא לא היה מעבירו, אלא גער [ביה], במשנה: אלו ברכות שפותחין בהן בברוך" ושואל כל הברכות פותחין בהן בברוך, ועונה אלא תוסיף ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה, כגון ק"ש (ותפילה) אין פותחין בהן בברוך, ושואל התיב רבי ירמיה הרי גאולה תפילה הנאמרת בליל הסדר וסמוכה ל"הלל" ובכל זאת מתחילה בברוך? ועונה שנייא זה שונה היא דאמר רבי יוחנן "הלל אם שמעה****

והלכתא כרבה: ואמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב "כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבריו, ואינו מבקש, נקרא חוטא" שנאמר **שמואל א. יב' (כג)** גם אנכי חלילה לי מחטא ליהוה מחלל להתפלל בעדכם והוריתי אתכם בדרך הטובה והישירה: אמר רבא אם תלמיד חכם הוא, צריך שיחלה עצמו עליו, מאי טעמא אילימא אולי משום דכתיב שם כב' (ח) כי קשרתם פלכם עלי ואין גלה את אונן בקרת בני עם בן ישי ואין חלה מפם עלי (ואין) וגלה את אונן כי הקים בני את עבדי עלי לארב פיוס הוה: ודוחה, אין מכאן ראייה דילמא יכול להיות מלך שאני עבור מלך צריך להתפלל. ועונה אלא מהכא תהילים לה' (יג) ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי ותפלתי על חיקי תשוב: ואמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב, "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו, מוחלין לו על כל עונותיו" שנאמר **יחזקאל טו' (סג)** למען תזכרי ובשפת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם אדני יהוה: ודוחה דילמא צבור שאני כאן מדובר בכלל ישראל ואולי זה שונה ואין ללמוד מכאן, ועונה אלא מהכא **שמואל א. כח' (טו)** ויאמר שמואל אל שאול למה הרגנתני להעלות אתי ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי ואלהים סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלמות ואקרא לך להודיעני מה אעשה: ואילו אורים ותמים שאול המלך, לא מזכיר ששאל בהם לא קאמר וזאת משום דקטליה צווה להרוג אנשי לנוב עיר הכהנים. ושואל ומנין דאחילו ליה נמחל לו מן שמיא? ועונה שנאמר שם (יט) ויתן יהוה גם את ישראל עמך ביד פלשתים ומחר אפתה ובניך עמי גם את מחנה ישראל יתן יהוה ביד פלשתים: ("ויאמר שמואל אל שאול") ואמר רבי יוחנן שמואל הנביא אמר עמי, במחיצתי, בדרגתי הרוחנית. ורבנן אמרי מהכא לומדים שמחלו לו לשאול מפסוק אחר שמואל ב. כא' (ו) יתן יתן לנו שבטה אנשים מבניו והוקענום ליהוה בגבעת שאול בחיר יהוה ויאמר הפלך אני אתן: יצתה בת קול ואמרה שאול "בחיר ה", אמר רבי אבהו בן זוטרתא אמר רבי יהודה בר זבידא בקשו לקבוע לכלול פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה, משום טורח צבור, ושואל מאי טעמא ולמה רצו לכלולה בקריאת שמע אילימא תאמר משום דכתיב בה "אל מוציאם ממצרים" לימא יכול להגיד פרשת רבית ויקרא כה' (לו) אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך: (לוז) את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך: (לח) אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את

בבית הכנסת יצא", ואין עוד לברך על הלל זה בבית, ושואל התיב רבי אליעזר בי רבי יוסה קומי ר' יוסה והא סופה למה בסופה של תפילת הגאולה יש ברוך, א"ל שתיים הגה אלו שתי ברכות אחת לבא בקשה לעתיד ואחת לשעבר והודיה על עבר. ושואל התיבון הרי הבדלה סמוכה ליין ופותחת בברוך?. ועונה שנייא לא בכלל האמור היא, דאמר רבי אבא בר זבדא רבי היה מפזרן ואין להם סדר קבוע וחוזר וכוללן על הכוס. רבי חייא רבה היה מכנסן כל הברכות ביחד. ושואל התיבון הרי אומרים נברך ובכל זאת פותחים ברכת המזון בברוך למרות שהיא סמוכה לחברתה?. ועונה, שנייא היא שוב זה שונה כי שאם היו שנים יושבים ואוכלים שאינן אומרים נברך לא מזמנים, ואז זו ברכה ראשונה, ושואל, הרי הזן את הכל למה מסיימים בברוך? ועונה קשיא אין תשובה ושואל. הרי הטוב והמטיב למה פותחת בברוך? ועונה שנייא היא דאמר רב הונא משניתנו הרוגי ביתר לקבורה אחרי מרד בר כוכבא נקבעה הטוב והמטיב ומסביר. הטוב שלא הסריחו הגופות שלא ניתנו לקבורה , והמטיב עכשיו שניתנו לקבורה. ושואל הא קדושה קידוש בסעודה בלילי שבת וחגים פותחת ברוך לאחר ברכת היין? ועונה שנייא היא, שאם היה יושב ושותה מבעוד יום וקדש עליו היום מקדש שאינו אומר בורא פרי הגפן. ושאלה אחרונה והא סופה בסוף הקידוש מסיים בברוך וזו נחשבת לברכה קצרה. א"ר מנא טופס ברכות כך הוא כך נוסח הברכה "מטבע" שתיקנו חכמים, ואין מקום לכל השאלות. א"ר יודן מטבע קצר פותח בהן בברוך, ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך, פותח בהן בברוך, וחותם בברוך. כל הברכות אחר חיתומיהן ועוד דבר אין אומרים ברכה פסוק. כסיום לברכה בפסוק מן התורה, אלא תפילה התיב ר' יצחק בר' אלעזר קומי ר' יוסה מכיון דתימר שאמרת אחר חיתומיהן, מובן מאיליו שאין אומרים ברכה פסוק. אמרין אמרו בישיבה חכימי הדין תלייא החכם הוא "צעיר הצאן", ומסבירים דהוא הבחור סבר מהו אחר חיתומיהן, שאם היה עומד בשחרית ושכח והתחיל של ערבית והזכיר את של ערבית, וחזר וחתם בשל שחרית יצא. ועוד א"ר אחא כל הברכות כעין חותמותיהן יש לסיים בדברים, שבהם מסיימת הברכה. ואילין דאמרין ואלה האומרים בסיום ברכת ההפטרה ישעיה יב' (ו) צהלי נרני יושבת ציון פי גדול בקרבך קדוש ישראל: אין בו לא נחשב להם משום ברכה הפסוק הזה :

אָרְךָ נִוְעַן לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים: וּפְרִשְׁתָּ מִשְׁקִלּוֹת וִיקְרָא יִט' (לו) מֵאֲוִי צֶדֶק אֲבִי צֶדֶק אִיפֹת צֶדֶק וְהָיוּ צֶדֶק יְהִי לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: דְּכָתִיב בֵּהּ "יֵצֵאת מִצְרַיִם"? וְעוֹנָה אֵלָּא אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר אֲבִין לֹא בִגְלָל יֵצֵאת מִצְרַיִם רֵאווִי הִיָּה לֵאמֹר אֵת הַפְּרִשָׁה אֵלָּא מִשׁוּם דְּכָתִיב בֵּהּ הָאִי קִרָּא בַּמְדַּבֵּר כְּד' (ט) פֶּרַע שָׁכַב פְּאָרִי וְכָלְבִּיא מִי יִקְיָמְנוּ מִבְּרִיךְ בְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אָרוּר: וְשׁוֹאֵל וְלִימָא הָאִי פְּסוּקָא וְתוֹ לֹא וַיִּגֵּד פְּסוּקָא זֶה בַּלְבָּד? וְעוֹנָה גַּמְיָרִי מְקוּבֵל כָּל פְּרִשָׁה דְּפִסְקָה מִשֶּׁה רַבִּינוּ סְתוּמָה אוּ פְתוּחָה, פְּסוּקִינוּ, דְּלֹא פְּסוּקָה מִשֶּׁה רַבִּינוּ לֹא פְּסוּקִינוּ. וְשׁוֹאֵל פְּרִשְׁתָּ צִיצִית בַּמְדַּבֵּר טו' (לו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (לח) דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפָּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת: (לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֵת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: (מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֵת כָּל מִצְוֹתֵי וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם: (מא) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: מִפְּנֵי מַה קִּבְּעוּהָ לֵאמֹרָה בְּקִרְיַת שֹׁמֵעַ? וְעוֹנָה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא פְּרִשָׁה זוּ מִפְּנֵי שֵׁישׁ בֵּהּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים (1) מִצְוֹת צִיצִית (2) יֵצֵאת מִצְרַיִם (3) עוֹל מִצְוֹת (4) וְדַעַת מִיָּנִים (5) הִרְהוּר עֲבִירָה וְהִרְהוּר עֲבוּדָה זָרָה. וְשׁוֹאֵל בְּשֵׁלְמָא יִפְהָ הֵנִי תֵּלֵת מִפְּרִשָׁן מִפּוֹרְשִׁים עוֹל מִצְוֹת "דְּכָתִיב וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֵת כָּל מִצְוֹת ה'" צִיצִית דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית וְגו'" יֵצֵאת מִצְרַיִם דְּכָתִיב "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי וְגו'" אֵלָּא דַעַת מִיָּנִים, הִרְהוּר עֲבִירָה וְהִרְהוּר עֲבוּדָה זָרָה, מִגְּלַן וְעוֹנָה דְּתַנְיָא, "אַחֲרָי לְבַבְכֶם" זוּ מִיָּנוֹת וְכֵן הוּא אֹמֵר תְּהִלִּים יד' (א) לְמַנְצִיחַ לְדוֹד אָמַר נָבֵל קָלְבוֹ אֵין אֱלֹהִים הַשְּׁחִיתוּ הַתְּעִיבוּ עַלִּילָה אֵין עֵשָׂה טוֹב: אַחֲרָי עֵינֵיכֶם זֶה הִרְהוּר עֲבִירָה שְׁנֵאמַר שׁוֹפְטִים יד' (ג) וַיֹּאמֶר לוֹ אֲבִיו וְאָמַר הָאֵין בְּבָנוֹת אַחֲרֵי וּבְכָל עַמִּי אֲשֶׁה פִי אֶתְהּ הוֹלֵךְ לְקַחַת אֲשֶׁה מִפְּלִשְׁתִּים הַעֲרֵלִים וַיֹּאמֶר שְׁמֹשׁוֹן אֶל אֲבִיו אוֹמֵרָה קַח לִי פִי הִיא יִשְׂרָה בְּעֵינַי: "אַתֶּם זִנִּים" זֶה הִרְהוּר עֲבוּדָה זָרָה וְכֵן הוּא אֹמֵר שֵׁם ח' (נג) וַיְהִי פְּאֲשֶׁר חַת גְּדַעוֹן וַיִּשְׁוּבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְנוּ אַחֲרָי הַבְּעֻלִים וַיִּשְׁיִמוּ לָהֶם בְּעַל בְּרִית לְאֱלוֹהִים:

משנה ה' הלכה ה'

ה) מְזַכְּרִין יֵצֵאת מִצְרַיִם פְּרִשְׁתָּ צִיצִית בְּלִילוֹת בְּקִרְיַת שֹׁמֵעַ שֶׁל עֲרַבִית. אָמַר {להן} רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הָרִי אֲנִי כְּבֹן שְׁבָעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי לְשַׁכְּנֵה שְׁתַּאֲמַר יֵצֵאת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת, עַד שֶׁנִּתְמַנִּיתִי לְנִשְׂיָא הַסְּנֵהדְרִין בַּמְּקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּן גַּמְלִיאֵל, עַד שֶׁשִּׁמְעַתִּי שְׁדַרְשָׁה בֶּן זֹמָא, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים טז) ג' לְמַעַן תִּזְכְּרָה אֵת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְדוֹרְשׁוּ. יְמֵי חַיֶּיךָ, הַיָּמִים. כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, ה"כ"ל הַנוֹסֵף מְרַבֵּה הַלִּילוֹת. וְתַכְמִּים אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ,

"העולם הזה". פל (ימי סייף) מרבה את, {העולם הבא} להביא {את} (ל)ימות המשיח ולעמיד לבא שגם אז נזכיר את יציאת מצריים :

ירושלמי ברכות יא.

גמ' רבי אלעזר בן עזריה אע"פ שנכנס לגדולה, נתמנה לנשיא, האריך ימים הדא אמרה וזה שמודגש שבדרך כלל שהגדולה מקצרת ימים, תמן בבבא אמרין, לא יתחיל "ויאמר", פרשת ציצית, ואם התחיל גומר. ורבנן דהתם (דהכא) חכמי ארץ ישראל אמרין מתחיל, ואינו גומר מדלג עד הפסוק האחרון ומסיים בו ב"אמת". ושואל מתניתין פליגא על רבנן דתמן שהמשנה אומרת: "מזכירין יציאת מצרים בלילות" ועונה ר' אבא ורב יהודה אמרו בשם רב, מזכירים ע"י תפילה "מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים ופדיתנו מבית עבדים, להודות לשמך". ושואל מתניתא פליגא על רבנן דהכא, ועונה מה שכתוב ויאמר אינו נוהג אלא ביום, הכוונה כל פרשת ויאמר, אינו נוהג אלא ביום. ומספר, ר' אבא בר אחא נחית לתמן ירד לבבל חמיתון ראה אותם מתחילין וגומרין את כל פרשת ציצית ולא שמיע דתמן אמרין לא יתחיל "ויאמר", ואם התחיל גומר. והם כנראה התחילו ורבנן דהכא אמרין מתחיל ואינו גומר". ושואל בעון קומי ר' אחיאי בר' זעירה, היך הוה אבוך נהוג? עביד כרבנן דהכא, או כרבנן דהתם, ועונה ר' חזקיה אמר כרבנן דהכא, ר' יוסה אמר כרבנן דהתם. א"ר חנינא מסתברא שנהג דר' יוסה, שידוע לנו דר' זעירא מחמיר, ואינון והם בבבל מחמירין, והוא עבד נהיג דכוותהון, תני הקורא את שמע בבוקר, צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב. רבי' אומר צריך להזכיר בה מלכותו ואמונתו. אחרים אומרים, צריך להזכיר בה קריעת ים סוף, ומכת בכורים. ר' יהושע בן לוי אומר צריך להזכיר את כולן, וצריך לומר צור ישראל וגואלו. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר לא הזכיר תורה - (ועל תורתך שלימדנו) בברכת המזון בברכה השנייה בארץ והמזון, מחזירין אותו, מה טעם ונלמד מתהילים קה' (מד) ויפן לקם ארצות גוים ועמל לאפים יי'שנו: מפני מה? (מה) בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו הכלו יא: ר' אבא בר' אחא אמר בשם רבי, אם לא הזכיר ברית (ועל בריתך שחתמת בבשרינו) בברכת בארץ, או שלא הזכיר בברכת בבונה ירושלים (ועל) מלכות בית דוד (משיחך) מחזירין אותו. א"ר אילא אם אמר מנחם ירושלם יצא. ענין אחר, בהקפדה על מילים בר קפרא אמר הקורא לאברהם, אברם ללא הא עובר בעשה צווי מן התורה. רבי לוי אמר "בעשה" וגם ולא תעשה. כתוב בראשית יז (ה) ולא יקרא עוד את שמך אברהם (הרי בלא תעשה), והיה שמך אברהם (הרי בעשה) כי אב המון גוים נתייף: ושואל. התיבון הרי אנשי כנסת הגדולה (נחמיה) קראו אותו אברם? ככתוב נחמיה ט'. (ז) אמה הוא יהוה האלהים אשר פתרת באברהם והוצאתו מאור כנענים ושמת שמו אברהם: ועונה שנייא היא שונה הדבר שם, שאנשי כנסת הגדולה שיבחו שעד שהוא אברם בחרת בו. ושואל ודכוותה וכך גם הקורא לשרה "שרי" עובר בעשה? ועונה, רק הוא אברהם אבינו נצטווה עליה. פרק ח' (טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה: ושואל ודכוותה גם הקורא לישראל "יעקב" עובר בעשה? ועונה. השם שני ישראל ניתוסף לו, אבל הראשון לא נעקר ממנו. ושואל ולמה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב ושמו של יצחק לא נשתנה? ועונה אילו אבותן אבותיהם קראו אותן בשמן, אבל יצחק הקב"ה קראו

בבלי ברכות יב:

גמרא, תניא אמר להם בן זומא לחכמים, וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר ידמיה נג' (יד) לכן הנה ימים פאים נאם יהוה ולא יאמר עוד סי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: (טו) כי אם סי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שמה והשבתיים על אדמתם אשר נתתי לאבותם: אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה לגמרי אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו דומה לו, אתה אומר, בראשית לב' (כח) ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל: לא שיעקר השם יעקב לגמרי ממקומו, אלא ישראל עיקר, ויעקב טפל לו. וכן הוא אומר ידמיה נג' "אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו" ומפרש אל תזכרו ראשונות זה שעבוד מלכות, "וקדמוניות אל תתבוננו" זו יציאת מצרים, "הנני עושה חדשה עתה תצמח", תני רב יוסף, זו מלחמת גוג ומגוג, ראה נביא יחזקאל פרק לח' ט'. משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב, וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב, פגע בו ארי וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה ארי, פגע בו נחש וניצל ממנו, שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש. אף כך ישראל צרות אחרונות משכחות את הראשונות: אברם (בלא הא) הוא אברהם (עם הא) בתחלה בלי הא נעשה אב לארם אומה אחת, מקום הימצאו, ולבסוף נעשה אב לכל העולם כולו להמון גויים. וכך גם שרי היא שרה, בתחלה נעשית שרי לאומתה, ולבסוף נעשית שרה לכל העולם

יצחק, שנאמר בראשית יז' (יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שְׁרָה אֲנִשְׁתְּךָ יִלְדָּת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזֵרְעוֹ אַחֲרָיו: ד' ארבעה נקראו עד שלא נולדו, ואלו הן. יצחק וישמעאל יאשיהו ושלמה. יצחק "וקראת את שמו יצחק". ישמעאל דכתיב שם טו' (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאפָּי יְהוָה הֲנֵנּוּ הָרָה וְיִלְדָּת בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי שָׁמַע יְהוָה אֶל עֲנִיָּהּ: יאשיהו מלכים א. יג' (ב) וַיִּקְרָא עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּדַבַּר יְהוָה וַיֹּאמֶר מִזְבֵּחַ מִזְבֵּחַ כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה בֵּן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד יִאֲשִׁיחֵהוּ שְׁמוֹ וְזָבַח עָלָיִךְ אֶת פְּהַיִּי הַבְּמוֹת הַמִּקְטָרִים עָלָיִךְ וְעֲצָמוֹת אָדָם יִשְׂרְפוּ עָלָיִךְ: שלמה דברי הימים א. כב' (ט) הִנֵּה בֵּן נוֹלָד לְךָ הוּא יְהִי אִישׁ מְנוּחָה וְהִנְחוּתִי לוֹ מִכָּל אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלָמָה יְהִי שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וְשָׁקֵט אִתָּן עַל יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו: עד כדון כל זה אמור בצדיקים, אבל ברשעים נאמר תהילים נח' (ד) זָרוּ רַשְׁעִים מִרְחֹם מְרַחֵם תָּעַו מִבְּטָן דְּבָרֵי כֹזֵב: זרו- זרים ומרוחקים. חוזרים למשנה בן זומא אומר, עתידין הן ישראל שלא להזכיר יציאת מצרים לעתיד לבוא בימות המשיח, ומה טעם נאמר ירמיה כג' (ז) לְכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְהוָה וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חֵי יְהוָה אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ח) כִּי אִם חֵי יְהוָה אֲשֶׁר הִעֲלָה וְאֲשֶׁר הִבִּיא אֶת זֵרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צֶפֶן {נ} וּמִכָּל הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר הִדְחַתִּים שָׁם וַיָּשֻׁבוּ עַל אֲדָמָתָם: אמרו לו לבן זומא, לא שיעקר יציאת מצרים לגמרי אלא מצרים מוסף טפל על המלכיות, הודאה על גמר שעבוד מלכיות עיקר, ומצרים טפילה. וכן הוא אומר דוגמה ממקום אחר "לא יקרא שמך עוד יעקב, כי אם ישראל יהי שמך". אמרו: לא שיעקר שם יעקב, אלא יעקב מוסף על ישראל. ישראל עיקר ויעקב טפל. וכן הוא אומר ישעיה מג' (יח) אֵל תִּזְכְּרוּ רְאִישׁוֹת וְקַדְמֹנִיּוֹת אֵל תִּתְּבַנְּנוּ אֵל תִּתְּבַנְּנוּ: אל תזכרו ראשונות אילו המצרים וקדמוניות אל תתבוננו אילו המלכיות (יט) הִנְנִי עֹשֶׂה חֲדָשָׁה עִתָּה תִּצְמַח הַלֹּוא תִּדְעוּהָ אִף אֲשֵׁים בַּפִּדְבָר דְּרָף בִּישְׁמוֹן נְהַרְוֹת: זו של גוג. משלו משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה מהלך בדרך, ופגע בו זאב וניצל ממנו, התחיל מספר מעשה הזאב, ואח"כ פגע בו הארי וניצל מידו, שכח מעשה הזאב, התחיל מספר מעשה הארי, ואח"כ פגע בו נחש וניצל מידו שכח מעשה שניהם הזאב והאריה והתחיל לספר מעשה הנחש. כך היו ישראל, הצרות האחרונות משכחות את הראשונות, ומודים לקדוש ברוך הוא ומספרים "בניסים" שניצלנו בהם מן הצרות האחרונות:

הדרן עלך מאימתי:

כולו: תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אבינו אברם עובר בעשה, שנאמר בראשית יז (ה) וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמִי אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמִי אֲבָרָהָם כִּי אֲב הַמּוֹן גּוֹיִם וְנִתְּתִיךָ: רבי אליעזר אומר עובר גם בלאו, שנאמר "ולא יקרא עוד [את] שמך אברם" ושואל אלא מעתה הקורא לשרה שרי הכי נמי עובר בעשה? ועונה התם קודשא בריך הוא אמר לאברהם בלבד שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי- כי שרה שמה. ושואל אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי יעבור בעשה? שנאמר בראשית לב' (כט) וַיֹּאמֶר לֹא יִעֲקֹב יֵאמֶר עוֹד שְׁמִי כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׁרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל: ועונה שאני התם דהדר אהדריה בהמשך קרא חזר בו דכתיב שם טו' (ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי: ושואל מתיב רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר זבידא כתוב בנחמיה "אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם" אמר ליה התם נביא אנשי כנסת הגדולה הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא משבחים את הקב"ה מאי דהוה מעיקרא על הראשונות, שנבחר בעודו אברם: הדרן עלך מאימתי: